

Uit een isolement?

De effecten van Buurtgerichte Sociale Activering op de sociale cohesie in de Berflo Es

Joanne Wolters - s0047503
Master Public Administration

November 2007

Begeleiders:

Dhr. P.J. Klok en Dhr. R. Ossewaarde (Universiteit Twente)

Mevr. C. van der Meij (BSA – Gemeente Hengelo)

Inhoudsopgave

1. Samenvatting	5
1.1. Achtergrond: de Berflo Es als achterstandswijk.....	5
1.2. BSA als methode en probleemstelling.....	5
1.3. Focus en benadering onderzoek.....	5
1.4. Resultaten en analyse.....	6
1.5. Aanbevelingen.....	7
2. Inleiding	8
2.1. Achtergrond en ontwikkeling problematiek.....	8
2.2. Het onderscheidende effect van Buurtgerichte Sociale Activering.....	9
2.3. Bestaand onderzoek en haar tekortkomingen.....	10
2.4. Het belang van een brede evaluatie.....	11
3. Probleemstelling en onderzoeksvragen	13
4. Theorie	14
4.1. Sociale cohesie definiëren.....	14
4.2. Bonding en bridging: twee definities van sociale cohesie.....	14
4.3. Gemeenschap en bonding.....	16
4.4. Gesellschaft en bridging.....	17
4.5. Bonding en bridging in wijken.....	19
4.6. Categorisering, stigmatisering en sociale cohesie.....	19
4.7. De invloed van (voor)oordelen en discriminatie binnen de Berflo Es.....	21
4.8. Etniciteit en cultuur als verdelende en bindende factoren.....	21
4.9. De gespannen verhouding tussen bonding en bridging.....	24
4.10. Participatie en sociale cohesie.....	25
4.11. Bonding en bridging: De invloed van BSA.....	27
4.12. Conclusie.....	28
4.13. Theoretische verwachtingen over de effecten van BSA.....	29
5. Conceptualisatie	31
5.1. Centrale onderzoeksvragen en onderlinge relaties.....	31
5.2. Definitie van theoretische begrippen.....	32
5.3. Uitwerking van onderzoeksvragen.....	34
6. Resultaten	39
6.1. De respondenten.....	39
6.2. Vraag 1: Nemen de participatiemogelijkheden van deelnemers toe als gevolg van hun deelname aan BSA?.....	40
6.2.1. Effecten op de taalbeheersing.....	40
6.2.2. Sociale vaardigheden en zelfvertrouwen.....	42
6.2.3. Persoonlijke problemen.....	43
6.2.4. Werkervaring en opleidingsniveau.....	45
6.2.5. Motivatie.....	46
6.2.6 Conclusie: De effecten van BSA op de participatiemogelijkheden van deelnemers.....	47
6.2.7. Het onderscheidende effect van BSA.....	48

6.3. Vraag 2: In hoeverre beïnvloeden de omgeving en culturele achtergrond van deelnemers hun participatie en verbondenheid met andere bewoners? En in hoeverre is BSA in staat deze factoren te beïnvloeden?.....	55
6.3.1. Culturele achtergrond deelnemers.....	55
6.3.2. Vooroordelen, discriminatie en cultuurverschillen.....	56
6.3.3. De rol van het sociale netwerk.....	57
6.3.4. Conclusie: De effecten van culturele factoren op de ontwikkeling van de participatievaardigheden en participatie van deelnemers.....	58
6.3.5. Sociale controle.....	59
6.3.6. Invloed rolmodellen.....	59
6.3.7. Conclusie: De effecten van de eigen motivatie en sociale controle op de ontwikkeling van participatievaardigheden en participatie van deelnemers.....	60
6.4. Vraag 3: Welk effect heeft BSA op de participatie van deelnemers? In hoeverre gebruiken deelnemers hun (vergroete) participatiemogelijkheden om te participeren?.....	60
6.4.1. Effecten van BSA op persoonlijke participatie.....	61
6.4.2. Effecten van BSA op maatschappelijke participatie.....	64
6.4.3. Effecten van BSA op economische participatie.....	65
6.5. Uitleiding: het effect van BSA op de sociale cohesie?.....	66
7. Analyse.....	67
7.1. De verhouding tussen bonding en bridging.....	67
7.2. Sociale controle.....	69
7.3. Oververtegenwoordiging en beperkte participatiemogelijkheden.....	71
7.3.1. Beperkte participatievaardigheden.....	71
7.3.2. Oververtegenwoordiging.....	72
7.4. Intercultureel contact.....	73
7.5. Conclusie: De effecten van BSA op de sociale cohesie in de Berflo Es.....	75
7.6. Uitleiding: de reikwijdte van het effect van BSA.....	76
8. Aanbevelingen.....	77
8.1. Aanbevelingen aan BSA.....	77
8.2. Aanbevelingen voor verder onderzoek.....	80
9. Nawoord.....	82

Bijlagen

1: Over Buurtgerichte Sociale Activering als methode.....	84
2: Over BSA als project in de Berflo Es – Hengelo.....	86
3: De Berflo Es als “aandachts” wijk.....	91
4: Achtergronden van de deelnemers.....	94
5: De activiteiten van BSA in de Berflo Es.....	97
6: Opzet en inrichting onderzoek.....	100
7: Interviewvragen (Oud)Deelnemers BSA.....	110
8: Interviewvragen betrokkenen BSA.....	113
9: Overzicht alle respondenten.....	115
10: Literatuurlijst.....	117

1. Samenvatting

1.1. Achtergrond: de Berflo Es als achterstandswijk

De situatie in de Hengelose wijk de Berflo Es is kenmerkend voor die van een achterstandswijk bevolkt door bewoners met een maatschappelijke achterstand, onder andere tot uiting komend in de hoge werkloosheid, het lage opleidingsniveau, de taalachterstand, het sociale isolement (beperkte aantal contacten) en de beperkte participatie van veel bewoners in vrijwilligerswerk, opleiding of betaald werk. De wijk kent bewoners van vele verschillende nationaliteiten die veelal langs elkaar heen leven uit onverschilligheid of wantrouwen. De betrokkenheid bij de wijk en elkaar is gering, de sociale cohesie laag. De problematiek van deze wijk is niet uniek, en vergelijkbaar met de situatie van vele achterstandswijken in heel Nederland. Ondanks allerlei lokaal en nationaal beleid, en bijbehorende projecten, activiteiten en methoden, hebben overheden, welzijnswerk, politie en woningbouwverenigingen en andere betrokken partijen maar beperkt succes in het bestrijden van deze problemen.

1.2. BSA als methode en probleemstelling

Buurtgerichte Sociale Activering (BSA) is één van de methoden die binnen meerdere gemeenten wordt toegepast, en uitgaat van een wijkgerichte, laagdrempelige en informele aanpak, waarbij intensief wordt samengewerkt met andere partijen.

Doel van deze aanpak is om bewoners meer participatiemogelijkheden te geven, waardoor zij gestimuleerd worden om meer te participeren in de samenleving en hun isolement wordt doorbroken. In de praktijk stimuleert BSA niet alleen de participatiemogelijkheden maar ook de participatie van deelnemers. Om te beoordelen of deelnemers meer gaan participeren, daarbij in aanraking komen met andere bewoners en het gevoel van verbondenheid (cohesie) in de wijk toeneemt, heb ik de effecten geëvalueerd van het gebruik van deze methode op de sociale cohesie van de Berflo Es.

De probleemstelling van dit onderzoek is dan ook: Hoe kan de bijdrage die BSA levert aan de sociale cohesie binnen de Berflo Es worden beoordeeld aan de hand van de opvattingen van deelnemers en vertegenwoordigers van betrokken partijen over de effecten van BSA?

1.3. Focus en benadering onderzoek

Op basis van 34 interviews met een zo groot mogelijk variatie aan zowel (oud)deelnemers als medewerkers en vertegenwoordigers van partijen waar BSA mee samen werkt als woningbouwverenigingen, het welzijnswerk, buurtcommissies en de sociale dienst, heb ik geprobeerd een beeld te schetsen van de effecten die BSA heeft op de sociale cohesie in de Berflo Es.

Door vast te stellen welke mogelijkheden en beperkingen BSA heeft in het vergroten van de participatiemogelijkheden van deelnemers (verkleinen achterstand) in hoeverre deelnemers deze (verbeterde) participatiemogelijkheden gebruiken om te participeren binnen en buiten de wijk, en in hoeverre zij zich daardoor verbonden met andere bewoners, heb ik geprobeerd de effecten van BSA op de sociale cohesie in de wijk meetbaar te maken.

Daarbij heb ik gebruik gemaakt van verschillende theorieën die ingaan op de relatie tussen participatiemogelijkheden, participatie en sociale cohesie. Dit heeft geleid tot twee bruikbare definities van sociale cohesie. “Bonding”; het gevoel van verbondenheid binnen een groep bewoners op basis van een gedeelde afkomst, taal en cultuur en

“bridging”; het gevoel van verbondenheid tussen bewoners met een verschillende achtergrond, op basis van persoonlijke overeenkomsten zoals interesses en karaktereigenschappen, zijn de twee verschillende invullingen die ik steeds gehanteerd heb bij het beoordelen van de effecten van de sociale cohesie in de Berflo Es. De gerichtheid op de eigen gemeenschap kan participatie buiten de groep in de samenleving beperken, maar juist ook stimuleren, en daarmee het ontstaan van een gevoel van verbondenheid met anderen (bridging) versterken of belemmeren. Niet alleen het gevoel van verbondenheid van deelnemers met een bepaalde groep bewoners is daarbij van belang, maar ook het beeld van deze groep bewoners als (denkbeeldige of waarheidsgetrouwe) gesloten groep in de ogen van andere bewoners. Wanneer de leden van deze (veronderstelde) gemeenschap openstaan voor contact met andere bewoners, maar hun medebewoners de indruk hebben dat de bewoners van deze groep niet openstaan voor contact met hen, belemmert dit bonding het ontstaan van een gevoel van verbondenheid tussen alle bewoners (bridging).

1.4. Resultaten en analyse

Turkse deelnemers blijken zich vaak verbonden te voelen met andere Turkse bewoners in de Berflo Es, op basis van hun gedeelde afkomst, taal en cultuur. Niet alleen in de ogen van hen zelf, maar ook in de ogen van Nederlandse bewoners worden zij als groep gezien. Waar de Nederlandse bewoners de Turkse bewoners als gesloten groep beschouwen, valt het met die geslotenheid volgens de opvattingen van de geïnterviewde Turkse deelnemers wel mee. Zij zeggen open te staan voor contact met Nederlandse bewoners, juist omdat zij er het belang van inzien om hun Nederlands te verbeteren en hun kansen op participatie in vrijwilligerswerk, opleiding of werk te vergroten. Nederlandse bewoners voelen zich op basis van hun Nederlanderschap juist niet verbonden met elkaar en ook onder andere groepen allochtone bewoners lijkt van deze onderlinge verbondenheid maar beperkt sprake (beperkte bonding).

Wanneer we kijken naar de effecten van BSA dan blijkt dat allochtone deelnemers hun Nederlands verbeteren, nieuwe sociale vaardigheden en relevante werkervaring opdoen via vrijwilligerswerk. De participatiemogelijkheden van deelnemers nemen dan ook toe, al is hun achterstand vaak zo groot dat participatie in opleiding of werk niet tot de (huidige) mogelijkheden behoort. Deze toegenomen vaardigheden stimuleren deelnemers wel om te gaan participeren in vrijwilligerswerk, waar zij door BSA in worden aangemoedigd.

Familieverplichtingen, culturele weerstand tegen de participatie van vrouwen, en jaloezie binnen de omgeving van zowel allochtone en autochtone deelnemers kunnen hun participatie in opleiding en werk beperken. Hoewel vooral Turkse deelnemers weerstand ondervinden bij hun ontwikkeling van hun omgeving, stimuleren zij elkaar onderling juist om meer te participeren.

Allochtone deelnemers die gaan participeren in vrijwilligerswerk verbeteren hun Nederlands sneller dan hun lotgenoten die niet aan vrijwilligerswerk doen, omdat zij meer contacten opbouwen met Nederlandse collega's, cliënten of medestudenten. Ook autochtone deelnemers bouwen op deze wijze hun contacten uit. Binnen de wijk breiden deelnemers hun contacten met andere bewoners nauwelijks uit. Bestaande contacten tussen allochtone en autochtone deelnemers nemen in intensiteit toe, doordat allochtone deelnemers dankzij BSA beter Nederlands kunnen en durven spreken.

Tijdens de activiteiten van BSA leren vooral Turkse deelnemers elkaar kennen. Bewoners van verschillende nationaliteiten leren elkaar er nauwelijks kennen, doordat Turkse

bewoners zijn oververtegenwoordigd en andere bewoners maar beperkt deelnemen. Het interculturele contact tussen bewoners blijft dan ook vriendelijk maar oppervlakkig en beperkt van aard. Turkse bewoners stimuleren elkaar om deel te nemen aan BSA, wat hun oververtegenwoordiging onder de deelnemers in stand houdt. Hierdoor blijven hun contacten beperkt tot de eigen groep, waar zij hun eigen taal blijven spreken, en hun participatiemogelijkheden en participatie in de wijk beperkt blijven. Deelname aan BSA stimuleert dan ook in de eerste plaats het bonding binnen de Turkse gemeenschap. Het bonding binnen deze groep bewoners stimuleert op haar beurt dat Turkse deelnemers tijdens de activiteiten van BSA elkaar blijven opzoeken en vooral binnen hun eigen gemeenschap participeren. Pas wanneer deelnemers gaan participeren in vrijwilligerswerk, opleiding of werk leren zij andere bewoners kennen, wat het bridging tussen bewoners stimuleert.

Ondanks hun beperkte participatie in de wijk en beperkte contacten met Nederlanders zeggen allochtone deelnemers het contact met Nederlandse bewoners te waarderen. Daadwerkelijke participatie buiten de eigen gemeenschap is voor hen niet noodzakelijk voor het ontstaan van waardering van intercultureel contact en een gevoel van onderlinge verbondenheid (bridging). Daar staat tegenover dat intercultureel contact met allochtone bewoners door sommige Nederlandse bewoners vermeden wordt. De oververtegenwoordiging van allochtone deelnemers bij BSA schrikt hen af om deel te nemen aan BSA, terwijl ook bij hen soms sprake is van een maatschappelijk isolement en een beperkte participatie. Het beeld van de allochtone bewoners als leden van gesloten culturele en etnische gemeenschappen die maar weinig open staan voor contact met de buitenwereld draagt hier aan bij. In het onderling blijven spreken van de eigen taal bij allochtone bewoners zien zij een bevestiging van dit beeld van gesloten gemeenschappen. Bij andere Nederlandse bewoners bestaat bovendien mogelijk het misverstand dat BSA niet voor hen bedoeld is, maar alleen voor allochtone deelnemers. Het bonding onder de Turkse bewoners zorgt voor een sterke sociale controle. Deze controle kan negatief werken wanneer Turkse bewoonsters worden ontmoedigd om te participeren in opleiding en werk, waardoor de mogelijkheden voor het ontstaan van bridging beperkt blijven. Deze controle kan echter ook positief werken wanneer Turkse deelnemers elkaar stimuleren om juist meer te participeren.

1.5. Aanbevelingen

Succesvolle rolmodellen zijn andere Turkse deelnemers tot voorbeeld. Om de participatie van deelnemers te vergroten, zou BSA deze rolmodellen dan ook kunnen proberen nadrukkelijker ten voorbeeld te kunnen stellen aan de andere Turkse vrouwen, gebruikmakend van de positieve effecten van de onderlinge sociale controle. Om de (taal)achterstand van allochtone deelnemers te verkleinen is het daarnaast aan te raden de oververtegenwoordiging van Turkse deelnemers te doorbreken, en actiever te werven onder Nederlandse buurtbewoners.

Hierdoor zullen Turkse deelnemers meer in aanraking komen met andere buurtbewoners en hun Nederlands verbeteren. Ook veel Nederlandse bewoners die niet worden bereikt door BSA hebben baat bij deelname om uit hun maatschappelijke isolement te raken. Bovendien kan BSA door het bieden van laagdrempelig vrijwilligerswerk, de participatie van deelnemers met beperkte participatiemogelijkheden versterken, waardoor zij met meer (verschillende) bewoners in contact komen, en het bridging in de Berflo Es wordt versterkt.

2. Inleiding

2.1 Achtergrond en ontwikkeling problematiek

Het project dat ik door middel van dit onderzoek evalueer, Buurtgerichte Sociale Activering, vindt plaats in de Berflo Es in Hengelo; een zogenaamde achterstandswijk, probleemwijk, kansenwijk of prachtwijk; verwijzend naar de grote maatschappelijke achterstand van haar bewoners en de zwakke sociaaleconomische positie van de wijk. De meeste bewoners zijn werkloos, hebben een uitkering, en een laag opleidingsniveau. Zij kampen met verslavingen, gedrag- en opvoedingsproblemen van hun kinderen, huiselijk geweld en andere persoonlijke problemen. De wijk is verloederd. Goedkope sociale huurwoningen, oververtegenwoordigd in dergelijke wijken, zijn veelal slecht onderhouden en de openbare ruimte is slecht onderhouden. Bewoners wonen vaak maar tijdelijk in de wijk en vertrekken weer zodra zij het geld hebben om zich in een betere wijk van de stad te vestigen.

In de wijk leven bewoners van verschillende nationaliteiten naast elkaar, vaak langs elkaar heen. Het interculturele contact tussen bewoners van een verschillende afkomst is beperkt, soms uit onverschilligheid, maar ook uit vijandigheid of wantrouwen. De betrokkenheid bij de wijk van bewoners is dan ook gering. Bewoners voelen zich nauwelijks verbonden met andere bewoners en de wijk zelf. (Wijkanalyse Berflo Es 2003) (WRR,2005:29-37)

De situatie in de Berflo Es is kenmerkend voor die van vele achterstandswijken in Nederland. De problemen in deze wijken zijn niet van de laatste jaren. Hoewel er met de 'prachtwijken' van minister Vogelaar weer volop aandacht is voor de aanpak van de problemen in deze wijken, wordt er al verscheidene decennia op nationaal en lokaal niveau beleid ontwikkeld om de situatie in deze wijken te verbeteren. De aandacht voor de problematiek van achterstandswijken is meer dan een modeverschijnsel, gezien het omvangrijke beleid, en de vele projecten van nationale en lokale overheden, woningbouwverenigingen, politie, welzijnswerk, bewonerscommissies en vele andere partijen die zich er hard voor inzetten, die serieus werk proberen te maken van het wegwerken van de achterstandspositie van deze wijken. Het GroteStedenBeleid (GSB), het sociale vernieuwingsbeleid en de vele renovaties of 'herstructurerings' van wijken zijn hier slechts enkele voorbeelden van. (Duyvendak,2006:15-16)

De hernieuwde aandacht voor de achterstandswijk verschilt echter wel met die uit het verleden. Waar in het verleden vooral aandacht werd geschonken aan onmaatschappelijkheidsbestrijding, de bestrijding van onaangepast gedrag van sociaalzwakkeren in de jaren vijftig, kwam er in de jaren zestig aandacht voor stadsvernieuwing. In de jaren zeventig had de wijk vooral een woonfunctie en ontstond er aandacht voor welzijn en emancipatie van bewoners, terwijl in de jaren tachtig "de wijk" uit het zicht verdween. In de jaren negentig en recentelijk keerde de aandacht voor de leefbaarheid en sociale cohesie van wijken weer terug. (Duyvendak,2006:29-40)

Met weinig resultaat. De 'witte' vlucht van de kapitaalkrachtige middenklasse uit deze wijken, zorgt voor een toenemende segregatie (tweedeling) binnen steden, tussen rijke en succesvolle stadsbewoners enerzijds, en de arme stadsbewoners anderzijds. Ook binnen de achterstandswijken is sprake van segregatie. Het contact tussen autochtone en allochtone bewoners is beperkt. Men leeft uit onverschilligheid of wantrouwen langs elkaar heen. De integratie tussen verschillende bewoners en participatie in de wijk blijven beperkt. Ondanks alle taallessen en inburgeringscursussen leven veel allochtone deelnemers in een isolement. Buiten hun eigen gemeenschap hebben zij nauwelijks

contact met andere bewoners, omdat zij het Nederlands nauwelijks beheersen of zich in de ogen van velen hebben teruggetrokken binnen hun eigen etnische en culturele groep. Ook de situatie van de autochtone bewoners van deze wijken, die soms van generatie op generatie in de bijstand zitten, verandert niet, ondanks al het beleid en alle activiteiten die voor hen zijn opgezet. Welzijnswerk, activiteiten in buurtcentra, re-integratietrajecten, inburgeringscursussen; het heeft de problemen in de wijken niet succesvol uit de wereld geholpen.

Betekent dit dat we ons bij deze situatie nu maar bij moeten neerleggen? Welk verschil kan Buurtgerichte Sociale Activering maken als al die andere projecten, activiteiten en methoden maar beperkt succes hebben behaald in het verhelpen van deze problemen? In dit onderzoek bekijk ik wat Buurtgerichte Sociale Activering als benadering kan bijdragen aan het oplossen van de problemen in de Berflo Es, en wat zij heeft toe te voegen aan dit bestaande aanbod aan wijkgericht beleid.

2.2 Het onderscheidende effect van Buurtgerichte Sociale Activering

Buurtgerichte Sociale Activering (BSA) onderscheidt zich vooral van andere benaderingen door haar wijkgerichte benadering, waarbij deelname beperkt is tot een (beperkte groep) bewoners uit een bepaalde wijk. Daarnaast zijn de activiteiten van BSA ook laagdrempelig omdat zij plaatsvinden in de wijk zelf en veelal gratis toegankelijk zijn voor bewoners.

Wanneer bewoners al met elkaar bekend zijn verlaagt dat de drempel bovendien om deel te nemen. Het kan bewoners over de streep trekken ook een keer te komen kijken. BSA maakt dan ook gebruik van de mogelijkheden van een wijkgerichte benadering om deelnemers te werven en contacten te leggen met organisaties die ook actief zijn in de wijk (zoals woningbouwverenigingen, buurtcommissies, verschillende gemeentelijke afdelingen en het welzijnswerk) om samen nieuwe projecten te realiseren of projecten beter op elkaar af te stemmen, waardoor men deelnemers naar elkaar kan doorverwijzen. Het uitgangspunt daarbij is dat de kleinschaligheid van de buurt het gemakkelijker maakt om dergelijke samenwerkingen op te zetten. Daarbij gaat zij informeel te werk, door zoveel mogelijk bureaucratische regels en procedures te vermijden, waardoor zij snel kan inspringen op plotselinge ontwikkelingen in de wijk met haar activiteiten. Daarnaast gaat zij vraaggericht te werk, de wensen, behoeften, mogelijkheden en beperkingen van individuele deelnemers staan voorop in de begeleiding.

BSA functioneert relatief zelfstandig, maar wordt door de gemeente op de achtergrond ondersteund en aangestuurd in de afstemming van haar dienstverlening met andere organisaties, het oplossen van knelpunten in de organisatie en het formuleren van een langetermijnvisie. In dit onderzoek zal ik bestuderen in hoeverre deze kenmerken van BSA als buurtgerichte methode van invloed zijn op de effectiviteit van BSA in het verminderen van het isolement van deelnemers.

Het uitgangspunt van BSA is het verminderen van buurtbewoners in een isolement, met een beperkt aantal of een beperkte variatie aan contacten, door hen te laten participeren binnen en/of buiten de wijk. In de praktijk betekent dat, dat BSA niet alleen probeert de participatiemogelijkheden van deelnemers te vergroten, maar ook de participatie van deelnemers probeert te stimuleren met haar activiteiten. Wanneer we willen evalueren wat de effecten van de benadering die BSA hanteert op de participatie van deelnemende bewoners, kunnen we ons de volgende vragen stellen:

- Slaagt BSA er in om deelnemende bewoners meer te laten participeren?
- En wanneer bewoners meer gaan participeren, komen zij dan meer in contact met andere bewoners?
- Bevordert BSA daarmee de integratie tussen bewoners van verschillende nationaliteiten, of versterkt zij bestaande tegenstellingen juist?
- Neemt het gevoel van verbondenheid tussen bewoners toe?

Kortom:

- Welke bijdrage levert BSA aan de sociale cohesie binnen de Berflo Es, en waarin is BSA onderscheidend van andere benaderingen?
- Welke mogelijkheden heeft BSA als benadering? Wat zijn succesfactoren? En tegen welke grenzen loopt zij op in de Berflo Es?

2.3 Bestaand onderzoek en haar tekortkomingen

Naar de effectiviteit van Buurtgerichte Sociale Activering en soortgelijke activerings- en re-integratieprogramma's zijn al diverse onderzoeken verricht, maar bovenstaande vragen komen hier nauwelijks in aan bod. In de literatuur komt vooral de individuele, welzijnsgerichte benadering aan bod. Naar de maatschappelijke effecten op wijkniveau is maar weinig systematisch onderzoek verricht.

Zowel Freitag, Leene en Tenhaeff (2003) als Wentink (2003) gaan bij hun beschrijving van de methode vooral uit van de vraaggerichtheid en individuele behoeften van deelnemers. De eerste auteurs gaan er zelfs vanuit dat maatschappelijke doelstellingen als het verbeteren van de leefbaarheid of sociale cohesie van de buurt, ten koste kunnen gaan van de individuele doelstelling van het verbeteren van de participatiemogelijkheden van individuen. Vraaggerichtheid en individueel maatwerk staan onder druk wanneer maatschappelijke doelstellingen voorop staan, zo zijn zij van mening. De blik blijft dan ook gericht op de individuele effecten, op de potentiële verbetering van het welzijn en de participatie van individuele deelnemers.

Wat juist opvallend is dat in de praktijk veel BSA-projecten naast individuele doelstellingen ook maatschappelijke doelstellingen kennen, gericht op verbetering van de buurt, zoals ook het SCP (2003) constateert. In Hengelo wordt het bevorderen van de leefbaarheid en de sociale cohesie zelfs expliciet genoemd, waarbij BSA in de context wordt geplaatst van een breder sociaal beleid gericht op wijkverbetering. (zie: wijkplan Berflo Es 2004-2007).

Zoals ik hierboven al beargumenteerde staat ook de problematiek van achterstandswijken weer hoog op de maatschappelijke en politieke agenda, wat de verwachtingen over de positieve effecten van dit soort programma's doet toenemen. Van een wijkgerichte benadering als BSA die zich expliciet richt op de bewoners van een achterstandswijk zijn dan ook wel degelijk effecten te verwachten op de wijk zelf. De problemen van achterstandswijken hangen gedeeltelijk samen met de achterstandspositie van haar bewoners. Wanneer bewoners in een isolement thuis zitten, de deur nauwelijks uit komen door de zorg voor hun kinderen, en geen Nederlands durven of kunnen spreken, zullen zij binnen de wijk nauwelijks met elkaar in aanraking komen wat mogelijk tot anonimiteit of zelfs een gevoel van onderling wantrouwen leidt.

TNO is op dit moment bezig met een onderzoek naar de maatschappelijke kosten en baten van Sociale Activeringsprojecten. Hoewel zij zich daarbij juist richt op de maatschappelijke effecten van activeringstrajecten, komen wijkgerichte effecten daarbij

niet aan bod, maar bijvoorbeeld de effecten op de uitgaven aan gezondheidszorg, waarbij een toename van het welzijn van een patiënt leidt tot een potentiële vermindering aan artsbezoek en vermindering van kosten aan gezondheidszorg, en de effecten op de uitgaven aan veiligheid, doordat deelnemers potentieel in verminderde mate in aanraking komen met justitie. Omdat de maatschappelijke effecten van Buurtgerichte Sociale Activering binnen achterstandswijken onderbelicht blijven, is het dan ook juist van belang om de maatschappelijke effecten op de wijk zichtbaar te maken.

Bovendien worden in deze onderzoeken de activiteiten van dergelijke methoden nauwelijks in een context geplaatst. Wanneer je de factoren wilt ontdekken die een aanpak tot een succes maken in een bepaalde wijk, is het niet alleen van belang om naar de kenmerken van de aanpak te kijken, maar ook naar de achtergrond van de deelnemers. De achterstand in bijvoorbeeld de beheersing van het Nederlands, opleidingsniveau, werkervaring, en sociale vaardigheden kunnen de participatiemogelijkheden van deelnemers aanzienlijk beperken. Hoe groter deze achterstand, hoe moeilijker het is voor BSA om de participatiemogelijkheden van deelnemers te vergroten en hen succesvol te stimuleren te participeren binnen en buiten de wijk.

Het succes van BSA is daarnaast ook afhankelijk van de culturele of sociale achtergrond van de deelnemers. Wanneer deelnemers door hun omgeving worden ontmoedigd om zich te ontwikkelen en te participeren, zal het voor BSA veel moeilijker zijn om hen te bewegen uit hun isolement te komen, dan wanneer zij door hun omgeving worden aangemoedigd of gestimuleerd door succesvolle rolmodellen, medebewoners met wie zij zich identificeren. De invloed van de omgeving van een deelnemer is een factor waar BSA maar moeilijk zicht op kan krijgen en waar zij weinig vat op heeft. Toch is deze invloed wel degelijk medebepalend voor het uiteindelijke effect dat BSA heeft op de participatie van de deelnemer.

De sociaal werkers van BSA constateren bijvoorbeeld een cultureel verschil tussen autochtone deelnemers, die vooral naar hun eigen ontwikkeling kijken. Het individuele “ik-denken” staat hier voorop. Bij de allochtone deelnemers staat vooral de familie centraal, en wordt vooral vanuit een collectief “wij-denken” gedacht. Vanwege deze verschillende manieren van denken, kiest BSA voor een verschillende benadering van beide groepen deelnemers, waarbij autochtone deelnemers vooral individuele begeleiding krijgen van de medewerkers, terwijl de allochtone deelnemers vooral deelnemen aan groepsactiviteiten in combinatie met individuele begeleiding van medewerkers. (brochure BSA, gemeente Hengelo, 2006). Tijdens de groepsactiviteiten doen dus vooral allochtone deelnemers mee, die al tachtig tot negentig procent van het totale deelnemersbestand uitmaken, en bij BSA nauwelijks in aanraking komen met autochtone bewoners die deelnemen. (evaluatieverslagen BSA)

Bovenstaande roept de volgende vragen op:

- Is het noodzakelijk dat bewoners van verschillende nationaliteiten en culturen met elkaar in contact komen om hun participatiemogelijkheden te vergroten en zich met elkaar verbonden te voelen?
- Vermindert de taalachterstand van allochtone deelnemende bewoners wanneer zij door deelname aan de activiteiten van BSA meer in contact komen met autochtone bewoners?
- Of ontwikkelen allochtone deelnemers zich het best tussen deelnemers uit hun eigen gemeenschap of groep?

2.4. Het belang van een brede evaluatie

Uit het bovenstaande wordt duidelijk dat verschillende factoren mogelijk van invloed zijn op de resultaten die BSA behaalt in het doorbreken van het isolement van deelnemers. De mate waarin deelnemers door BSA succesvol gaan participeren is niet alleen afhankelijk van de opzet van BSA als wijkgerichte benadering, maar ook van de aard van haar activiteiten en de begeleiding die de deelnemers geboden wordt.

Ook de bestuurlijke en beleidsmatige ondersteuning en aansturing van de gemeente Hengelo en de samenwerking met andere organisaties die actief zijn in de wijk zijn van invloed op de begeleiding die BSA kan bieden en de activiteiten die zij kan ontwikkelen, en daarmee (wellicht) indirect op het effect dat BSA heeft op de participatie van deelnemers en de sociale cohesie in de wijk.

De effecten die BSA heeft op deelnemers en de wijk is daarnaast niet alleen afhankelijk van haar eigen inzet, de ondersteuning van de gemeente en de samenwerking met andere partijen, maar wordt medebepaald door de mate waarin deelnemende bewoners geremd of gestimuleerd worden in hun participatie, en de invloed die de cultuur en de omgeving (sociale contacten) van deelnemers uitoefenen op hun ontwikkeling en participatie.

Hoewel ik in dit onderzoek vooral evalueer in hoeverre BSA er in slaagt haar doelstelling, het vergroten van de participatie(mogelijkheden) van deelnemende bewoners om hun sociale isolement te verkleinen, te bereiken, is het ook van belang om verder te kijken. Wanneer geïsoleerde bewoners meer gaan participeren binnen en buiten de wijk, heeft dit mogelijk ook effect op de onderlinge contacten tussen bewoners, de samenstelling van hun sociale netwerk, de waardering voor bestaande en nieuwe contacten met medebewoners en het gevoel van verbondenheid (cohesie) in de wijk.

Uitgangspunt van dit onderzoek is dan ook een brede evaluatie, waar de individuele effecten op de participatie van deelnemers het uitgangspunt vormen voor het beoordelen van de effecten van BSA op de sociale cohesie binnen de Berflo Es.

3. Probleemstelling en onderzoeksvragen

In de voorgaande inleiding bepleitte ik een brede evaluatie, waarbij gekeken wordt naar de maatschappelijke effecten die het stimuleren van de participatie van deelnemers aan BSA heeft op de sociale cohesie in de Berflo Es. Door de participatiemogelijkheden van deelnemende bewoners te stimuleren, hoopt BSA hun participatie te vergroten, wat mogelijk de sociale cohesie in de Berflo Es beïnvloedt. In hoeverre BSA hier succesvol in is, is niet alleen afhankelijk van haar eigen aanpak, maar mogelijk ook van andere factoren waar zij meer of minder invloed op kan uitoefenen zoals de samenwerking met andere partijen, de ondersteuning van de gemeente, en de achtergrond en invloed van de omgeving van deelnemers. Aan de hand van de interviews met deelnemers en diverse betrokkenen zal ik beoordelen wat de mogelijkheden en beperkingen van BSA zijn om de participatie van deelnemers te vergroten en de sociale cohesie in de Berflo Es te versterken. Dit leidt tot de volgende probleemstelling, die ik met onderstaande onderzoeksvragen hoop te beantwoorden.

Probleemstelling

Hoe kan de bijdrage die BSA levert aan de sociale cohesie binnen de Berflo Es worden beoordeeld aan de hand van de opvattingen van deelnemers en vertegenwoordigers van betrokken partijen over de effecten van BSA?

Onderzoeksvragen

1. Welke theoretische factoren spelen een rol bij het vaststellen van de mate van sociale cohesie en tot welke verschillende definities van sociale cohesie leidt dit?
2. In hoeverre nemen de participatiemogelijkheden van deelnemers toe als gevolg van hun deelname aan BSA?
3. In hoeverre beïnvloeden de omgeving en culturele achtergrond van deelnemers hun participatie? En in hoeverre is BSA in staat deze factoren te beïnvloeden?
4. Welk effect heeft BSA op de participatie van deelnemers? In hoeverre gebruiken deelnemers hun (mogelijk vergrote) participatiemogelijkheden om te participeren?
5. In hoeverre en op welke wijze beïnvloedt BSA de sociale cohesie in de Berflo Es?
6. Wat zijn de mogelijkheden en beperkingen van BSA om de sociale cohesie in de wijk te verbeteren? Hoe kan BSA haar effect op de sociale cohesie in de wijk vergroten?

4. Theorie

BSA heeft tot doel geïsoleerde buurtbewoners uit hun sociale isolement te halen door hen meer te laten participeren. In dit onderzoek stel ik me niet alleen de vraag of bewoners door hun deelname aan BSA meer gaan participeren. Ook wil ik uitzoeken welke invloed deze (toenemende) participatie heeft op de sociale cohesie in de Berflo Es. Om te beantwoorden hoe BSA de sociale cohesie in de wijk beïnvloedt is het van belang eerst te definiëren wat sociale cohesie in deze context precies betekent, en welke theoretische definities in dit verband relevant zijn (onderzoeksvraag 1).

Zorgt een toenemende participatie van deelnemende bewoners aan BSA voor een toenemende sociale cohesie in de Berflo Es? Over welke vorm van sociale cohesie hebben we het dan? Staan deze definities van sociale cohesie op gespannen voet met elkaar, of sluiten zij juist op elkaar aan?

Met behulp van onderstaande theorieën hoop ik de relatie tussen participatie en sociale cohesie te onderzoeken. De inzichten die ik door bestudering van deze theorieën opdoe, heb ik getoetst aan de interviews met deelnemers en diverse andere betrokkenen.

4.1 Sociale cohesie definiëren

Om te meten welke effect BSA heeft op de sociale cohesie in de Berflo Es is het van belang eerst te formuleren wat sociale cohesie precies betekent. Vaak wordt het begrip te pas en onpas gebruikt zonder dat duidelijk is waar het nu naar verwijst. In de wetenschappelijke literatuur is over dit concept veel geschreven. Dit heeft tot veel verschillende definities geleid, die verwijzen naar diverse verklaringen voor het ontstaan of uitblijven van vormen van sociale cohesie. Welke definitie(s) zijn bruikbaar voor dit onderzoek?

BSA probeert de participatiemogelijkheden en participatie van deelnemende bewoners te beïnvloeden en is daarmee mogelijk van invloed op de sociale cohesie in de Berflo Es. In dit onderzoek zal ik dan ook die theorieën centraal stellen die verwijzen naar de relatie tussen participatie en sociale cohesie, de relatie die in dit onderzoek centraal staat.

4.2 Bonding en bridging: twee definities van sociale cohesie

Mijn uitgangspunt in het onderzoeken van de relatie tussen participatie en sociale cohesie is de theorie van Putnam (2002), die verwijst naar de concepten van 'bonding' en 'bridging', twee verschillende soorten van sociale cohesie. *Bonding* verwijst naar het gevoel van verbondenheid tussen mensen binnen een bepaalde sociale of culturele groep, terwijl *bridging* verwijst naar het gevoel van verbondenheid tussen mensen uit verschillende sociale groepen of verbanden.

Sociale cohesie verwijst dus naar het gevoel van verbondenheid dat mensen met anderen ervaren. Verbondenheid kan ontstaan uit rechtstreeks contact met een ander, maar ook uit een gevoel van 'identificatie' met een ander, het gevoel bepaalde essentiële (veronderstelde) overeenkomsten te delen die zij met anderen niet delen. Dit gevoel van verbondenheid hebben 'bonding' en 'bridging' als definities van sociale cohesie met elkaar gemeen. Waar zij echter fundamenteel van elkaar verschillen is de basis van deze verbondenheid of binding en de manier waarop deze in relaties tussen mensen tot stand komt.

Bonding

Bonding, de verbondenheid tussen sterk op elkaar gelijkende mensen, vindt plaats binnen een sterke, gesloten groep die een wantrouwende houding heeft tegenover de buitenwereld. Buitenstaanders bedreigen de onderlinge verbondenheid tussen groepsleden;. Nieuwkomers worden maar moeilijk in de groep opgenomen, maar ook uittreding of afwijking van de norm binnen de groep wordt maar moeilijk geaccepteerd. De sociale controle binnen de groep is groot en kan de individuele ontwikkeling en participatie van groepsleden buiten de eigen groep of gemeenschap bemoeilijken. De identiteit van het individu komt grotendeels overeen met die van de groep. Het is voor een individu dan ook lastig zich los te maken van de groep, omdat hij/zij zonder de groep op zichzelf is aangewezen en opeens zijn identiteit en bijbehorende zekerheden verliest. Bonding binnen een groep ontstaat vaak op religieus of cultureel gebied, wanneer groepsleden een bepaald geloof, levensovertuiging of ideologie met elkaar delen, en zich sterk identificeren met anderen met wie zij deze overtuiging delen.

Bridging

Bridging, de verbondenheid tussen (op het oog) verschillende mensen, zorgt juist voor contacten en verbondenheid tussen mensen uit verschillende sociale, culturele en religieuze groeperingen. Deze vorm van sociale cohesie ontstaat wanneer mensen meer keuzevrijheid (autonomie) hebben bij het vormgeven van hun eigen identiteit; een identiteit gebaseerd op persoonlijke talenten, keuzes en interesses en niet (of slechts beperkt) op kenmerken van een groep. Mensen kiezen en ontwikkelen een eigen identiteit, los van de identiteit die hen (anders) door de groep wordt opgelegd. Mensen voelen zich in de eerste plaats met elkaar verbonden op basis van gedeelde interesses, of persoonlijke karaktereigenschappen en niet of veel minder op basis van een gedeelde levensovertuiging, cultuur of religie. De verbondenheid met anderen op basis van gedeelde culturele en sociale (groep)kenmerken wordt vervangen door de verbondenheid op basis van overeenkomsten in persoonlijke overeenkomsten, in karaktereigenschappen en persoonlijke interesses.

De sociale relaties die het ontstaan van bridging als vorm van sociale cohesie versterken zijn niet alleen gebaseerd op intensief en blijvend contact tussen mensen, maar ook op oppervlakkig, beperkt en tijdelijk contact. Mensen waarderen elkaar omdat zij bepaalde informatie van elkaar ontvangen, elkaar hulp kunnen bieden of in een positie, als bijvoorbeeld burens wanneer men naast elkaar leeft, van elkaar afhankelijk zijn. Dit instrumentele contact leidt tot een vriendelijk, onpersoonlijk, oppervlakkig, en beperkt contact, dat soms kortstondig van aard is. Hoewel instrumenteel contact oppervlakkig van aard blijft, strekt het zich uit tot een brede en veelzijdige (heterogene) groep mensen. Mensen komen niet alleen in aanraking met degenen met wie zij een bepaalde overtuiging of cultuur delen, maar ook met anderen met wie zij op dit gebied verschillen. Deze verschillen hoeven een gevoel van verbondenheid niet in de weg te staan, wanneer er genoeg andere persoonlijke overeenkomsten zijn op basis waarvan men zich met elkaar verbonden voelt. In- en uittreding tot groepen en sociale netwerken levert weinig beperkingen op, juist omdat het bonding binnen deze groepen in een samenleving waarin bridging dominant is, vaak beperkt is. De positie van de groep binnen de samenleving is minder sterk, wat meer ruimte over laat voor het individu om een eigen interpretatie te geven aan de religie, cultuur, levensovertuiging of ideologie van de groep (heterogeniteit).

Bridging als vorm van sociale cohesie ontstaat vooral op sociaaleconomisch vlak, waar mensen door participatie en hun eigen ontwikkeling bij uitstek in staat zijn hun eigen identiteit te ontwikkelen op basis van hun talenten, ervaring en interesses. Het werk, scholing en vrijwilligerswerk, maar ook vakbonden, kerken, NGO's en het Internet bieden mogelijkheden tot bridging tussen mensen met een verschillende achtergrond en afkomst. (Putnam, 2002: 22)

4.3 Gemeinschaft en bonding

Hoe komt het dat in het geval van 'bonding', mensen vooral diegenen opzoeken met wie overeenkomsten gedeeld worden, en het contact met 'anderen' met wie men in cultureel en sociaal opzicht verschilt zo wordt vermeden, terwijl bij 'bridging' die contacten met anderen van wie men verschilt wel degelijk tot stand komen en zelfs gewaardeerd worden? Om te begrijpen waar dit verschil tussen beide vormen van sociale cohesie uit voortkomt, ga ik dieper in op de theorieën van twee klassieke sociologen Durkheim (1883/1964) en Toennies (1887/1957), die beiden de sociale omstandigheden beschrijven waaronder beide vormen van sociale cohesie tot bloei kunnen komen. In hun theorieën is de manier waarop mensen van elkaar afhankelijk zijn binnen een samenleving bepalend voor de manier waarop mensen zich verbonden voelen met elkaar, de vorm van sociale cohesie die ontstaat binnen een samenleving.

Gemeinschaft

Toennies beschrijft als eerste de 'Gemeinschaft', een samenleving gekenmerkt door een sterk collectief of 'wij- denken.'

Het individu is in deze samenleving sterk verbonden aan en ondergeschikt aan de eigen sociale of culturele gemeenschap. De familie als sociaal verband neemt een sterke positie in binnen deze samenleving. Sociale relaties zijn intensief van karakter en worden in grote mate opgebouwd onder bekenden binnen een kleinschalige omgeving als het dorp of de wijk. De sociale en culturele verschillen zijn klein, en sociale controle is vooral gebaseerd op gebruik, traditie en religie. De contacten van mensen zijn vooral beperkt tot deze eigen gemeenschap. Vanwege de beperkte mobiliteit en kleinschaligheid van dergelijke samenlevingen komen mensen maar weinig met anderen in aanraking van wie zij in cultureel, sociaal of religieus opzicht verschillen. In deze samenleving zijn mensen dan ook sterk afhankelijk van de groep voor hun voortbestaan. In feite bepaalt de groep hun hele leven: hun identiteit, opvattingen, positie in de samenleving, contacten en voortbestaan. Het gevoel van verbondenheid tussen mensen, de sociale cohesie, is gebaseerd op de sterke overeenkomsten (homogeniteit) tussen groepsleden die in vrijwel gelijke omstandigheden leven en als gevolg daarvan hun opvattingen, normen, waarden, gebruiken en idealen (cultuur) met elkaar delen. (bonding).

De gemeenschap is grotendeels zelfvoorzienend waardoor het contact met 'buitenstaanders' die geen lid zijn van de groep, beperkt blijft. Door de zelfstandige positie van de gemeenschap en het gebrek aan overeenkomsten met deze 'anderen' wordt het ontstaan van contacten buiten de groep ontmoedigd; men heeft voldoende aan het contact met de andere groepsleden. Door de dominante positie van deze gedeelde groepsidentiteit is het moeilijk af te wijken van de gangbare norm. Opvattingen die hier van afwijken en contacten met anderen buiten de gemeenschap worden ontmoedigd. Voor individuele autonomie (keuzevrijheid) in het aangaan van contacten is weinig plaats. Buitenstaanders, die afwijken van de gangbare normen, worden dan ook moeilijk opgenomen in de groep. Doordat het individu in zijn bestaan zo afhankelijk is van zijn

eigen gemeenschap is het bovendien moeilijk uit te treden en de groep te verlaten. Om deze 'Gemeinschaft' als samenlevingsvorm te behouden of te versterken wordt vaak de nadruk gelegd op de verschillen met de buitenwereld, die als negatief worden ervaren. Dit 'wij-tegen-zij' denken versterkt de onderlinge verbondenheid binnen de gemeenschap, het 'bonding' van Putnam, en beperkt het gevoel van verbondenheid met de 'buitenwereld', het 'bridging' van Putnam. (Kivisto, 1998:90-92)

Mechanisch denken en Gemeinschaft

De kenmerken van de Gemeinschaft van Toennies sluiten aan bij het mechanische denken van Durkheim dat hij kenmerkend acht voor traditionele samenlevingen. Net als Toennies verklaart Durkheim het ontstaan van specifieke vormen van sociale cohesie (of maatschappelijke solidariteit in zijn woorden) uit de afhankelijkheden tussen mensen binnen specifieke maatschappelijke verhoudingen. (Rohde, 1997:108)

Volgens Durkheim is in traditionele, pre-industriële samenlevingen sprake van een relatief simpele maatschappelijke structuur en een beperkte arbeidsverdeling, voortkomend uit de kleinschaligheid van deze samenlevingen. De samenleving bestaat in feite uit verschillende gemeenschappen die elk hun eigen vrijwel autonome minisamenlevingen vormen. Door de beperkte mobiliteit binnen pre-industriële samenlevingen is het onderhouden van contact buiten het eigen dorp of de eigen gemeenschap niet alleen cultureel, maar soms ook fysiek bijna onmogelijk. De afstand is letterlijk en figuurlijk te groot.

Deze zelfvoorzienendheid, kleinschaligheid, en culturele en sociale homogeniteit vormen de basis voor het ontstaan van sociale cohesie (of 'solidariteit' bij Durkheim) binnen dit soort samenlevingen. Mensen zijn er met elkaar verbonden vanwege hun gedeelde levenswijze, maatschappelijke positie en gedeelde waarden. Hoewel deze vorm van onderlinge solidariteit of cohesie bijna automatisch ontstaat uit de maatschappelijke verhoudingen in dit soort samenlevingen en het onnodig lijkt de cohesie binnen de groep te bewaken en te versterken, is er wel degelijk sprake van een sterke onderlinge sociale controle. Deze sociale controle beperkt de individuele keuzevrijheid en ontwikkeling van een eigen, afwijkende identiteit. Iedereen die afwijkt van de groepsnorm bedreigt het voortbestaan van de groep, juist omdat de basis voor de verbondenheid tussen mensen in een dergelijke samenleving, de homogeniteit in identiteit en opvattingen, dan wegvalt. Een gedeeld leven binnen een homogene, kleinschalige sociale gemeenschap, vormt de basis van de sociale cohesie in deze 'mechanische' samenlevingen. Juist doordat men zo op elkaar aangewezen is voor het voortbestaan, en op deze manier van elkaar afhankelijk is, ontstaat een gevoel van verbondenheid. (Kivisto, 1998:95-97). (Rohde, 1997: 20, 107-11)

4.4 Gesellschaft en bridging

Gesellschaft

In tegenstelling tot de traditionele 'Gemeinschaft'-samenleving wordt de moderne 'Gesellschaft'-samenleving volgens Toennies juist gekenmerkt door het individuele 'ik-denken'. Het individu heeft, door een proces van modernisering in de samenleving, een toenemende keuzevrijheid (autonomie) gekregen in het aangaan van contacten met anderen, en beweegt zich dan ook binnen een toegenomen aantal en variatie aan sociale netwerken. De modernisering zorgt voor een toenemende mate van arbeidsverdeling en specialisatie binnen de samenleving.

Mensen zijn niet zozeer afhankelijk van de leden van hun eigen gemeenschap, maar komen op hun werk of opleiding in toenemende mate in aanraking met 'anderen' waarvan ze op levensbeschouwelijk, sociaal, ideologisch of cultureel gebied verschillen. Door de toegenomen mobiliteit en ontwikkeling van nieuwe communicatiemiddelen als het internet en telefonie is het makkelijker relaties aan te gaan en te onderhouden op een veel grotere schaal, de afstand tussen mensen wordt letterlijk en figuurlijk kleiner. Contacten zijn steeds minder gebonden aan de nabijheid van de eigen buurt of het eigen dorp. Sociale relaties zijn niet alleen intensief en persoonlijk (vriendschappelijk) van karakter maar vaak ook onpersoonlijk en oppervlakkig van aard, en ontstaan niet alleen tussen 'bekenden' maar ook tussen 'onbekenden'. De intensieve en persoonlijke relaties die mensen hebben met anderen zijn gebaseerd op eigen keuze. Men is niet veroordeeld tot het intensieve contact binnen de eigen gemeenschap, maar kiest zelf zijn eigen vrienden op basis van interesses, persoonlijke kenmerken of andere overeenkomsten die men zelf van belang acht. De sociale en culturele verschillen tussen mensen zijn groot, maar de onderlinge sociale controle is beperkter dan in de Gemeinschaft, waardoor deze verschillen in de Gesellschaft dan ook meer worden geaccepteerd. (Kivisto, 1998:90-92)

Gesellschaft en organisch denken

Durkheim sluit grotendeels aan bij Toennies' beschrijving van de invloed van het moderniseringsproces op de aard van de sociale cohesie binnen een samenleving. In zijn beschrijving van het organische denken binnen moderne samenlevingen staan complexe sociale structuren, een ver doorgevoerde arbeidsverdeling en specialisatie centraal. Door deze toenemende arbeidsverdeling veranderen de afhankelijkheden tussen mensen. Mensen zijn niet meer zozeer afhankelijk van anderen in een zelfde situatie binnen de eigen groep, maar steeds meer van mensen in een andere maatschappelijke functie of positie. Hoewel mensen soms maar beperkt en indirect met elkaar in contact komen, is men van een groeiende groep mensen afhankelijk voor het (voort)bestaan. Oppervlakkige, instrumentele sociale relaties (relaties die ontstaan uit de uitwisseling van diensten) tussen mensen nemen in aantal en omvang toe. De verschillen in functie en taak als gevolg van deze toegenomen arbeidsspecialisatie leiden tot grotere individuele verschillen in maatschappelijke positie en opvattingen. Onderlinge sociale controle tussen mensen, zoals in de traditionele samenleving, komt veel moeilijker tot stand wanneer de posities en bijbehorende normen van mensen verschillen en het onduidelijk wordt welke norm nu de standaardnorm is waar iedereen aan moet voldoen. Het monopolie van de groepsnorm (homogeniteit) wordt vervangen door het naast elkaar bestaan van verschillende normen (heterogeniteit). Een onderlinge solidariteit (cohesie) op basis van een gedeelde norm, groepsidentiteit en homogene cultuur komt dan ook niet meer automatisch tot stand. Een grotere individuele keuzevrijheid lijkt in deze moderne organische samenleving ten koste te gaan van de vanzelfsprekende verbondenheid tussen mensen (cohesie) binnen de mechanische samenleving, zoals Toennies net als Durkheim constateert. (Rohde, 1997: 22, 28) Dat betekent echter niet dat sociale cohesie in moderne samenlevingen volgens Durkheim per definitie afwezig is. Durkheim baseert zich hier op de 'strength of weak ties' als bron van sociale cohesie. Zwakkere verbindingen, oppervlakkige en beperkte contacten tussen verschillende netwerken of sociale verbanden van mensen zorgen voor een overbruggende verbondenheid (bridging) tussen mensen uit verschillende bevolkingsgroepen, culturen of sociale groeperingen. Een sterk gevoel van verbondenheid met een groep gebaseerd op een gedeelde positie en opvattingen, is in

Durkheims visie dan ook niet noodzakelijk voor het ontstaan van sociale cohesie binnen een samenleving. Ze leiden slechts tot een bepaalde vorm van sociale cohesie, het 'bonding' van Putnam. Individuele autonomie, oppervlakkige of zwakke verbindingen en heterogeniteit kunnen een andere vorm van sociale cohesie tot stand brengen, het 'bridging' van Putnam. In deze definitie van sociale cohesie is dus sprake van een gevoel van verbondenheid tussen verschillende groepen of verbanden in de samenleving. De nadruk ligt op de (beperkte) overeenkomsten in plaats van (grote) verschillen tussen mensen. Verschillen (heterogeniteit) wordt juist gewaardeerd en als noodzakelijke waarde voor de autonomie en ontwikkeling van het individu beschouwd. (Kivisto, 1998:95-97) (Rohde, 1997: 20, 108-111).

4.5 Bonding en bridging in wijken

Toennies en Durkheim zien verschillen tussen de aard van de sociale cohesie binnen verschillende samenlevingen. Bij hen komt het bestaan van verschillende soorten sociale cohesie binnen één samenleving veel minder aan de orde. Het is echter niet onlogisch dat de traditionele 'Gemeenschappen', gekenmerkt door een sterke mate van bonding tussen de groepsleden, binnen een moderne samenleving nog steeds bestaan. De 'Gemeinschaftsamenleving' doet denken aan de verzuilde samenleving van begin twintigste eeuw, waar katholieken, protestanten, socialisten en onkerkelijke liberalen als sociale groeperingen binnen Nederland bijna volkomen langs elkaar heen leefden en hun eigen samenlevingen in het klein creëerden. Die periode lijkt voorbij, maar met de komst van nieuwe groepen migranten naar Nederland is het alsof in de ogen van veel Nederlanders deze allochtonen onderling nieuwe 'zuilen' vormen, culturele groepen die zich van het contact met de Nederlandse samenleving afsluiten door zich terug te trekken binnen de eigen gemeenschap.

Uit de bovenstaande theorieën wordt duidelijk dat sociale cohesie gebaseerd is op een gevoel van onderlinge verbondenheid tussen mensen. Als we de sociale cohesie in de wijk de Berflo Es bestuderen kunnen we ons de volgende vragen stellen:

- In welke mate bewoners zich met elkaar verbonden op basis van bepaalde overeenkomsten?
- Blijft het contact beperkt tot een bepaalde 'eigen' groep met een gedeelde achtergrond, taal, cultuur of sociaaleconomische positie (bonding)
- Of voelt men zich ook verbonden met andere buurtbewoners met wie men deze overeenkomsten niet deelt (bridging)? Welke overeenkomsten zien bewoners met hun medebewoners?

In zowel de Berflo Es zelf als bij de meeste activiteiten van BSA zijn de allochtone, en dan vooral de Turkse bewoners relatief oververtegenwoordigd. Er wonen relatief weinig Nederlandse bewoners in de wijk en zij nemen ook nauwelijks deel aan de activiteiten van BSA.

Is dit een reden voor de Turkse bewoners om naar elkaar toe te trekken en elkaar op te blijven zoeken als bewoners met een gedeelde achtergrond, taal en cultuur? Of worden zij vooral vanwege hun beperkte participatiemogelijkheden geremd in hun participatie buiten deze gemeenschap in de wijk?

4.6 Categorisering, stigmatisering en sociale cohesie

Om te beoordelen of in de Berflo Es sprake is van 'bonding' binnen een bepaalde groep buurtbewoners is het niet alleen van belang om vast te stellen of de bewoners zich verbonden voelen met andere Turkse bewoners, binnen een gemeenschap van bewoners

(Gemeinschaft) maar ook of zij door anderen als lid van een dergelijke gemeenschap worden beschouwd.

De volgende vragen zijn hier dan ook relevant:

- Voelen Turkse deelnemers en bewoners zich Turks?
- Bestaat hun sociale netwerk uit Turkse bewoners, en voelen zij zich verbonden met andere Turkse bewoners en hun bijbehorende cultuur?
- Of zijn het vooral de andere bewoners die hen voornamelijk als lid van de Turkse (buurt)gemeenschap beschouwen?
- En voelen andere groepen bewoners zich ook vooral verbonden met bewoners van een gedeelde afkomst en cultuur?
- Is dit gevoel van verbondenheid sterker binnen de eigen gemeenschap, dan met anderen buiten deze gemeenschap: gaat het bonding ten koste van het bridging?

De betekenis van de "Gemeenschap"

Het gebruik van het woord 'gemeenschap' of 'groep' wordt niet alleen gebruikt om aan te geven dat bewoners zich verbonden voelen met een bepaalde groep maar juist ook om zich van anderen te onderscheiden. De groepsidentiteit onderscheidt hen van anderen die geen deel uitmaken van deze groep. Wanneer de groepsidentiteit dusdanig sterk aanwezig is, dat zij het ontstaan van een individuele identiteit onmogelijk maakt, zal de sociale groep zo gesloten zijn dat zij een gevoel van verbondenheid met anderen buiten de eigen groep bemoeilijkt.

Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer men verwijst naar de 'islamitische' gemeenschap, als verwijzing naar een groep waar men zichzelf van onderscheidt en van verschilt, omdat men niet tot hetzelfde geloof behoort. Religie biedt moslims een identiteit die hen van anderen onderscheidt.

Het belang van beeldvorming

Blokland-Potters (1998) bestudeert de mechanismen die een rol spelen bij de groepsvorming (het proces van bonding) tussen bewoners in wijken. Volgens haar gaat het niet er zozeer om of bepaalde overeenkomsten en verschillen tussen bewoners daadwerkelijk bestaan, maar vooral om de betekenis ervan in de ogen van de bewoners zelf. Bewoners construeren de overeenkomsten en verschillen die hen met andere bewoners verbinden of hen van hun medebewoners juist onderscheiden. Beeldvorming bepaalt of mensen zich met anderen verbonden voelen of niet.

De categorieën die zo ontstaan, zijn gebaseerd op veronderstelde verschillen en overeenkomsten, vooroordelen, op eigen ervaringen en bepaalde (soms gekleurde) kennis van de samenleving. Veelal geven ze weer welke opvattingen mensen hanteren over bepaalde maatschappelijke ontwikkelingen of de 'categorie' mensen in kwestie. De bewoners die worden ingedeeld in een bepaalde categorie worden als groep of gemeenschap beschouwd, hoewel deze 'gecategoriseerden' zich niet noodzakelijk met de andere 'leden' van hun categorie verbonden hoeven voelen. Mensen voelen zich soms geen onderdeel van een groep, maar zijn het in onze ogen wel. (Blokland Potters, 1998:61-64). Pas wanneer de gecategoriseerden zich wel verbonden voelen met de andere 'leden' van hun categorie, is sprake van een echte groep (Gemeinschaft), gekenmerkt door het onderlinge bonding als vorm van sociale cohesie. Wanneer de gecategoriseerde bewoners onterecht als lid van een bepaalde gemeenschap van bewoners worden beschouwd, kan dit bij de andere bewoners het beeld oproepen dat deze gecategoriseerde

bewoners niet open staan voor contact met hen, en zich vooral op de contacten binnen hun eigen gemeenschap zullen concentreren.

Ook wanneer deze bewoners zich wel degelijk sterk verbonden voelen met een bepaalde groep bewoners in de wijk (bonding), hoeft dit niet te betekenen dat zij zich niet verbonden voelen met andere bewoners. Wanneer het bonding binnen de groep beperkt is, biedt dit ruimte voor de ontwikkeling van een eigen identiteit, participatie buiten de gemeenschap en een gevoel van verbondenheid met andere bewoners. Een 'zwakke' groep, met een beperkte mate van bonding laat de groepsleden ruimte voor het bridging met anderen buiten de groep. De openheid van deze groep bewoners komt dan echter niet overeen met het gesloten beeld dat andere bewoners van deze groep hebben. De vooroordelen over een gesloten gemeenschap die niet openstaat voor het contact met anderen, belemmeren dan het bridging tussen verschillende groepen bewoners. De beeldvorming over elkaar als bewoners is dan ook van minstens zo groot belang voor het ontstaan van sociale cohesie tussen bewoners, dan het bestaan van daadwerkelijke overeenkomsten en verschillen tussen groepen bewoners. (Blokland-Potters, 1998:62-64)

4.7. De invloed van (voor)oordelen en discriminatie binnen de Berflo Es

Hierboven beargumenteerde ik het belang van beeldvorming in het ontstaan van sociale cohesie tussen bewoners in een wijk.

Voor het beoordelen van de sociale cohesie in de Berflo Es is het dan ook van belang vast te stellen of mensen zich onderdeel van een gemeenschap of groep voelen of niet, of dat anderen het beeld hebben dat zij behoren tot een bepaalde groep. Bestaan er bepaalde sociale groepen in de buurt gebaseerd op een gedeelde religie, etniciteit of achtergrond, waarmee mensen zichzelf of anderen identificeren? Welke betekenis hebben deze verschillen voor bewoners? Leidt het tot een 'wij' tegen 'zij' denken? En herkennen de 'zij' zichzelf wel als lid van de sociale groep die in de ogen van het 'wij' bestaat? Als we deze theorie betrekken op dit onderzoek roept het de vraag op in welke mate bewoners van de Berflo Es zich identificeren met een bepaalde groep in de wijk, en of deze identificatie het gevoel van verbondenheid met andere buurtbewoners in de weg staat.

Contact met elkaar zorgt niet automatisch voor een gevoel van verbondenheid. Het kan de tegenstellingen tussen groepen, het wij-tegen-zij-gevoel, in de wijk versterken of leiden tot onverschilligheid. Op dezelfde manier hoeft een gevoel van verbondenheid niet automatisch te ontstaan uit het contact dat buurtbewoners met een verschillende achtergrond met elkaar hebben. Vooroordelen en als negatief ervaren cultuurverschillen kunnen het gevoel van verbondenheid tussen verschillende groepen bewoners, het bridging in een wijk, in de weg staan. Het is interessant om te onderzoeken welke mogelijkheden en beperkingen BSA heeft om dit gevoel van verbondenheid tussen verschillende buurtbewoners te stimuleren, en eventuele vooroordelen weg te nemen, zodat men positiever over elkaar gaat denken.(Blokland-Potters, 1998: 64-80).

4.8. Etniciteit en cultuur als verdelende en bindende factoren

De (veronderstelde) overeenkomsten en verschillen tussen buurtbewoners die in wijken processen van identificatie, categorisering en stigmatisering stimuleren, zijn volgens Blokland-Potters (1998:167-188) en Duyvendak (2001/2006) tegenwoordig steeds meer gebaseerd op etniciteit, afkomst en cultuur. Dat roept de volgende vragen op:

- Is etniciteit nu een verdelende of bindende factor in een wijk?
- Spelen vooroordelen en veronderstelde cultuurverschillen een grote rol?

- Leiden zij tot stigmatisering en uitsluiting van bepaalde groepen bewoners?
- Zijn er spanningen in de wijk als gevolg van deze verschillen, of worden deze verschillen juist gewaardeerd?
- Kortom, in hoeverre staan etniciteit en cultuur de verbondenheid tussen bewoners in een multiculturele wijk als de Berflo Es in de weg?

Het belang van etniciteit en cultuur voor bewoners

Blokland-Potters en Duyvendak menen dat heterogeniteit en diversiteit tussen bewoners vaak als negatief worden ervaren in een wijk. De verschillen tussen bewoners worden eerder negatief dan positief beoordeeld, vooral wanneer het etnische of culturele verschillen betreft. Wanneer bewoners de verschillen tussen elkaar positief beoordelen, is dat vaak omdat zij het gevoel hebben op andere gebieden juist overeenkomsten te delen, waardoor de verschillen er minder toe doen. Een gebrek aan homogeniteit, waarbij de verschillen te groot lijken, wordt al snel ervaren als een bedreiging voor het ontstaan van een gevoel van verbondenheid tussen alle bewoners; het beeld van de multiculturele achterstandswijk met een chronisch tekort aan sociale cohesie.

Tegenwoordig lijken verschillen in etniciteit, en daarmee verwante verschillen in sociaal-culturele achtergrond en religie, een bepalende rol te spelen bij de categorisering van de samenleving, aldus Blokland-Potters. Waar autochtone Nederlanders steeds minder verschillen lijken te vertonen op traditionele scheidslijnen als religie en sociaaleconomische positie, door het verdwijnen van de zuilen en de toegenomen opwaartse mobiliteit binnen de samenleving, lijkt het onderscheid op basis van etniciteit of afkomst tussen 'autochtonen' of 'allochtonen' aan betekenis te winnen.

Blokland-Potters en Duyvendak beargumenteren echter juist dat diversiteit niet nieuw is. De homogene buurtgemeenschap uit het verleden, de 'Gemeinschaft' van Toennies, is een mythe die voortkomt uit een valse nostalgie naar het verleden. In de periode van verzuiling bestonden er binnen buurten wel degelijk duidelijke scheidslijnen tussen de verschillende sociaaleconomische en culturele zuilen. De sociale cohesie tussen bewoners uit de eigen zuil ging ten koste van de sociale cohesie met de bewoners uit andere zuilen. Sterker nog, het benadrukken van de verschillen met de andere zuilen versterkte de sociale cohesie binnen een bepaalde zuil van buurtbewoners. Een wij-tegen-zij-denken was noodzakelijk om de eigen zuil in stand te houden. Een gevoel van verbondenheid tussen alle bewoners was dan ook nadrukkelijk geen ideaal.

Tegenwoordig lijken de verschillen, in een tijd van ontzuiling, af te nemen. Religie en sociaaleconomische afkomst zorgen voor minder verdeeldheid tussen mensen dan tijdens de verzuiling. De komst van grote groepen immigranten zorgt echter voor het ontstaan van nieuwe scheidslijnen tussen autochtonen en allochtonen, en tussen verschillende groepen allochtonen. Etniciteit als nieuwe scheidslijn, die zorgt voor verdeeldheid en binding binnen wijken. Verdeeldheid tussen 'groepen' bewoners is de basis voor cohesie binnen de eigen 'groep' bewoners. Zoals Blokland-Potters betoogt wordt vaak naar grote groepen immigranten verwezen als etnische gemeenschap, met een gedeelde etniciteit, afkomst en culturele en religieuze achtergrond. De etnische gemeenschap als 'sociale categorie' of gemeenschap in de ogen van anderen. Waar autochtonen zichzelf niet verbonden voelen met andere autochtone Nederlanders op basis van hun gedeelde identiteit; zien zij zichzelf wel als 'Nederlanders' in de confrontatie met allochtonen met een andere etniciteit. In deze visie zien autochtonen etniciteit als iets dat alleen anderen (de 'allochtonen') hebben.

De noodzaak van gedeelde belangen

Het onderscheid op basis van etnische afkomst lijkt vooral van belang te zijn wanneer verschillende etnische groepen allochtonen en autochtonen met elkaar in contact komen, in achterstandswijken met grote groepen minderheden. Dat betekent niet dat etniciteit altijd voor binding of verdeeldheid zorgt. Soms kan sprake zijn van een houding van onverschilligheid tussen bewoners, mensen met een verschillende afkomst en achtergrond leven langs elkaar heen en hebben weinig onderling contact. Vaak gaat deze houding samen met een algemene onverschilligheid tegenover de eigen burens, zoals Blokland constateert.

De 'contact hypothese', waarbij contact tussen bewoners in de ogen van velen automatisch zorgt voor een gevoel van verbondenheid, wordt zowel door Duyvendak als Blokland bekritiseerd. Als verschillende bewoners meer met elkaar in aanraking komen krijgen zij niet automatisch meer waardering voor elkaar.

Verbondenheid treedt pas op wanneer sprake is van een relatief gelijkwaardige positie en bewoners het gevoel hebben wederzijds belang te hebben bij een goed contact. Wanneer mensen beseffen dat ze zich druk maken over dezelfde problemen in de wijk en daar samen wat aan kunnen doen, bijvoorbeeld binnen een buurtvereniging, lijkt echter wel verbondenheid te ontstaan. Verder kan ook het 'naberschap', de waardering van vriendelijk contact tussen burens met een verschillende afkomst en achtergrond, zorgen voor een gevoel van verbondenheid. Wanneer burens van een verschillende afkomst en cultuur het gevoel hebben een wederzijds belang te hebben bij een vriendelijk contact, zal dat het bridging tussen verschillende groepen bewoners stimuleren.

Relatieve deprivatie en wij-tegen-zij-gevoel

De toenemende gelijkwaardige economische positie van allochtonen en autochtonen zorgt in achterstandswijken echter voor spanningen aldus Blokland. De eerste generatie immigranten kende een duidelijke achterstand ten opzichte van autochtone buurtbewoners. Intercultureel contact binnen de wijk bevestigde de betere sociale status van de autochtone bewoners ten opzichte van hun allochtone medebewoners. Voor autochtone Nederlanders was het onnodig de 'buitenlanders' te stigmatiseren om hun eigen gemeenschap en status te behouden.

Met de komst van een grotere groep allochtonen en de toenemende welvaart onder allochtonen veranderde dit. Bepaalde groepen kansloze autochtonen, vooral de traditionele bewoners van achterstandswijken, begonnen zich achtergesteld te voelen bij allochtonen die een voorkeursbehandeling kregen van autoriteiten bij het vinden van werk, huisvesting en faciliteiten in de buurt.

In reactie op dit gevoel van relatieve deprivatie versterkte het wij-tegen-zij gevoel bij Nederlandse bewoners. Wanneer het wij-tegen-zij-gevoel sterk aanwezig is, zal zij het ontstaan van een gevoel van naberschap (vriendelijk contact op basis van een wederzijds belang als burens), tussen allochtone en autochtone bewoners in de wijk dan ook ontmoedigen. Sociale uitsluiting van nieuwe allochtone bewoners door de 'oude' autochtone bewoners vormt hier het mechanisme van de laatste groep om de eigen interne cohesie (bonding) tussen oude autochtone bewoners te behouden, ten koste van het tot stand brengen van cohesie tussen verschillende (groepen) allochtone en autochtone wijkbewoners (bridging).

4.9. De gespannen verhouding tussen bonding en bridging

Bovenstaande discussie werpt de vraag op hoe 'bonding' en 'bridging' zich in wijken nu tot elkaar verhouden. De gespannen verhouding tussen deze twee soorten sociale cohesie, vormt het uitgangspunt van het werk van Duyvendak.

Contact zorgt niet automatisch voor verbondenheid

Duyvendak (2006: 19-25) kijkt kritisch naar de huidige heersende opvatting dat 'bonding' binnen de eigen groep slecht zou zijn voor het 'bridging' naar anderen. Hij plaatst de discussie in het licht van de integratie van allochtonen in de Nederlandse samenleving, en meer specifiek in de wijk. Waar in het verleden beleidsmakers een voorkeur hadden voor integratie via de eigen groep, met behoud van eigen taal en cultuur en de ondersteuning van zelforganisaties van allochtonen, moeten allochtonen zich nu vooral 'aanpassen' en zoveel mogelijk afstand doen van de eigen taal en cultuur. Ze moeten zich mengen onder Nederlanders en in hun verenigingen en organisaties plaatsnemen.

Deze 'mengingspolitiek' levert volgens Duyvendak echter niet de gewenste gevolgen op.

Waar allochtonen vaak verweten wordt dat ze zich teveel binnen hun eigen groep bewegen, lijken autochtonen zelf ook niet altijd open te staan voor allochtonen. Ook allochtonen lijken vooral contacten op te bouwen met 'soortgenoten', mensen met een gedeelde sociaaleconomische positie, leeftijd, afkomst en cultuur. Allochtonen voelen zich daarom lang niet altijd welkom binnen de Nederlandse samenleving. Vaak hebben ze het gevoel zich eenzijdig aan te moeten passen aan de 'Nederlanders', waar autochtonen geen moeite doen om zich open te stellen voor de cultuur van allochtonen. Duyvendak betwijfelt echter of allochtonen daadwerkelijk een geïsoleerd bestaan leven binnen hun groep. Volgens hem vormen allochtone bewoners onderling vaak een 'open zuil', die wel degelijk mogelijkheden biedt voor bridging met andere bewoners.

Allochtonen kiezen in hun vrije tijd vaak voor participatie in de eigen groep, maar komen op het werk en bij het volgen van een opleiding wel degelijk in contact met autochtonen buiten de eigen groep. (Duyvendak, 2006:93)

Het opzettelijk 'mengen' van bevolkingsgroepen binnen een buurt lijkt echter niet te werken volgens Duyvendak. Nabijheid van anderen zorgt niet automatisch voor onderling contact, het kan juist eerder het onderlinge wantrouwen versterken, wanneer het wij-tegen-zij-gevoel tussen bewoners van verschillende nationaliteiten bijvoorbeeld sterk aanwezig is in een wijk. Ook Duyvendak wijst dus net als Blokland-Potters de contacthypothese waarbij contact automatisch leidt tot een gevoel van verbondenheid (sociale cohesie), af. Beiden zijn van mening dat cultuurverschillen tussen verschillende bevolkingsgroepen in de wijk vaak te groot zijn om intensief contact tussen bevolkingsgroepen tot stand te brengen.

De effecten van 'negatieve' en 'positieve' sociale controle

Ondanks het feit dat Duyvendak (2005) spreekt van open gemeenschappen (zuilen) van allochtone bewoners, waarbij het bonding binnen de eigen gemeenschap samengaat met het bridging met anderen op de werkvloer of tijdens het volgen van een opleiding, zijn er wel degelijk grenzen aan de openheid van deze gemeenschappen.

Volgens Duyvendak ervaren allochtonen zelf de sterke sociale controle en groepsbinding lang niet altijd als positief. Wanneer zij ervaren dat deze controle zo sterk is dat hun 'cultuur' hun participatiemogelijkheden en participatie in de samenleving beperkt, lopen zij tegen de grenzen van hun gemeenschap aan. Een sterke gemeenschap met een sterke

negatieve sociale controle, kan de participatie buiten de eigen gemeenschap veroordelen. Het bonding binnen de eigen gemeenschap gaat dan juist ten koste van het bridging met anderen.

De sterke controle binnen de eigen gemeenschap kan echter ook positief uitpakken, wanneer de participatie van 'leden' buiten de eigen groep door de groepsleden onderling wordt gestimuleerd in plaats van ontmoedigd. De voorbeeldfunctie van anderen die hun leven anders inrichten dan gebruikelijk is volgens de geldende normen van de groep, lijkt zijn effect dan ook vooral binnen deze groep te hebben. (Duyvendak, 2005:66-72)

Voortrekkers binnen de eigen de groep laten aan andere 'leden' zien dat het ook anders kan. Ze motiveren hun medegroepsleden zich te ontwikkelen en meer te participeren in de samenleving. Deze succesvolle rolmodellen zijn andere leden van de eigen gemeenschap ten voorbeeld, en laten zien dat participatie buiten de groep mogelijk is zonder je van je familie en culturele gemeenschap te hoeven vervreemden. Participatie binnen de samenleving en 'bridging' met andere bevolkingsgroepen gaat niet noodzakelijk ten koste van de verbondenheid met de eigen groep. Het is mogelijk om tussen twee culturen te leven. Zo lijken succesvolle allochtone vrouwen andere vrouwen binnen de eigen gemeenschap te motiveren om zichzelf te ontplooiën en te participeren buiten de eigen groep, waar succesvolle Nederlandse vrouwen dit effect niet teweeg lijken te brengen onder andere Nederlandse vrouwen.

De theorieën van Duyvendak en Blokland-Potters lijken er vooral op te wijzen dat wanneer mensen zich identificeren met mensen met een gedeelde etniciteit of afkomst dit het 'bonding' tussen wijkbewoners uit deze groep kan versterken, en het 'bridging' tussen verschillende groepen buurtbewoners van een verschillende afkomst bemoeilijkt.

Wanneer etniciteit, afkomst en cultuur niet als verdelende maar bindende factoren worden gezien, en men de verschillen tussen elkaar in de wijk juist waardeert, of andere belangrijke overeenkomsten ziet zoals het nabuurschap of gedeelde belangen, zijn er meer mogelijkheden tot het ontstaan van 'bridging'. Cultuurverschillen, vooroordelen en discriminatie komen dan maar weinig voor in de wijk en staan het contact tussen verschillende bewoners niet in de weg.

4.10. Participatie en sociale cohesie

Bonding en bridging tussen bewoners kunnen binnen een wijk als vormen van sociale cohesie naast elkaar bestaan, zoals we al zagen. Maar in hoeverre versterken of bestrijden beide vormen van sociale cohesie elkaar nu? Beperkt het bonding binnen een bepaalde groep bewoners het bridging tussen alle bewoners, of staan beide vormen van cohesie elkaar niet in de weg? Wat nu als de mate van bonding zo sterk is dat leden vooral binnen hun eigen groep participeren? Beperkt een geringe maatschappelijke participatie het bridging met anderen buiten de eigen groep of gemeenschap?

De communitaristen en de netwerktheoretici beantwoorden deze vraag verschillend. Hieronder ga ik in op beide visies.

Visie 1: Bonding versterkt bridging

De communitaristen, met Putnam (2002) en Etzioni (1995) als belangrijkste vertegenwoordigers menen dat een sterke mate van bonding binnen de eigen gemeenschap, het participeren en het bridging buiten de eigen gemeenschap niet hoeft uit te sluiten.

Participatie binnen de eigen groep is volgens hen zelfs noodzakelijk om participatie buiten de eigen groep te stimuleren. Een sterke verbondenheid met de eigen gemeenschap

ontstaat door participatie binnen deze gemeenschap. Deze verbondenheid met de gemeenschap zorgt ook voor verbondenheid met de rest van de samenleving. Het bonding binnen de eigen gemeenschap versterkt het bridging met andere groepen in de samenleving. Mensen worden meer gestimuleerd in de samenleving te participeren, wanneer zij binnen hun eigen groep participeren. Burgers zouden zich juist meer binnen hun eigen groep moeten organiseren om de betrokkenheid en participatie binnen de samenleving als geheel te versterken. Verbondenheid met de eigen groep (bonding), stimuleert de verbondenheid tussen verschillende groepen (bridging). In de ogen van de communitaristen vormt de modernisering, met haar afnemende invloed van de sociale groep, een bedreiging voor de cohesie binnen de groep, en daarmee voor de cohesie binnen de samenleving als geheel. Door de toenemende verschillen en afnemende overeenkomsten (toenemende heterogeniteit) tussen mensen raken algemene gedeelde waarden uit het zicht. Mensen hebben niets meer met elkaar gemeen en worden onverschillig ten opzichte van elkaar. Het gevoel van verbondenheid ontbreekt. Het ideaalbeeld van de communitaristen is dan ook een actieve, betrokken burger die zich inzet voor de samenleving, een noodzakelijke voorwaarde voor een samenleving met een grote mate van sociale cohesie. Door participatie binnen en buiten de eigen groep komen mensen met anderen in contact, en ontstaat een gevoel van verbondenheid met elkaar. (Etzioni, 1995: 21-22).

Visie 2: Bonding beperkt bridging

De critici van de communitaristen, de netwerktheoretici, betwijfelen juist of versterking van het groepsdenken binnen afgescheiden 'zuilen' automatisch leidt tot betrokkenheid bij de gehele samenleving, zoals de communitaristen van mening zijn. Teveel nadruk op één homogene norm stuit op weerstand bij bepaalde groepen in de samenleving die van deze norm afwijken. De nadruk op één gedeelde cultuur kan het 'wij-tegen-zij'-denken tussen verschillende groepen in de samenleving juist bedreigen. Mensen sluiten zich dan juist af voor de buitenwereld, en trekken zich terug binnen hun eigen gemeenschap of groep. Daarmee komt de onderlinge verbondenheid tussen verschillende bevolkingsgroepen (bridging) binnen de samenleving dan ook in gevaar. Het bonding binnen de eigen groep gaat in deze visie ten koste van het bridging tussen verschillende groepen in de samenleving.

Individuele keuzevrijheid en verschillen tussen mensen (heterogeniteit) worden binnen deze stroming juist beschouwd als noodzakelijke voorwaarden voor het ontstaan van sociale cohesie, in plaats als een bedreiging ervan zoals bij de communitaristen. Beck (1992) is van mening dat dankzij de modernisering van de samenleving het individu met meer onzekerheden en risico's te maken krijgt. Het wegvallen van de automatische vangnetfunctie van familie, kerk en de sociale groep waarin men verkeert, zorgt voor toenemende risico's die het individu zelf moet opvangen. De individualisering van de moderne tijd betekent meer vrijheid, maar ook meer eigen verantwoordelijkheid.

Waar de vangnetfunctie van het vanzelfsprekende netwerk van de groep afneemt, neemt het belang van een eigen netwerk juist toe. Een sociaal netwerk is een noodzakelijke voorwaarde om te kunnen participeren in de samenleving. Het uitgangspunt van Beck is dan ook dat sociale cohesie ontstaat binnen netwerken van losse persoonlijke verbanden die mensen zelf opbouwen.

Daarvoor is het noodzakelijk dat mensen zelf in staat zijn dergelijke netwerken op te bouwen. Ze moeten zelf de mogelijkheden of vaardigheden hebben om te participeren.

Via de contacten binnen een sociaal netwerk ontvangen mensen allerlei informatie. Zij kunnen praktische hulp inschakelen, of vinden een baan.

Wanneer het aantal contacten binnen dit sociale netwerk beperkt is, of het netwerk eenzijdig van samenstelling is, doordat mensen maar beperkt participeren in werk, opleiding, vrijwilligerswerk of andere activiteiten, raken mensen snel in een isolement. Wanneer zij een familie, sociale of culturele groep hebben waar zij op kunnen terugvallen, versterken hun beperkte participatiemogelijkheden en eenzijdige sociale netwerk het bonding binnen hun eigen gemeenschap.

Wanneer men niet op de eigen familie of groep kan terugvallen, raakt men echter al snel in een isolement. De eigen participatiemogelijkheden worden dan nog eens verder beperkt doordat men de hulp en steun van een sociaal netwerk mist. Een beperkte participatie leidt tot een beperkt sociaal netwerk en daarmee tot beperkte participatiemogelijkheden en een blijvend isolement, waarbij men nauwelijks participeert.

Wanneer mensen participeren in opleiding of werk doen zij contacten op met anderen van wie zijn in sociaal en cultureel opzicht verschillen. Een groot en gevarieerd sociaal netwerk is dan ook noodzakelijk om het bridging tussen groepen mensen te stimuleren. Wanneer het mensen aan participatievaardigheden ontbreekt om een dergelijk netwerk op te bouwen, blijft het bridging binnen de samenleving dan ook beperkt.

4.11. Bonding en bridging: de invloed van BSA

Waar bij de communitaristen sociale cohesie dus vooral ontstaat uit gedeelde culturele overeenkomsten in normen en waarden, het bonding van Putnam, komt bij de netwerktheoretici cohesie vooral voort uit wederzijdse afhankelijkheid tussen mensen binnen een sociaal netwerk, het bridging van Putnam.

Versterkt BSA nu het bonding of het bridging in de Berflo Es? Of versterkt zij beiden? Gaat het bonding ten koste van het bridging of niet?

Met haar activiteiten probeert BSA de participatiemogelijkheden van deelnemers te vergroten, om hun sociale isolement te doorbreken en hun participatie in de samenleving te vergroten. BSA stimuleert deelnemers om hun sociale netwerk uit te breiden door meer te participeren. Daarmee lijkt zij vooral het bridging tussen groepen bewoners in de Berflo Es te stimuleren. Door te participeren buiten de eigen gemeenschap of groep, in activiteiten in het wijkcentrum, vrijwilligerswerk, opleiding of betaald werk doen deelnemers contacten op met bewoners van een andere afkomst of cultuur.

In dit opzicht is het dan ook een relevante vraag in hoeverre bewoners door hun (mogelijk) toegenomen participatie met andere bewoners in contact komen, en zich met deze bewoners verbonden voelen. Dankzij hun (potentieel) toegenomen participatievaardigheden en participatie krijgen deelnemers oog voor hun eigen talenten en interesses, en leggen contacten met andere bewoners met gedeelde interesses, die zich mogelijk niet binnen hun gemeenschap bevinden. Wanneer BSA de participatie buiten de eigen gemeenschap stimuleert, de participatiemogelijkheden van deelnemers vergroot, en deelnemers met bewoners van een andere afkomst of achtergrond in contact komen, zal het gevoel van verbondenheid tussen verschillende (groepen) bewoners (bridging) dan ook toenemen.

Wanneer BSA de participatie binnen de eigen gemeenschap van bewoners juist stimuleert, en er niet of in slechts beperkt in slaagt de participatiemogelijkheden van deelnemers te vergroten, komen deelnemers niet met bewoners van een andere afkomst of cultuur in contact. In dat geval is BSA niet in staat de verbondenheid tussen

verschillende bewoners (bridging) te stimuleren. Daarmee versterkt zij mogelijk dan juist de verbondenheid binnen de eigen gemeenschap van bewoners (bonding) De oververtegenwoordiging van Turkse deelnemers, in de wijk en bij BSA, zorgt er mogelijk voor dat BSA vooral het bonding binnen de Turkse gemeenschap versterkt. Of het bonding binnen een groep bewoners het bridging met andere bewoners stimuleert of juist ontmoedigd in de Berflo Es, is een vraag die op basis van deze theorieën verschillend valt te beantwoorden.

4.12. Conclusie

Op basis van bovenstaande theorieën heb ik de relatie tussen participatie en sociale cohesie bestudeerd, en geprobeerd deze overtuigend te onderbouwen. De invullingen van bonding en bridging, als twee verschillende vormen van verbondenheid tussen mensen, zal ik gebruiken als basis voor het onderzoeken van de effecten van BSA in de Berflo Es. Aan de hand van dit onderscheid hoop ik vast te kunnen stellen welke vormen van participatie van bewoners, de verbondenheid van bewoners met elkaar beïnvloeden, en daarmee het bonding en bridging in de Berflo Es versterken of verzwakken.

Daarbij moet opgemerkt worden dat een deel van de effecten van de (mogelijk) toenemende participatie van deelnemers plaats vindt buiten de wijk, doordat deelnemers buiten de Berflo Es een opleiding gaan volgen of werk vinden en ze in aanraking komen met mensen die niet in de Berflo Es wonen. Deze contacten met anderen buiten de wijk hebben mogelijk ook effect op de (waardering van) contacten met andere bewoners binnen de wijk, en daarmee op de sociale cohesie in de Berflo Es. Sociale contacten binnen de wijk maken dan ook (gedeeltelijk) plaats voor contacten buiten de wijk. Hoewel een groot deel van mijn theorie ook te gebruiken is voor het beoordelen van de effecten van BSA op de sociale cohesie in Hengelo als stad, beperk ik me in dit onderzoek tot de effecten op de Berflo Es, vanwege de buurtgerichte benadering die BSA zelf hanteert en het feit dat het project zich zo nadrukkelijk op bewoners van de Berflo Es richt.

De bestudering van de theorie heeft geen precieze definitie opgeleverd die bruikbaar is voor dit onderzoek. In veel theorieën komt sociale cohesie of soortgelijke concepten weliswaar aan de orde, maar wordt vooral beschreven welke factoren er op van invloed zijn, en onder welke omstandigheden welke vorm van sociale cohesie ontstaat. Wel komen in de theorie een aantal elementen aan bod die aanknopingspunten bieden om zelf een definitie te construeren die het mogelijk maakt het concept te onderzoeken. Die elementen zijn: een gevoel van verbondenheid met elkaar, waardering van contact, en identificatie met anderen.

In het volgende hoofdstuk (Conceptualisatie), zal ik deze definitie van sociale cohesie verder uitwerken en toelichten, en ook aangeven wat ik precies onder andere centrale begrippen als 'participatie', en 'participatiemogelijkheden' versta, zodat ik ze met behulp van interviewvragen meetbaar kan maken.

Bovenstaande theorieën geven ook geen antwoord op de vraag welke invloed BSA heeft op de participatie van deelnemers. Of BSA de ontwikkeling van participatievaardigheden van deelnemers vergroot of niet, wat de mogelijkheden en grenzen van BSA als benadering zijn en met welke organisatorische beperkingen BSA te maken heeft; daar geeft dit theoretisch kader geen antwoord op. Met behulp van de interviews hoop ik hier echter wel inzicht in te verkrijgen. Ook biedt de theorie geen definitie van wat onder 'participatie' kan worden bestaan. De zelfgekozen definitie van 'participatie' die ik hanteer in dit onderzoek beargumenteer ik verder in het hoofdstuk onderzoeksbenadering.

Hoewel participatie als begrip niet rechtstreeks aan bod komt in de theorie geeft het wel inzicht in de culturele factoren die mogelijk verklaren waarom de participatie van deelnemers door hun omgeving wordt ontmoedigd of aangemoedigd en aan welke vormen van participatie deelnemers zelf de voorkeur geven.

Tot slot geeft de theorie geen duidelijk inzicht in de mate waarin deelnemers hun participatievaardigheden ontwikkelen, en of deelnemers deze vaardigheden gebruiken om meer te participeren, dat blijft de vraag. Als we (voorlopig) echter verwachten dat BSA de participatievaardigheden van deelnemers vergroot en de participatie van deelnemers stimuleert, maar daarin tegelijkertijd beperkt wordt door de sterke mate van bonding onder een deel van de buurtbewoners, dan leidt dit tot de onderstaande theoretische verwachtingen over de rol van BSA.

4.13. Theoretische verwachtingen over de effecten van BSA

Als we bovenstaande theorieën toepassen op de mogelijke invloed van BSA op de sociale cohesie in de Berflo Es, dan krijgen we de volgende theoretische verwachtingen:

Verhouding bonding en bridging

- Onder bepaalde groepen oververtegenwoordigde bewoners is sprake van een sterke mate van 'bonding'. Dit bonding is gebaseerd op een gedeelde achtergrond, religie, taal en cultuur.
- Ook andere bewoners zien Turkse bewoners als onderdeel van een gesloten gemeenschap op basis van hun gedeelde taal, cultuur, religie en afkomst.
- Het bonding onder Turkse bewoners beperkt het bridging tussen de verschillende bevolkingsgroepen in de Berflo Es.

Sociale controle

Hieronder heb ik twee tegenovergestelde, alternatieve hypotheses geformuleerd over de invloed van (verschillende vormen van) sociale controle onder Turkse bewoners en Turkse deelnemers, die het bridging in de Berflo Es of wel stimuleert, of wel ontmoedigt:

- Het bonding binnen de Turkse gemeenschap in de Berflo Es veroorzaakt sociale controle binnen de omgeving van Turkse deelnemers, die de participatie buiten de eigen gemeenschap en het bridging van Turkse deelnemers met andere bewoners ontmoedigt.
- Het bonding binnen de Turkse gemeenschap in de Berflo Es veroorzaakt sociale controle onder Turkse deelnemers, die participatie buiten de eigen gemeenschap en het bridging van Turkse deelnemers met andere bewoners stimuleert.

Participatievaardigheden en oververtegenwoordiging

- Het gebrek aan participatievaardigheden en participatie van deelnemers stimuleert het bonding binnen de eigen gemeenschap of groep, en beperkt het bridging met andere bewoners.
- De oververtegenwoordiging van Turkse deelnemers bij BSA versterkt het bonding binnen de Turkse gemeenschap. Dit bonding gaat ten koste van het bridging met andere groepen bewoners.
- In reactie op de sterke mate van bonding tussen Turkse bewoners neemt het bonding onder Nederlandse bewoners in de wijk ook toe.

- De oververtegenwoordiging van Turkse en andere allochtone deelnemers bij de activiteiten van BSA ontmoedigt Nederlandse bewoners om deel te nemen aan BSA en beperkt daarmee het bridging in de Berflo Es.
- Intercultureel contact bij BSA tussen verschillende groepen bewoners beperkt het bridging in de Berflo Es, wanneer vooroordelen en discriminatie de tegenstellingen in de wijk vergroten.
- Een waardering van nabuurschap (vriendelijk contact tussen burens) vergroot het bridging binnen de Berflo Es, doordat burens uit verschillende bevolkingsgroepen zich wederzijds afhankelijk van elkaar voelen, en een gedeeld belang hebben bij een goed onderling contact.

Samenvattend: De effecten van BSA op de sociale cohesie in de Berflo Es.

- Wanneer BSA de participatie van deelnemers buiten de eigen gemeenschap of groep bewoners stimuleert, de participatiemogelijkheden vergroot, en deelnemers in contact komen met bewoners uit andere bevolkingsgroepen, zal het bridging binnen de Berflo Es toenemen, ten koste van het bonding binnen een bepaalde groep bewoners.
- Wanneer BSA de participatie van deelnemers binnen de eigen gemeenschap of groep bewoners stimuleert, de participatiemogelijkheden van deelnemers niet vergroot, en deelnemers niet in contact komen met bewoners uit een andere bevolkingsgroep, zal het bridging binnen de Berflo Es beperkt blijven, en wordt het bonding binnen bepaalde groepen bewoners juist versterkt.

In hoofdstuk 7 (Analyse) zal ik bovenstaande theoretische verwachtingen toetsen aan de hand van de resultaten van de interviews, die te vinden zijn in hoofdstuk 6 (Resultaten).

5. Conceptualisatie

In dit hoofdstuk werk ik de probleemstelling en onderzoeksvragen uit hoofdstuk 3 verder uit tot een conceptueel kader, een set van gedefinieerde begrippen en nader uitgewerkte onderzoeksvragen (in subvragen), die de basis vormen voor het beantwoorden van mijn onderzoeksvragen. Deze conceptualisatie vormt de basis voor interviewvragen die in bijlage 7 en 8 te vinden zijn. In het voorgaande hoofdstuk (Theorie) heb ik bestudeerd welke factoren een rol spelen in de totstandkoming van sociale cohesie tussen wijkbewoners, tot welke verschillende vormen van sociale cohesie dit leidt en hoe deze vormen zich tot elkaar verhouden, en hoe de participatie van bewoners de sociale cohesie in de wijk beïnvloedt.

Om te beoordelen in hoeverre de theoretische verwachtingen over het verband tussen participatie en sociale cohesie overeenstemmen met de situatie in de Berflo Es, is het noodzakelijk de volgende vraagstellingen te beantwoorden:

- In hoeverre vergroot BSA de participatiemogelijkheden van deelnemers (onderzoeksvraag 2).
- In hoeverre wordt de participatie van deelnemers beïnvloed door culturele en omgevingsfactoren buiten de (directe) invloed van BSA (onderzoeksvraag 3)
- In hoeverre gebruiken deelnemers deze participatiemogelijkheden om meer te gaan participeren (vraag 4).
- Welke invloed oefent de participatie van deelnemers uit op de sociale cohesie in de Berflo Es (onderzoeksvraag 5).

Door het beantwoorden van deze vragen hoop ik inzicht te krijgen in de mogelijkheden en beperkingen van BSA als benadering om de sociale cohesie in de Berflo Es te beïnvloeden. (onderzoeksvraag 6). In hoofdstuk 8, Aanbevelingen, zal ik suggesties doen aan BSA om de sociale cohesie in de wijk te vergroten.

5.1 Centrale onderzoeksvragen en onderlinge relaties

In hoofdstuk 3, Probleemstelling en onderzoeksvragen, kwamen de volgende vragen aan de orde:

Probleemstelling

Hoe kan de bijdrage die BSA levert aan de sociale cohesie binnen de Berflo Es worden beoordeeld aan de hand van de opvattingen van deelnemers en vertegenwoordigers van betrokken partijen over de effecten van BSA?

Onderzoeksvragen

1. Welke theoretische factoren spelen een rol bij het vaststellen van de mate van sociale cohesie en tot welke verschillende definities van sociale cohesie leidt dit?
2. In hoeverre nemen de participatiemogelijkheden van deelnemers toe als gevolg van hun deelname aan BSA?
3. In hoeverre beïnvloeden de omgeving en culturele achtergrond van deelnemers hun participatie? En in hoeverre is BSA in staat deze factoren te beïnvloeden?
4. Welk effect heeft BSA op de participatie van deelnemers? In hoeverre gebruiken deelnemers hun (mogelijk vergrote) participatiemogelijkheden om te participeren?
5. In hoeverre en op welke wijze beïnvloedt BSA de sociale cohesie in de Berflo Es?
6. Wat zijn de mogelijkheden en beperkingen van BSA om de sociale cohesie in de wijk te verbeteren? Hoe kan BSA haar effect op de sociale cohesie in de wijk vergroten?

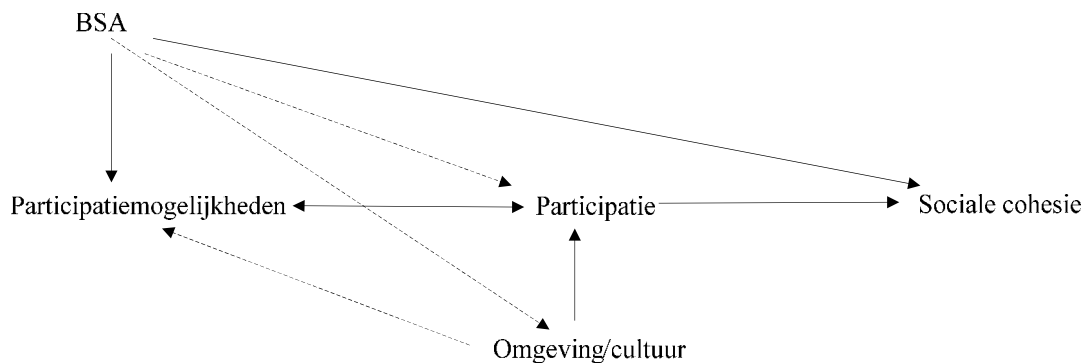
Deze vragen veronderstellen een relatie tussen participatie en sociale cohesie. We willen onderzoeken in hoeverre een (mogelijke) verbetering van de participatiemogelijkheden van de deelnemers, leidt tot een toenemende participatie en toenemende sociale cohesie in de Berflo Es.

De participatie van deelnemers wordt echter niet alleen beïnvloed door de eigen participatiemogelijkheden en -beperkingen van deelnemers, maar ook door de manier waarop hun omgeving hen daarin stimuleert of ontmoedigt en de culturele beperkingen die deelnemers vanuit hun omgeving ervaren om te participeren. Het is de vraag in hoeverre BSA in staat is de invloed van deze culturele en omgevingsfactoren te beïnvloeden.

Deelnemers moeten de mogelijkheden (vaardigheden en steun van de omgeving) hebben om te participeren, maar door te participeren vergroten deelnemers op hun beurt ook weer hun participatiemogelijkheden. Participatiemogelijkheden en participatie beïnvloeden elkaar dan ook over en weer. BSA probeert niet alleen de participatiemogelijkheden van deelnemers te stimuleren, maar in de praktijk ook de participatie van deelnemers.

Om te beoordelen welke invloed BSA heeft op de sociale cohesie in de Berflo Es, is het dan ook van belang zowel te beoordelen welke invloed BSA heeft op de participatiemogelijkheden van deelnemers als op hun participatie.

Schematisch kan deze relatie als volgt worden weergegeven:

5.2 Definitie van theoretische begrippen

In de theorie kwamen de centrale begrippen participatievaardigheden, participatie en sociale cohesie al aan bod, maar ontbrak een heldere definitie. Om deze begrippen meetbaar te maken, en in de interviews aan de orde te laten komen, is het van belang deze begrippen preciezer te definiëren. Hieronder heb ik deze begrippen verder uitgewerkt.

Participatievaardigheden

Participatievaardigheden zijn alle vaardigheden die noodzakelijk zijn om op een bepaalde manier te participeren. Sociale vaardigheden zijn noodzakelijk om sociale contacten uit te breiden en te verbeteren. Door toegenomen zelfvertrouwen en assertiviteit (mondigheid) van deelnemers, nemen de kansen op vrijwilligerswerk, opleiding, en werk bijvoorbeeld toe. Niet alleen de beheersing van vaardigheden is echter van belang, maar ook het geloof in de eigen mogelijkheden, in beheersing van deze vaardigheden. Daarnaast is ook

beheersing van het Nederlands noodzakelijk om te participeren in vrijwilligerswerk, opleiding, werk en voor het leggen van contacten met andere bewoners in de wijk, buiten de eigen groep of gemeenschap. Verder valt te denken aan andere relevante participatievaardigheden die deelnemers verkrijgen door deelname aan onder andere computerlessen of werkervaring die ze via activiteiten van BSA opdoen.

Participatiemogelijkheden

De participatievaardigheden zijn onderdeel van de participatiemogelijkheden van deelnemers. De vaardigheden van iemand zijn bepalend voor de mogelijkheden die een deelnemer heeft om succesvol te participeren in activiteiten in de wijk, vrijwilligerswerk, opleiding of betaald werk, en om contacten met andere bewoners te leggen. Tot de participatiemogelijkheden behoren dan ook alle kansen die iemand heeft om succesvol te participeren. Niet alleen participatievaardigheden, maar ook de rol van de cultuur en omgeving van deelnemers is van invloed op de ontwikkeling van participatievaardigheden en de participatie van deelnemers.

Participatie

Economische participatie: Deelname aan economische, werkgerelateerde activiteiten, of activiteiten die hierop voorbereiden. Hieronder vallen het volgen van een opleiding of cursus, en gesubsidieerd of betaald werk.

Maatschappelijke participatie: Deelname aan alle niet-economische activiteiten in de buurt, buiten de activiteiten van BSA om. Hieronder vallen onder andere het lidmaatschap van buurtcommissies, vrijwilligerswerk en deelname aan andere activiteiten in of buiten de buurt, bijvoorbeeld in verenigingsverband.

Persoonlijke participatie: Hierbij gaat het om de hoeveelheid, intensiteit, variatie en samenstelling van de contacten die tot iemands sociale netwerk behoren. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om het contact met familie, vrienden, burens en kennissen, de manier waarop de deelnemers hen hebben leren kennen en hun achtergrond (bijv. gedeelde afkomst, gedeelde interesses, gedeelde cultuur).

Intensiteit: De aard van de contacten van een deelnemer. Dit varieert van oppervlakkig en instrumenteel contact enerzijds; tot intensief en persoonlijk contact anderzijds. De eerste vorm van contact bestaat bijvoorbeeld uit het maken van een kort praatje op straat, praktische hulp en het groeten van elkaar. Wanneer het contact een bepaald doel dient, zoals bij het krijgen of ontvangen van hulp, is sprake van instrumenteel contact. Bij intensief en persoonlijk contact is ofwel sprake van een vriendschappelijk contact, of wel het contact met anderen waarmee men zich sterk verbonden voelt op basis van bepaalde overeenkomsten.

Variatie: De variatie in de achtergrond of afkomst van vrienden en kennissen waarmee een deelnemer contact heeft. Dit wordt bepaald door de manier waarop men elkaar heeft leren kennen: via de buurt, familie, opleiding, werk, vrijwilligerswerk of andere wijze.

Sociale cohesie

De mate van onderlinge verbondenheid tussen bewoners. De positieve waardering van oppervlakkig of intensief contact of identificatie met anderen die leidt tot een gevoel van onderlinge verbondenheid tussen mensen.

Twee vormen:

Bonding:

De mate van onderlinge verbondenheid op basis van contact of de identificatie tussen bewoners uit dezelfde gemeenschap, op basis van bepaalde gedeelde overeenkomsten.

Bridging:

De mate van verbondenheid op basis van het contact of de identificatie tussen bewoners met verschillende achtergronden of een verschillende afkomst.

5.3 Uitwerking van onderzoeksvragen

Hieronder werk ik de onderzoeksvragen, zoals ik die geformuleerd heb in hoofdstuk 3, verder uit in subvragen, die ik per vraag steeds zal beargumenteren.

Vraag 1: In hoeverre nemen de participatiemogelijkheden van deelnemers toe als gevolg van hun deelname aan BSA?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden is het allereerst van belang te onderscheiden welk effect BSA heeft op de ontwikkeling van deze mogelijkheden van deelnemers. (subvraag 1). Wat hebben ze van hun deelname aan BSA geleerd? Hierbij gaat het bijvoorbeeld om Nederlands, werkervaring of sociale vaardigheden. In hoeverre zijn ze als persoon veranderd door hun deelname aan BSA? Welke belemmeringen tot participatie heeft BSA weggenomen? En in hoeverre is hun motivatie van invloed op hun ontwikkeling van nieuwe participatievaardigheden en participatie?

Vervolgens is het van belang te beoordelen in hoeverre BSA zich met deze effecten onderscheidt van andere methoden? (subvraag 2). Wat zijn de mogelijkheden en beperkingen van deze aanpak in het vergroten van de participatiemogelijkheden en het wegnemen van participatiebeperkingen van deelnemers? Niet alleen de voor- en nadelen van de eigen werkwijze zijn daar mogelijk (indirect) van invloed op, maar ook de samenwerking met andere betrokken partijen en aansturing en ondersteuning van de gemeente Hengelo.

Op basis van deze twee subvragen hoop ik te beantwoorden in welke mate de participatiemogelijkheden van deelnemers toenemen, en welke mogelijkheden en beperkingen BSA heeft om deze te vergroten.

Welke effecten heeft BSA op de participatiemogelijkheden van deelnemers?

- De effecten van BSA op de taalbeheersing van deelnemers.
- De effecten van BSA op de beheersing van de sociale vaardigheden en het zelfvertrouwen van deelnemers.
- De effecten van BSA op het verminderen van persoonlijke problemen van deelnemers die hun participatie belemmeren.
- De effecten van BSA op de werkervaring en het opleidingsniveau van deelnemers.
- De effecten van BSA op de motivatie van deelnemers.

Waarin onderscheidt BSA zich van andere sociale activeringsmethoden? Welke mogelijkheden en beperkingen biedt de benadering om de participatiemogelijkheden van deelnemers te vergroten?

- De mogelijkheden en beperkingen van de werkwijze en begeleiding van BSA.
- De mogelijkheden en beperkingen van samenwerking met andere instanties.
- De mogelijkheden en beperkingen van de organisatorische ondersteuning en aansturing vanuit de gemeente Hengelo.
- In hoeverre versterken of belemmeren bovenstaande mogelijkheden de participatievaardigheden van deelnemers?

Concluderend: nemen de participatiemogelijkheden van deelnemers toe door deelname aan BSA?

Deze vraag zal ik aan de hand van de uitkomsten van de interviews proberen te beantwoorden in hoofdstuk 6 (Resultaten).

Vraag 2: In hoeverre beïnvloeden de omgeving en culturele achtergrond van deelnemers hun participatiemogelijkheden en participatie? En in hoeverre is BSA in staat deze omgevingsfactoren te beïnvloeden?

De culturele achtergrond van deelnemers stimuleert of ontmoedigt hun participatie. Daarnaast is ook de houding van familie, vrienden, burens en bekenden met wie de deelnemer contact onderhoudt van belang. Deze houding stimuleert of ontmoedigt deelnemers om te participeren. Rolmodellen, succesvolle deelnemers binnen de eigen gemeenschap, kunnen andere deelnemers ten voorbeeld zijn wanneer ze zich met hen identificeren.

In hoeverre beïnvloeden deze culturele en omgevingsfactoren de participatie en ontwikkeling van participatievaardigheden van deelnemers? In hoeverre is de manier waarop deelnemers zich met anderen verbonden voelen, de ontmoedigende of stimulerende rol van de omgeving en cultuur van deelnemers, medebepalend voor de mate waarin deelnemers gaan participeren?

Bij de beantwoording van deze vraag kijk ik steeds hoe deze culturele en omgevingsfactoren van invloed zijn op de persoonlijke, maatschappelijke en economische participatie van deelnemers.

Door beantwoording van bovenstaande vragen hoop ik inzicht te krijgen in de mogelijkheden en beperkingen die BSA als benadering heeft om deze “culturele” factoren te beïnvloeden? In hoeverre kan zij de participatie van deelnemers op deze wijze stimuleren?

Welk effect hebben de omgeving en de culturele achtergrond van deelnemers op hun participatie?

- In hoeverre beïnvloedt de culturele achtergrond van deelnemers hun participatie?
- In hoeverre beïnvloeden vooroordelen, discriminatie en cultuurverschillen de participatie van deelnemers?
- In hoeverre beïnvloedt de houding van het sociale netwerk (de contacten) van deelnemers hun participatie?
- In hoeverre zijn deelnemers elkaar tot voorbeeld bij het ontwikkelen van hun participatievaardigheden en participatie? (invloed rolmodellen)

In hoeverre is BSA in staat de rol van de omgeving en culturele achtergrond van deelnemers te beïnvloeden?

- In hoeverre kan BSA het effect van de culturele achtergrond van deelnemers beïnvloeden?
- In hoeverre kan BSA bestaande vooroordelen, discriminatie en (veronderstelde) cultuurverschillen tussen bewoners beïnvloeden?
- In hoeverre kan BSA de houding van het sociale netwerk beïnvloeden?
- In hoeverre kan BSA de voorbeeldrol van deelnemers ten opzichte van elkaar (invloed rolmodellen) stimuleren?

Concluderend: In hoeverre zijn omgeving- en culturele factoren van invloed op de participatiemogelijkheden en participatie van deelnemers? In hoeverre kan BSA deze factoren beïnvloeden?

De bovengenoemde subvragen zal ik aan de hand van de uitkomsten van de interviews proberen te beantwoorden in hoofdstuk 6 (Resultaten).

Vraag 3: Welk effect heeft BSA op de participatie van deelnemers? In hoeverre gebruiken deelnemers hun (vergrote) participatiemogelijkheden om te participeren?

In de bovenstaande definitie van het begrip participatie onderscheid ik verschillende vormen van participatie; persoonlijke, maatschappelijke en economische participatie. Bij het beantwoorden van deze vraag kijk ik dan ook naar het effect op deze verschillende vormen van participatie.

Om te beoordelen of deelnemers door hun deelname aan BSA meer (of wellicht minder) zijn gaan participeren, is het van belang eerst vast te stellen in hoeverre zij op deze manieren participeerden toen zij begonnen aan hun activiteiten bij BSA, en dit te vergelijken met de huidige mate van participatie op persoonlijk, maatschappelijk en economisch vlak. Om het sociale netwerk (de samenstelling van contacten) van deelnemers te beoordelen kijk ik niet alleen naar de hoeveelheid, maar ook naar de intensiteit en variatie aan contacten, aansluitend bij mijn definitie van persoonlijke participatie hierboven.

Welk effect heeft BSA op de persoonlijke participatie van deelnemers: in hoeverre versterken zij hun sociale netwerk?

- Hoe ziet het sociale netwerk van deelnemers er uit wanneer zij binnenkomen bij BSA? Hoeveel contacten hebben deelnemers, en hoe intensief en gevarieerd zijn deze contacten?
- Welke effect heeft BSA op het sociale netwerk van deelnemers? Welke effect heeft BSA op de hoeveelheid, intensiteit en variatie aan contacten van deelnemers?

Welke effect heeft BSA op de maatschappelijke participatie van deelnemers?

- Welk effect heeft BSA op de deelname van deelnemers aan (niet-economische) activiteiten in de wijk?
- Welk effect heeft BSA op de deelname van deelnemers aan (niet-economische) activiteiten buiten de wijk?
- Welk effect heeft BSA op de participatie van deelnemers in buurtcommissies?
- Welk effect heeft BSA op de participatie van deelnemers in vrijwilligerswerk?

Welk effect heeft BSA op de economische participatie van deelnemers?

- In hoeverre participeerden deelnemers in opleiding en betaald werk voordat zij deelnamen aan BSA?
- In hoeverre gaan deelnemers door deelname aan BSA meer participeren in opleiding en betaald werk?

Concluderend: In hoeverre participeren deelnemers en in hoeverre stimuleert deelname aan BSA deze participatie?

Bovengenoemde subvragen zal ik aan de hand van de uitkomsten van de interviews proberen te beantwoorden in hoofdstuk 6 (Resultaten).

Vraag 4. Welke theoretische factoren spelen een rol bij het vaststellen van de mate van sociale cohesie en tot welke verschillende definities van sociale cohesie leidt dit?

In hoofdstuk 4, de Theorie, kwamen de verschillende definities van sociale cohesie en de invloed van verschillende factoren aan bod. In dat hoofdstuk kwamen de twee definities van sociale cohesie die ik hanteer, bonding en bridging, uitvoeriger aan bod. Deze definities heb ik als uitgangspunt genomen bij het formuleren van de theoretische verwachtingen over de effecten van BSA op de sociale cohesie in de Berflo Es. In hoofdstuk 7 (Analyse) neem ik deze definities als uitgangspunt bij de beantwoording van de vraag welke (empirische) effecten BSA heeft in de Berflo Es, wanneer we ons baseren op de interviews onder de respondenten.

Vraag 5: In hoeverre beïnvloedt BSA de sociale cohesie in de Berflo Es?

Om deze vraag te beantwoorden kijk ik naar de effecten van BSA op de twee definities van sociale cohesie die in de theorie aan de orde kwamen, bonding en bridging. Om de invloed van de participatie van deelnemers op de sociale cohesie in de Berflo Es vast te stellen, kijk ik dan ook welke vormen van participatie van deelnemers van invloed zijn op het bonding en bridging in de Berflo Es. Om te beoordelen in hoeverre beide vormen van sociale cohesie samen gaan in de Berflo Es, het ontstaan van elkaar stimuleren of juist bemoeilijken, kijk ik daarnaast naar de onderlinge relatie tussen beide vormen van sociale cohesie.

- Welke effecten heeft BSA op bonding als vorm van sociale cohesie in de Berflo Es?
- Welke effecten heeft BSA op bridging als vorm van sociale cohesie in de Berflo Es?
- In hoeverre draagt de participatie van deelnemers bij aan deze beide vormen van sociale cohesie?
- Versterken of belemmeren de effecten van BSA op het bonding en bridging in de Berflo Es elkaar?

Concluderend: Welk effect heeft BSA op de sociale cohesie in de Berflo Es?

In hoofdstuk 7 (Analyse), zal ik aan de hand van de antwoorden op bovenstaande vragen, beoordelen welk effect BSA heeft op de sociale cohesie in termen van de theoretische verwachtingen.

Vraag 6. Wat zijn de mogelijkheden en beperkingen van BSA om de sociale cohesie in de wijk te verbeteren? Hoe kan BSA haar effect op de sociale cohesie in de wijk vergroten?

Op basis van de beantwoording van bovenstaande vragen hoop ik te concluderen welke mogelijkheden en beperkingen BSA als aanpak heeft in het versterken van de sociale cohesie in de Berflo Es, en op welke wijze zij haar effectiviteit kan vergroten. De eerste vraag zal ik in hoofdstuk 7 (Analyse) beantwoorden, de laatste vraag in hoofdstuk 8 (Aanbevelingen)

Het volgende hoofdstuk beantwoordt de in dit hoofdstuk uitgewerkte onderzoeksvragen aan de hand van de interviewuitkomsten. De hier geformuleerde subvragen vormen de leidraad voor de uitgewerkte interviewvragen, die te vinden zijn in bijlagen 7 (deelnemers) en 8 (overige betrokkenen).

6. Resultaten

In dit hoofdstuk probeer ik antwoord te geven op de uitgewerkte onderzoeksvragen, zoals besproken in het vorige hoofdstuk (Conceptualisatie) aan de hand van de interviews met 12 deelnemers en 22 andere betrokkenen. Zo hoop ik te beoordelen:

- In hoeverre nemen de participatiemogelijkheden van deelnemers toe door hun deelname aan BSA? (onderzoeksvraag 2)
- Welke (culturele) omgevingsfactoren van deelnemers beïnvloeden hun participatie? (vraag 3)
- In hoeverre gebruiken deelnemers deze potentieel verbeterde mogelijkheden om meer te participeren binnen en buiten en de wijk? (vraag 4)

In het volgende hoofdstuk, Analyse, zal ik beantwoorden wat voor effect BSA heeft op de sociale cohesie in de Berflo Es. De resultaten uit dit hoofdstuk toets ik dan aan de hand van de in hoofdstuk 4 (Theorie) geformuleerde theoretische verwachtingen.

Omdat ik de interviews gebaseerd heb op open vragen, is het niet zo dat wanneer een aantal respondenten iets beweert, de andere respondenten het dan automatisch het niet eens zijn met deze bewering. Zo wordt de vraag welke kenmerken van deelnemers hun participatie beperken, vaak verschillend beantwoord. Wanneer veel respondenten een zelfde beperking noemen, geeft dit alleen aan dat dit als een algemene beperking wordt gezien. Het geeft de beweringen die maar weinig respondenten hebben gedaan niet automatisch minder waarde, maar geeft slechts aan dat respondenten vanuit een andere positie met verschillende verwachtingen en met verschillende kennis van de werkwijze en effecten van BSA, BSA beoordelen. Wanneer over een onderwerp respondenten wel duidelijk van mening verschillen heb ik dat duidelijk proberen te beschrijven.

Veel van deze mogelijkheden en beperkingen van deelnemers, en de effecten van BSA hangen sterk met elkaar samen. Daarom was het dan ook moeilijk analytisch onderscheid te maken tussen alle factoren. Door vast te houden aan de subvragen uit het vorige hoofdstuk (Conceptualisatie) heb ik toch geprobeerd deze factoren zoveel mogelijk te onderscheiden, om een zo inzichtelijk mogelijk beeld te geven van de uitspraken van respondenten.

Om een beeld te geven van de uitkomsten van deze interviews zal ik eerst kort ingaan op de samenstelling van de onderzoekspopulatie, de verschillende categorieën en kenmerken van de respondenten.

6.1. De respondenten

Voor dit onderzoek heb ik in totaal 34 respondenten geïnterviewd, waarvan 12 (oud)deelnemers en 22 andere betrokkenen. De deelnemers variëren in achtergrond. In totaal zijn 6 van deze deelnemers van Turkse afkomst, 3 van andere allochtone afkomst en 3 van Nederlandse afkomst. De allochtone deelnemers zijn oververtegenwoordigd in mijn populatie, overeenkomend met de oververtegenwoordiging van deze groep bewoners bij BSA. De geïnterviewde deelnemers variëren in leeftijd, opleidingsniveau, werkervaring, beheersing van het Nederlands en gezinssituatie (gescheiden, alleenstaand, getrouwd).

De andere groep respondenten, de “betrokkenen”, bestaat uit vertegenwoordigers van woningbouwverenigingen, buurtcommissies, het welzijnswerk, verschillende gemeentelijke afdelingen en medewerkers van BSA.

Deze respondenten variëren in de mate van betrokkenheid (meer of minder intensieve samenwerking, hun positie en belangen. Sommige van deze respondenten maken

onderdeel uit van de stuurgroep of initiatiefgroep BSA, en zijn intensief betrokken, andere respondenten staan op meer afstand en weten minder goed welke ontwikkelingen er bij BSA spelen. Door ook minder betrokken respondenten te interviewen hoop ik het gevaar van een eenzijdig en gekleurd beeld van BSA door directe betrokkenen te voorkomen. Deze groep respondenten varieert bovendien in het niveau waarop zij werken en bij BSA betrokken zijn. Waar sommige respondenten (zoals wethouders) vooral vanuit een beleidsmatige visie naar BSA kijken, beschouwen andere respondenten (zoals medewerkers van BSA) BSA vooral vanuit een uitvoerend of operationeel oogpunt. Deze verschillende visies hebben invloed op de onderwerpen die in een interview aan bod komen. Niet iedereen noemt bijvoorbeeld dezelfde beperkingen die deelnemers ondervinden, wanneer zij willen participeren.

Een uitgebreidere verantwoording van de beschrijving van de selectie van respondenten is te vinden in bijlage 6 (Opzet en inrichting onderzoek).

6.2. Vraag 1: Nemen de participatiemogelijkheden van deelnemers toe als gevolg van hun deelname aan BSA?

In hoeverre is BSA in staat tot het opheffen van de belemmeringen en het vergroten van de mogelijkheden tot participatie van deelnemers? Welke beperkingen van respondenten beïnvloeden de manier waarop deelnemers participeren? In welke mate heft BSA deze beperkingen op, en vergroot zij de participatiemogelijkheden van deelnemers? Welke nieuwe vaardigheden doen deelnemers op? Kortom, welk effect heeft BSA op de participatiemogelijkheden van deelnemers?

Daarbij kijk ik naar de effecten op de taalbeheersing van deelnemers, hun sociale vaardigheden, persoonlijke problemen, werkervaring en opleidingsniveau, en de motivatie van deelnemers.

Effecten op de participatiemogelijkheden van deelnemers

6.2.1. Effecten op de taalbeheersing

In hoeverre zijn de participatiemogelijkheden van deelnemers beperkt door hun gebrekkige beheersing van het Nederlands? Verbeteren allochtone deelnemers hun beheersing van het Nederlands dankzij deelname aan de taallessen of andere activiteiten van BSA?

Taalachterstand als beperkende factor

28 van de 34 respondenten merken op dat het beperkte Nederlands van veel allochtone deelnemers een belangrijke factor is in hun achterstand. De autochtone en allochtone deelnemers die in Nederland onderwijs hebben gevolgd, hebben deze taalachterstand in veel mindere mate dan de allochtone deelnemers die in hun herkomstland zijn opgegroeid. De eerste groep heeft dan ook meer kansen op doorstroming naar vrijwilligerswerk, opleiding en werk. De deelnemers die het Nederlands beheersen, stromen vaak sneller en vaker door naar opleiding of werk en hebben minder en korter begeleiding nodig van BSA aldus 9 van de 34 respondenten.

5 van de 9 allochtone deelnemers noemen hun taalachterstand zelfs de grootste belemmering om te participeren. Hun Nederlands vinden zij soms zelfs te beperkt om op dit moment vrijwilligerswerk te kunnen doen. De gebrekkige beheersing van het Nederlands is een grote beperking voor veel allochtone deelnemers om te participeren in

(vrijwilligers)werk en vooral bij het volgen van een opleiding. Ook het leggen van contacten met bewoners van een andere nationaliteit verloopt hierdoor moeizaam. 2 van de 34 respondenten geven aan dat ook autochtone bewoners soms een taalachterstand hebben, en dat hier meer aandacht aan besteed zou moeten worden.

Effect van BSA

Veel allochtone deelnemers spreken thuis, binnen hun familie en met bekenden geen Nederlands, aldus 8 van de 22 respondenten. Van de 9 geïnterviewde allochtone deelnemers zeggen er 4 thuis geen Nederlands te praten, terwijl de andere deelnemers dit wel zeggen te proberen. Doordat deze deelnemers het geleerde van de taallessen nauwelijks in de praktijk gebruiken en het daardoor snel weer vergeten, zijn de effecten van de taallessen beperkt. Hun beperkte aanraking met Nederlanders beperkt het effect van de taallessen, aldus 17 van de 34 respondenten, hoewel 20 van de 34 respondenten van mening zijn dat het Nederlands van deze deelnemers door hun deelname aan de taallessen wel degelijk is verbeterd. (zie ook: 6.3.1. Culturele achtergrond)

De oververtegenwoordiging van Turkse deelnemers bij veel activiteiten van BSA, zorgt er daarnaast voor dat bij een aantal deelnemers het Nederlands juist achteruitgaat, omdat de Turkse (en andere allochtone) deelnemers in halve zinnen Nederlands praten. Ook bij BSA komen allochtone deelnemers niet met Nederlandse deelnemende bewoners in aanraking, waardoor ze het geleerde Nederlands niet hoeven te gebruiken, en de effecten van de taallessen beperkt blijven.

Allochtone deelnemers geven aan dit jammer te vinden en graag vrijwilligerswerk te willen doen om Nederlanders te leren kennen en hun eigen Nederlands te verbeteren. 18 van de 34 respondenten merkt op dat participatie in vrijwilligerswerk, opleiding of werk, in combinatie met taallessen, noodzakelijk is om Nederlands te leren. Zo worden allochtone deelnemers gedwongen om hun geleerde Nederlands in de praktijk te gebruiken, zodat zij de taal sneller leren. Wanneer de taallessen van BSA gecombineerd worden met participatie in vrijwilligerswerk is het effect van de taallessen op de verbetering van de taalbeheersing van deelnemers dan ook het grootst. (zie: 6.4.2. Maatschappelijke participatie).

Om vrijwilligerswerk te kunnen doen is het echter noodzakelijk dat deelnemers al een zeker basisoniveau Nederlands hebben bereikt. Deelnemers die het Nederlands nauwelijks beheersen, maar langzaam vooruitgang boeken of vanwege bijvoorbeeld gezondheidsklachten niet kunnen participeren, doen er dan ook langer over om hun Nederlands te verbeteren, zoals ik hieronder nog verder zal bespreken (zie: 6.2.3. Persoonlijke problemen: Gezondheidsklachten).

8 Van de 9 allochtone deelnemers hebben daarnaast weinig tot geen opleiding gevolgd,

en hebben om die reden moeite met leren. Ze hebben nooit geleerd te leren. Ook kan een aantal van hen niet of nauwelijks lezen en schrijven, waardoor zij meer moeite hebben met het aanleren van een nieuwe taal. Die moeite met leren vormt een serieus obstakel voor het verbeteren van hun Nederlands.

Geconcludeerd kan worden dat het Nederlands van allochtone deelnemers wel degelijk is verbeterd door deelname aan de taallessen van BSA, maar dat slechts sprake is van een langzame en beperkte verbetering doordat allochtone deelnemers moeite hebben met leren, onderling hun eigen taal blijven spreken en ook bij BSA maar weinig in aanraking komen met bewoners van een andere nationaliteit. Wanneer deelnemers gaan participeren in vrijwilligerswerk leren zij meer Nederlanders kennen, gebruiken ze de taal in de praktijk en is het effect dat BSA heeft op de verbetering van hun Nederlands groter.

6.2.2. Sociale vaardigheden en zelfvertrouwen

In hoeverre vormen een gebrek aan zelfvertrouwen en sociale vaardigheden een beperkende factor voor de participatie van deelnemers? Welke effecten heeft BSA op de beheersing van sociale vaardigheden van deelnemers? Krijgen zij meer zelfvertrouwen? Vergroten zij hun mondigheid en assertiviteit?

Beperkende factor

Voor veel allochtone deelnemers is het niet alleen van belang dat zij Nederlands kunnen spreken, maar vooral dat zij Nederlands durven spreken. Pas wanneer zij vertrouwen hebben in hun beheersing van het Nederlands zullen zij het geleerde in de praktijk durven brengen, nieuwe contacten aanknopen en meer gaan participeren in de wijk.

6 van de 9 allochtone deelnemers geven aan erg onzeker te zijn over hun Nederlands. Ze vinden het eng om Nederlands te praten omdat ze bang zijn niet begrepen te worden. Hun onzekerheid en verlegenheid hangt dan ook ten dele samen met hun gebrekkige beheersing van het Nederlands. Dit belemmert hen in het leggen van contacten met Nederlandse bureaus, iemand op straat naar de weg te vragen, of zelfstandig een arts te bezoeken.

Deze onzekerheid over de beheersing van het Nederlands hangt vaak samen met een algemene onzekerheid over de eigen mogelijkheden. Deze deelnemers geven zelf aan verlegen van karakter te zijn, en denken weinig mogelijkheden te hebben om succesvol een baan te vinden of een opleiding te volgen. Onzekerheid en verlegenheid beperken vaak niet alleen het aantal contacten van allochtone deelnemers met Nederlanders, maar ook de contacten binnen de eigen gemeenschap.

19 van de 34 respondenten geven aan dat de onzekerheid bij veel deelnemers voortkomt uit een gebrek aan vertrouwen in de toekomst. Deelnemers leven met de dag en hebben weinig ambities door teleurstellende ervaringen uit het verleden. Daarnaast geven 18 van de 34 respondenten aan dat veel deelnemers niet alleen sociale vaardigheden missen, maar ook moeite hebben om op tijd te komen, en hygiëne, omgangsvormen en een werkritme missen. Daardoor worden hun mogelijkheden tot succesvolle participatie in opleiding en werk nog eens extra beperkt.

Volgens sommige respondenten komt een gebrek aan zelfvertrouwen en mondigheid bij veel allochtone vrouwen voort uit culturele factoren. (zie verder: 6.3.1. Culturele achtergrond).

Effect BSA

Door hun deelname aan BSA neemt volgens 16 van de 22 respondenten het zelfvertrouwen van deelnemers toe; 6 van de 12 geïnterviewde deelnemers geven aan dat dit bij hen zelf het geval is. Zij worden mondiger en openhartiger door hun deelname aan de activiteiten van BSA, al blijven ze vaak nog steeds wat verlegen. Deelnemers geven daarnaast zelf aan een zinvolle en nuttige tijdsbesteding te hebben gevonden en meer vertrouwen te hebben gekregen in eigen capaciteiten, waardoor zij voorzichtig naar de toekomst durven kijken. 11 van de 22 respondenten merken wel op dat deelnemers buiten de vertrouwde omgeving die BSA biedt nog steeds wat verlegen zijn, en weinig nieuwe contacten durven leggen.

Te constateren valt dus dat deelnemers hun sociale vaardigheden verbeteren, meer zelfvertrouwen krijgen, naar de toekomst durven kijken en mondiger worden, doordat zij hun eigen mogelijkheden en talenten ontdekken. Veel deelnemers blijven echter nog steeds wat verlegen en onzeker in de ogen van anderen. Hier lijkt dan ook sprake te zijn

van een langetermijneffect, deelnemers maken een ontwikkeling door en verkrijgen in de loop van de tijd steeds meer zelfvertrouwen en mondigheid.

6.2.3. Persoonlijke problemen

Welke persoonlijke problemen van deelnemers vormen voor hen een belemmering om te participeren? Kan BSA de deelnemers helpen deze problemen op te lossen of te verminderen? En staat daarmee de weg vrij voor meer participatie?

Hieronder kijk ik naar de invloed van de meest genoemde problemen van deelnemers: gezondheidsklachten van lichamelijke of psychische aard, financiële problemen, en problemen rond de gezinssituatie variërend van kinderen met gedragsproblemen, huwelijksproblemen en echtscheidingen en de zorg voor het gezin.

Gezondheidsklachten

In hoeverre vormen gezondheidsklachten een belemmering voor de participatie van deelnemers? Welk effect heeft BSA op deze gezondheidsklachten? Verminderen deze klachten door deelname aan BSA?

Beperkende factor

8 Van de 12 deelnemers kampen met gezondheidsproblemen. Naast lichamelijke klachten komen ook psychische klachten, zoals angststoornissen of depressie vaak voor, veroorzaakt door bijvoorbeeld een moeizame scheiding en gedrags- of opvoedproblemen van kinderen. Deze deelnemers geven aan door deze klachten concentratieproblemen te ondervinden en vergeetachtig te zijn, waardoor ze moeilijk nieuwe informatie opnemen en langzaam leren. 5 Van de 12 geïnterviewde deelnemers geven aan moeite te hebben met leren vanwege concentratieproblemen en vergeetachtigheid, samenhangend met psychische klachten. Ook 7 van de 22 andere respondenten merken op dat veel deelnemers hiermee kampen, en daardoor vaak maar langzaam vorderingen maken tijdens de Nederlandse les. Concentratieproblemen vormen niet alleen een probleem bij het volgen van de taallessen, maar ook bij het volgen van een opleiding of cursus, dat door deze klachten vaak niet tot de mogelijkheden behoort.

Deelnemers moeten bovendien vaak naar de huisarts, wat een belemmering kan vormen om de activiteiten van BSA bij te wonen. Ook 12 van de 22 andere respondenten merken op, dat veel respondenten met gezondheidsproblemen te maken hebben. In hoeverre deze klachten de participatie van deelnemers beperkt, daar verschillen de respondenten echter van mening over. 9 van deze 12 respondenten zijn van mening dat veel deelnemers ondanks hun klachten nog best (vrijwilligers)werk kunnen doen, al dan niet in deeltijd of aangepast aan de klachten die men heeft. Al deze 12 respondenten merken echter ook op dat gezondheidsklachten de participatie van deelnemers vaak behoorlijk beperken, doordat alle activiteiten samen hen al snel te veel zijn. De deelnemers met gezondheidsklachten blijken vaak wel te participeren, niet alleen in de activiteiten van BSA, maar ook in vrijwilligerswerk, opleiding of zelfs werk.

In hoeverre gezondheidsklachten de participatie van deelnemers belemmeren lijkt van deelnemer tot deelnemer te verschillen. Veel deelnemers hebben beperkte klachten. Deelname aan de activiteiten van BSA en vrijwilligerswerk behoort vaak wel tot de mogelijkheden, het volgen van een opleiding of betaald werk voor meerdere uren per week niet. Ook de effecten van taallessen en andere cursussen zijn vaak beperkt, wanneer deelnemers door hun concentratieproblemen en vergeetachtigheid maar langzaam leren. (zie: 6.2.1.Effecten op de taalbeheersing en 6.4.3. Economische participatie).

Effect BSA

10 van de 34 respondenten merken op dat zij het idee hebben dat deelnemers zich door hun deelname aan BSA vaak beter gaan voelen, minder klachten hebben, minder medicijnen gebruiken en minder vaak een arts bezoeken. Deelnemers zitten beter in hun vel wanneer ze zich ontwikkelen, een nuttige en zinvolle tijdsbesteding hebben en afleiding hebben wanneer zij buiten de deur komen. Door BSA verminderen gezondheidsklachten, doordat deelnemers beter in hun vel zitten, meer zelfvertrouwen krijgen en afleiding en gezelligheid hebben.

Financiële problemen

In hoeverre ervaren deelnemers financiële problemen en vormt dit voor hen een belemmering om te participeren?

Beperkende factor

Volgens 10 van de 34 respondenten kampen veel deelnemers met financiële problemen. Geld verdienen heeft dan een eerste prioriteit, waardoor zij soms de voorkeur geven aan betaald werk ten koste van het volgen van een opleiding of vrijwilligerswerk. De noodzaak om ook als vrouw geld te verdienen om rond te komen, biedt vooral allochtone vrouwen extra mogelijkheden tot ontwikkeling en participatie door betaald werk. In plaats dat van hen verwacht wordt dat ze thuis blijven, worden zij uit financiële noodzaak juist gestimuleerd in plaats van ontmoedigd door familie en bekenden om te gaan werken. 4 van de 34 Respondenten merken op dat de financiële problemen van veel allochtone deelnemers voortkomen uit de culturele verplichting om een deel van het inkomen af te dragen aan familie uit het herkomstland. (zie ook: 6.3.1. Culturele achtergrond). Hoewel voor veel deelnemers financiële problemen geen directe belemmering voor hun participatie vormen, kunnen deze problemen er wel voor zorgen dat deelnemers niet goed in hun vel zitten en het gevoel hebben dat problemen hen boven het hoofd groeien. Daardoor worden activiteiten hen al snel teveel, en hebben deze problemen indirect wel degelijk effect op de participatie van deelnemers.

Effect BSA

BSA verwijst deelnemers met financiële problemen vaak door naar instanties als de schuldhulpverlening, die specifieke hulp kan bieden om dit soort problemen op te lossen. BSA zelf oefent geen direct effect uit op het verminderen van de financiële problemen van deelnemers.

Gezinssituatie

In hoeverre vormt de gezinssituatie en de bijbehorende zorg voor kinderen een belemmering voor de participatie van deelnemers? In hoeverre kan BSA de zorg voor de kinderen als belemmerende factor verminderen?

Beperkende factor

17 van de 34 respondenten geven aan dat zij in hun participatie worden beperkt door de zorg voor hun gezin. De zorg voor kinderen beperkt de mogelijkheden tot het volgen van een opleiding en (betaald) werk. Ook beperkt het vaak de tijd die overblijft voor sociale contacten en andere activiteiten. 5 van de 12 deelnemers geven zelf aan, aan meer activiteiten van BSA mee te willen doen, maar daar geen tijd voor te hebben. De

deelnemers met kleine kinderen zijn het meest beperkt in hun tijd. Vooral van allochtone vrouwen wordt verwacht dat zij klaar staan voor hun kinderen. (zie 6.3.1 Culturele achtergrond)

Bovendien blijken 8 van de 12 geïnterviewde deelnemers een scheiding achter de rug hebben. De zorg voor de kinderen komt dan helemaal op hun eigen schouders neer, ook omdat ze de steun van de familie van hun ex-man missen. Deze deelnemers en andere respondenten geven aan dat zij echter nu ook meer zelfstandigheid en vrijheid hebben, waardoor ze minder geremd worden in hun ontwikkeling en participatie.

Hoewel van veel allochtone deelnemers wordt verwacht dat de zorg voor de kinderen op de eerste plaats komt, wordt dit van autochtone deelnemers ook nogal eens verwacht, wat ook deze groep beperkt in hun participatiemogelijkheden. Wanneer de kinderen ouder worden, vormt de zorg voor het gezin een minder grote beperking van de participatie van veel deelnemers, er blijft dan meer tijd over voor werk of het volgen van een opleiding.

Effect BSA

In hoeverre de gezinssituatie een belemmering vormt voor de participatie van een deelnemer, is vaak moeilijk zichtbaar voor de medewerkers van BSA. Door kinderopvang aan te bieden in het wijkcentrum waar de activiteiten van BSA plaatsvinden, hoopt BSA dat de zorg voor de kinderen voor deelnemers geen belemmering hoeft te vormen om deel te nemen aan BSA. Uit het feit dat veel deelnemers met (jonge) kinderen graag aan meer activiteiten van BSA mee willen doen, maar zeggen hier geen tijd voor te hebben, blijkt echter dat de zorg voor de kinderen een serieus obstakel blijft voor de participatie van veel vrouwelijke deelnemers.

6.2.4. Werkervaring en opleidingsniveau

In hoeverre beschikken deelnemers over relevante werkervaring? Welke opleiding(en) hebben zij gevolgd? In hoeverre vormt de (gebrekkig) werkervaring en het opleidingsniveau van deelnemers een beperking om te participeren?

Beperkende factor

De werkervaring van de meeste deelnemers is beperkt. Veel deelnemers hebben nog nooit betaald werk verricht. Als zij al werkervaring hebben opgedaan, is dit door laaggeschoold en slecht betaald werk. Nederlandse deelnemers hebben vaak meer werkervaring en hebben in het verleden geschoold arbeid verricht, waarvoor zij enige opleiding hebben gevolgd. Doordat allochtone vrouwen uit financiële noodzaak tegenwoordig vaker werken, doen zij ook meer werkervaring op.

20 van de 34 respondenten merken op dat veel deelnemers maar een beperkte opleiding hebben gevolgd. Veel, veelal oudere allochtone deelnemers hebben alleen basisonderwijs gevolgd, vaak binnen het eigen herkomstland. Sommige van deze deelnemers hebben nooit enig onderwijs gevolgd en zijn analfabeet, ook in hun moedertaal kunnen zij niet lezen of schrijven. Voor de Nederlandse deelnemers en de jongere allochtone deelnemers die in Nederland zijn opgegroeid geldt dat zij vaak wel een middelbare opleiding hebben afgerond, maar vaak geen of slechts een beperkte vervolgopleiding. Ook dit beperkt de kansen op de arbeidsmarkt aanzienlijk.

Effect BSA

BSA verwijst veel deelnemers door naar vrijwilligerswerk, waar zij werkervaring op kunnen doen. Ook door deelname aan eigen activiteiten als de oriëntaalse catering, Kledinghaeck en het buurtbeheer, doen deelnemers relevante (werk)ervaring op. Daarnaast stroomt een aantal deelnemers door naar vrijwilligerswerk bij BSA, waar zij computerlessen en naailessen begeleiden of meehelpen met de administratie en op deze manier vaak relevante werkervaring opdoen. Deelnemers die het Nederlands voldoende beheersen worden door BSA doorverwezen naar een relevante opleiding of cursus. Hoewel een aantal deelnemers op deze manier de werkervaring vergroot en het opleidingsniveau stijgt, geldt dat veel deelnemers er niet toe in staat zijn via vrijwilligerswerk, de werkervaring of het opleidingsniveau te vergroten, vanwege hun beperkte Nederlands of andere beperkingen. Zo geven 5 van de 12 geïnterviewde deelnemers bijvoorbeeld aan dat hun Nederlands verbeterd is dankzij de taallessen van BSA, maar dat dit onvoldoende is om betaald werk te vinden. Ze schatten hun kansen op de arbeidsmarkt vaak somber in.

In hoeverre deelnemers gaan participeren in vrijwilligerswerk, opleiding en werk, zal ik bij de beantwoording van vraag 2 hieronder verder bespreken.

6.2.5. Motivatie

In hoeverre beperkt of vergroot de eigen motivatie van deelnemers de participatiemogelijkheden van deelnemers? Welk effect heeft BSA op de motivatie van deelnemers?

Beperkende of stimulerende invloed

Volgens veel respondenten is de motivatie van deelnemers een belangrijke factor voor het succes dat BSA behaalt met haar activiteiten. De meningen verschillen over de motivatie van deelnemers. 13 van de 34 respondenten merken op de meeste allochtone en autochtone deelnemers volgens hen gemotiveerd zijn en zich graag willen ontwikkelen. 12 van de 34 maken onderscheid tussen de motivatie van jongere en oudere generaties deelnemers. Jongere deelnemers hebben volgens hen nog een toekomst voor zich en zullen zich graag willen ontwikkelen. Ouderen hebben deze motivatie volgens hen minder, en doen volgens deze respondenten vooral mee om hun zelfstandigheid te vergroten.

11 van de 12 deelnemers geven zelf aan de gezelligheid tijdens de groepsactiviteiten van BSA te waarderen. (zie ook: 6.2.7. Het onderscheidende effect van BSA). Enkele respondenten menen dat deze gezelligheid wellicht belangrijker is voor de deelnemers dan de ontwikkeling van hun participatiemogelijkheden. 11 van de 34 respondenten vinden juist dat sommige deelnemers alleen maar meedoen uit behoud van hun uitkering, en niet gemotiveerd zijn. Deze respondenten menen dat veel allochtone deelnemers zich mogelijk niet afmelden omdat ze maar weinig gemotiveerd zijn en kennelijk andere prioriteiten hebben. Anderen menen echter dat dit voortkomt uit het feit dat voor deze deelnemers soms de zorg voor hun kinderen voorop staat en het in hun cultuur niet gebruikelijk is je af te melden voor afspraken wanneer je niet kunt komen. Niet alleen de gezelligheid maar ook het opdoen van nieuwe contacten, buiten de deur komen en een leuke en zinvolle tijdbesteding hebben, motiveren hen. Ook de wens om anderen te helpen en op een zinvolle manier voor anderen klaar te staan werkt stimulerend.

Ook oudere deelnemers zijn vaak gemotiveerd om zich verder te ontwikkelen door hun Nederlands te verbeteren. Allochtone deelnemers van alle leeftijden willen hun zelfstandigheid graag vergroten, wat hen motiveert om Nederlands te leren. Ze willen graag zelfstandig naar de dokter kunnen, zonder afhankelijk te zijn van anderen die hun klachten vertalen. Veel deelnemers zijn blij dat ze ook op oudere leeftijd nog naar “school” kunnen. Ook de geïnterviewde allochtone deelnemers zeggen blij te zijn aan de taallessen mee te kunnen doen en hun Nederlands te zien verbeteren. Soms werkt het voor hen echter demotiverend wanneer ze maar langzaam vorderingen maken in het Nederlands.

Effect BSA

Door activiteiten aan te bieden die de deelnemers veel gezelligheid bieden, stimuleert BSA de motivatie van deelnemers om aan de activiteiten van BSA mee te doen. Wanneer de gezelligheid voorop staat, bestaat echter het gevaar dat deelnemers vooral voor de gezelligheid komen en niet om zichzelf te ontwikkelen.

Zodra deelnemers merken dat zij door de activiteiten van BSA wel degelijk hun Nederlands verbeteren en dit hen een toegenomen zelfstandigheid oplevert, neemt hun motivatie echter toe om zich verder te ontwikkelen. Als zij maar langzaam vorderingen maken, werkt dit echter demotiverend. De gezelligheid tijdens de activiteiten van BSA kan er dan voor zorgen dat zij toch blijven komen en niet afhaken.

6.2.6. Conclusie: De effecten van BSA op de participatiemogelijkheden van deelnemers

Een gebrekkige beheersing van het Nederlands, moeite met leren, en beperkte sociale vaardigheden vormen voor veel deelnemers de grootste beperkingen om te participeren. Met de motivatie van de meeste deelnemers lijkt weinig mis te zijn, maar het ontbreekt hen aan de vaardigheden om te participeren.

Veel beperkingen hangen met elkaar samen. Deelnemers hebben moeite met leren doordat zij nooit geleerd hebben hoe te leren. Onzekerheid en verlegenheid hangen bij veel allochtone deelnemers gedeeltelijk samen met hun gebrekkige beheersing van het Nederlands. En concentratieproblemen kunnen de effecten van taallessen beperken. De taallessen zorgen voor een beperkte verbetering van het Nederlands van deelnemers. Het effect blijft beperkt doordat deelnemers ook bij de groepsactiviteiten van BSA nauwelijks in aanraking komen met deelnemers van andere nationaliteiten, en onderling hun eigen taal blijven praten, waardoor ze het geleerde Nederlands nauwelijks in praktijk brengen en het snel weer vergeten. Vergeetachtigheid, een gebrek aan concentratie, en moeite met leren, beperken de effecten van taallessen verder. Beheersing van het Nederlands is noodzakelijk om te participeren, maar participatie zelf leidt ook weer tot een verbetering van het Nederlands. Deelnemers die participeren in vrijwilligerswerk verbeteren hun Nederlands sneller dan deelnemers die alleen participeren in de taallessen van BSA.

Door deelname aan BSA nemen het zelfvertrouwen en de assertiviteit van deelnemers toe. Allochtone deelnemers durven zich daardoor vooral beter te uiten in het Nederlands. Deelnemers blijven echter wat verlegen en onzeker. BSA vergroot de participatiemogelijkheden van deelnemers, en biedt daarmee voor sommige deelnemers een opstapje naar een toenemende participatie in (vooral) vrijwilligerswerk. Andere deelnemers hebben echter met zodanige beperkingen te maken dat zelfs de participatie in vrijwilligerswerk niet tot de mogelijkheden behoort of lijkt te behoren.

6.2.7 Het onderscheidende effect van BSA

Waarin onderscheidt BSA zich van andere sociale activeringsmethoden? Welke mogelijkheden en beperkingen biedt de benadering om de participatiemogelijkheden van deelnemers te vergroten?

Allereerst weeg ik de mogelijkheden van de benadering van BSA af tegen de beperkingen die deze werkwijze met zich meebrengt. Daarna vergelijk ik de mogelijkheden van samenwerking met de beperkingen van samenwerking, en tot slot kijk ik naar de mogelijkheden die de aansturing en ondersteuning vanuit de gemeente Hengelo BSA biedt, en naar de beperkingen die BSA op dit gebied ondervindt. Bij alle mogelijkheden en beperkingen geef ik aan in hoeverre deze indirect of direct van invloed zijn op de participatiemogelijkheden van deelnemers.

Mogelijkheden en beperkingen van de werkwijze van BSA

Welke mogelijkheden en beperkingen bieden de benadering en werkwijze van BSA om de effecten op de participatiemogelijkheden van deelnemers te vergroten?

Outreaching en actief

14 van de 22 geïnterviewde betrokkenen noemen de outreachende benadering van BSA positief. Volgens hen gaat BSA actief de wijk in om potentiële deelnemers te werven en organisaties te benaderen voor samenwerking, wat de bekendheid en effectiviteit van BSA ten goede komt. Het bereik onder de doelgroep van geïsoleerde buurtbewoners is hierdoor relatief groot; BSA regelt zaken snel door het persoonlijke, informele contact met anderen.

Daarnaast noemen 10 van de 34 respondenten het feit dat achter deelnemers wordt aangebeld wanneer zij niet op lessen of afspraken verschijnen, als positief. Wel vinden 6 van deze respondenten dat er actiever achter mensen moet worden aangezet, en beter moet worden uitgezocht waarom sommige deelnemers niet verschijnen zonder zich af te melden.

11 van de 22 respondenten geven aan dat de outreachende benadering bij soortgelijke projecten veel minder wordt toegepast. Dat wordt soms veroorzaakt door hun taakstelling, waarbij deze organisaties afhankelijk zijn van doorverwijzing van deelnemers vanuit andere instanties. Daardoor missen deze organisaties een grote doelgroep die BSA met haar benadering wel bereikt. BSA springt in een gat en voorziet in een behoefte, aldus 14 van de 22 respondenten. Het bereikt een groep die anderen niet bereiken en pakt problemen aan in de wijk die blijven liggen. Dat blijkt ook uit het feit dat BSA (vaak in samenwerking met anderen) nieuwe projecten en activiteiten regelmatig sneller realiseert dan andere partijen.

Wijkgericht en laagdrempelig

De wijkgerichte benadering van BSA zorgt voor laagdrempelige activiteiten, aldus 15 van de 22 respondenten. Het wijkcentrum waar de activiteiten van BSA plaatsvinden, is gemakkelijk en snel bereikbaar en er lopen veel bekende gezichten uit de wijk rond, wat het tot een vertrouwde omgeving maakt. Volgens 14 van deze respondenten zorgt de persoonlijke benadering van BSA en het binnenlopen zonder afspraak voor een laagdrempelige toegang tot de activiteiten van BSA. De gratis deelname aan activiteiten en cursussen van BSA verlaagt de toegankelijkheid voor een doelgroep met financiële problemen. De informele en toegankelijke sfeer binnen het wijkcentrum die er volgens 13

van de 22 respondenten is, versterkt de laagdrempeligheid van de activiteiten van BSA. De laagdrempeligheid heeft gezorgd voor een groot bereik onder als geïsoleerd bekend staande allochtone vrouwelijke bewoners.

Door 8 van de 22 respondenten wordt echter opgemerkt dat de oververtegenwoordiging van deze groep onder de deelnemers de drempel verhoogt voor Nederlandse bewoners en allochtone mannen om deel te nemen, zoals ik hieronder nog verder zal bespreken. De laagdrempeligheid van BSA lijkt dus niet alleen af te hangen van de nabijheid van haar activiteiten, maar ook van de samenstelling van het deelnemersbestand.

Bereik onder allochtone bewoners

Het grote bereik van BSA onder de allochtone vrouwelijke bewoners wordt door 14 van de 22 respondenten als pluspunt genoemd. Waar andere organisaties deze groep vaak nauwelijks bereiken, lukt dat BSA wel.

Daar staat tegenover dat 14 van de 22 respondenten de eenzijdige samenstelling noemen van het deelnemersbestand, als gevolg van deze oververtegenwoordiging van allochtone (vooral Turkse) deelneemsters. 5 van de 22 respondenten menen dat veel bewoners mogelijk minder bekend zijn met BSA, of dat bij hen het misverstand leeft dat zij niet tot de doelgroep van BSA behoren, omdat BSA alleen op allochtone vrouwen gericht zou zijn. 8 van de 22 respondenten menen dat allochtone mannelijke bewoners of autochtone bewoners zich mogelijk door deze situatie laten afschrikken om deel te nemen, omdat zij zich als 'vreemde' niet thuis voelen tussen de allochtone vrouwen bij de groepsactiviteiten van BSA.

6 van de 22 respondenten noemen de mogelijke negatieve beeldvorming bij autochtone buurtbewoners, die BSA als "allochtonenklik" beschouwen, en het gevoel hebben te worden achtergesteld bij allochtone bewoners. 10 van de 22 Respondenten menen dat de 'asociale', die echt hulp kunnen gebruiken, niet worden bereikt, ondanks de actieve benadering en huisbezoeken in de wijk. Daarbij geven ze ook aan dat andere projecten en organisaties hier ook niet in slagen en dit BSA moeilijk kan worden aangerekend.

Bij een aantal activiteiten van BSA als het buurtbeheer en de klussendienst doen meer mannelijke en autochtone deelnemers mee, en worden deze groepen wel bereikt, wat enkele respondenten ook constateren.

Informeel, persoonlijk en positief

Een outreachende benadering gaat samen met een kleinschalige en informele organisatie, wat 13 van de 22 respondenten als positief ervaren. Hierdoor kan BSA snel en flexibel werken, en blijft de bureaucratie beperkt. 8 van de 22 respondenten geven echter aan dat het gevaar bestaat dat BSA zich soms echter op het terrein van anderen begeeft en taken oppakt van anderen, omdat zij zo snel op ontwikkelingen kan inspringen, terwijl andere organisaties vaak pas later in actie kunnen komen.

10 van de 34 respondenten roemen de positieve benadering van BSA, waarbij gekeken wordt naar de mogelijkheden in plaats van de beperkingen van deelnemers. Volgens hen zorgt deze benadering ervoor dat deelnemers meer zelfvertrouwen krijgen. Dit werkt stimulerend en motiverend op de deelnemers. Een persoonlijke, vraaggerichte benadering helpt mensen het beste aldus deze respondenten. Op deze manier bouw je vertrouwen op met deelnemers, krijg je het inzicht in hun mogelijkheden en beperkingen, en kan je vraaggericht hulp bieden.

Belangrijk daarbij is een informele benadering met weinig afstand tussen deelnemer en medewerker, die er bij BSA volgens 22 van de 34 respondenten is. Afspraken met

medewerkers hoeven van tevoren niet te worden gemaakt, en tussendoor maken de medewerkers tijd voor een praatje met deelnemers.

Betrokkenheid, deskundigheid en inzet medewerkers

30 van de 34 respondenten merken op de medewerkers gemotiveerd, actief, betrokken en deskundig te vinden. De kwaliteit van medewerkers maakt BSA (mede) tot een succes. Zowel deelnemers als betrokkenen waarderen de persoonlijke begeleiding, het feit dat de medewerkers altijd tijd hebben voor een praatje en de afstand klein is.

12 van de 22 respondenten zien de persoonlijke benadering echter zowel als de kracht als zwakte van BSA. Door de persoonlijke benadering winnen medewerkers het vertrouwen van deelnemers, wat BSA de mogelijkheid geeft om beter in te spelen op de vraag van deelnemers. Het maakt de benadering echter ook kwetsbaar. BSA is in haar functioneren afhankelijk van een paar medewerkers bij wie alle deskundigheid en ervaring is geconcentreerd, volgens deze respondenten. Als deze medewerkers uitvallen door ziekte of om andere redenen zijn zij dan ook moeilijk vervangbaar.

12 van de 22 respondenten geven aan dat BSA in haar functioneren wordt beperkt door minimale en soms ontoereikende middelen en ondersteuning. Niet alleen is BSA hierdoor kwetsbaar voor ziekte of uitval van medewerkers, ook beperkt dit de mogelijkheden om nieuwe projecten te ontwikkelen en bestaande activiteiten op het gebied van stimulering van het ondernemerschap van deelnemers uit te breiden. Ook wordt het gebrek aan ruimte in het wijkcentrum genoemd, het gebrek aan bevoegdheden om zelfstandig beslissingen te nemen, en het gebrek aan waardering voor het werk van BSA.

Kennis van de wijk

Door de wijkgerichte benadering van BSA hebben de medewerkers een grote kennis van wat er speelt in de wijk aldus 13 van de 22 respondenten. Dankzij de vele persoonlijke gesprekken die medewerkers met deelnemers hebben horen zij wat er speelt in de wijk. Deze informatie is niet alleen bruikbaar voor BSA zelf, maar ook bruikbaar voor andere organisaties binnen en buiten de wijk. Dankzij de kennis van de wijk kan BSA samen met andere organisaties inspelen op de behoefte aan bepaalde voorzieningen in de wijk, en de wijk vooruithelpen. Volgens deze respondenten neemt BSA hier vaak het initiatief in. Ook bij andere organisaties is kennis van de wijk aanwezig, zoals bij de woningbouwverenigingen en wijkraad. 8 van de 22 respondenten geven echter aan dat BSA meer inzicht heeft in de problemen en behoeften van allochtone bewoners dan veel andere organisaties, en dat deze informatie daarom van toegevoegde waarde is voor hen.

Gezelligheid

De gezelligheid die ontstaat door het onderlinge contact tussen deelnemers tijdens activiteiten motiveert bewoners om deel te nemen aan BSA en haar activiteiten te blijven bezoeken, aldus 10 van de 12 deelnemers en 9 van de 22 andere respondenten. (zie ook: 5.2.5. motivatie).

Bij andere sociale activeringsprojecten ontbreekt deze gezelligheid soms, doordat hier geen groepsactiviteiten worden georganiseerd waar deelnemers met elkaar in aanraking komen. Het ontstaan van deze onderlinge gezelligheid wordt gestimuleerd doordat een aantal (voornamelijk Turkse) deelnemers elkaar al kenden uit de wijk, voordat zij bij BSA terechtkwamen. Deelname aan de activiteiten van BSA is een middel om bestaande contacten weer eens aan te halen, die dankzij BSA in intensiteit toenemen. Veel Turkse deelnemers stimuleren andere bewoners uit de eigen Turkse gemeenschap om mee te

doen aan BSA. Door deze mond-tot-mondreclame vergroten zij het bereik van BSA in de wijk. Het blijft echter de vraag of daarmee de echt geïsoleerde bewoners, die niemand kent, ook bereikt worden, wat 12 van de 22 respondenten betwijfelen.

Onderlinge steun en herkenbaarheid

10 van de 34 respondenten noemen de onderlinge steun en herkenning die deelnemers bij elkaar kunnen vinden als pluspunt van BSA. De herkenbaarheid van anderen in een soortgelijke situatie met dezelfde problemen helpt deelnemers om hun eigen situatie te relativiseren en steun bij elkaar te zoeken. Het biedt ook hulp bij het oplossen van problemen en laat deelnemers weer positiever denken over zichzelf. De cursus "Lichte Dagen, Donkere Dagen" draagt hier vooral aan bij, maar ook tijdens andere activiteiten vinden deelnemers steun bij elkaar.

Voor de Turkse deelnemers geldt dat zij elkaar ten voorbeeld zijn, doordat zij zich in elkaar herkennen. Zij bewonderen de succesvolle Turkse deelnemers, die ondanks hun (zelfde) beperkingen toch participeren in vrijwilligerswerk, opleiding en betaald werk.

Beperkte omvang en kleinschaligheid

Het beperkte aantal deelnemers bij BSA zorgt ervoor dat het effect op de wijk relatief beperkt is volgens 9 van de 22 respondenten. De meeste respondenten prijzen het bereik van BSA onder de moeilijk bereikbare doelgroep van allochtone vrouwen, maar een aantal merkt tegelijkertijd op dat maar een relatief klein aantal van hen deelneemt; en dat hun mannen en Nederlandse bewoners nauwelijks deelnemen. Om de participatie van bewoners daadwerkelijk te verbeteren, en het effect op de wijk te vergroten zouden meer bewoners geholpen moeten worden.

Daar staat tegenover dat 11 van de 34 respondenten juist van mening zijn dat deelnemers door deze kleinschaligheid niet als nummer maar als persoon worden behandeld. Zij waarderen de persoonlijke benadering van BSA, waarbij beter kan worden ingespeeld op de vraag van deelnemers en BSA meer bereikt dan grootschalige, bureaucratische organisaties.

Rapportage van effecten

7 van de 22 respondenten merken op dat BSA te weinig onderzoekt wat de effecten zijn van haar activiteiten. Er zijn vooral weinig cijfers beschikbaar over de doorstroming van deelnemers naar vrijwilligerswerk, opleiding en werk, zo zijn zij van mening.

Inmiddels wordt uitgebreider gerapporteerd, en merken 5 andere respondenten van deze groep op dat dit nu in voldoende mate gebeurt, en dat deze cijfers aantonen dat wel degelijk sprake is van een behoorlijke doorstroming naar vrijwilligerswerk, opleiding of cursussen en werk.

Conclusie: De effecten van BSA als benadering op de participatiemogelijkheden van deelnemers

De gezelligheid tijdens de groepsactiviteiten van BSA motiveert deelnemers om aan BSA mee te doen en haar activiteiten te blijven bezoeken. Die gezelligheid maakt het gemakkelijker de moeilijk bereikbare groep van allochtone vrouwen in de Berflo Es te bereiken. Hoewel deze gezelligheid niet uitsluitend bij de activiteiten van BSA te vinden is, maar ook typerend is voor de cursussen en groepsactiviteiten van het welzijnswerk, kan het bewoners wel over de streep trekken mee te doen aan de activiteiten van BSA, en haar participatiemogelijkheden te vergroten.

Het aanbieden van activiteiten in de wijk verlaagt de drempel om deel te nemen aanzienlijk voor een doelgroep met een beperkte mobiliteit. De wijkgerichte benadering helpt het bereik onder deze groep dus te vergroten. Kennis van de wijk en een persoonlijke benadering zijn bovendien noodzakelijk om de doelgroep te bereiken, vast te houden en verder te helpen.

De oververtegenwoordiging van Turkse deelneemsters schrikt Turkse mannen en Nederlandse bewoners echter ook af. Het bereiken van de ene groep bewoners, gaat ten koste van het bereiken van de andere groep. Dat deze laatste groepen bewoners nauwelijks deelnemen is jammer, gezien hun isolement en beperkte participatie. Bovendien beperkt een eenzijdige groep deelnemers de effecten van BSA binnen de wijk. Deelnemen tussen bekenden werkt drempelverlagend, maar zorgt er ook voor dat deelnemende bewoners zich binnen hun groep blijven terugtrekken, en onderling hun eigen taal blijven spreken. Wanneer allochtone bewoners hun participatiemogelijkheden willen vergroten is het in de eerste plaats belangrijk dat zij hun Nederlands verbeteren. Wanneer zij met bewoners van een andere afkomst in aanraking komen, zijn zij gedwongen Nederlands met hen te praten. De aanwezigheid van een grote groep deelnemers uit de eigen gemeenschap stimuleert het om elkaar op te blijven zoeken en de eigen taal te blijven spreken, ten koste van de ontwikkeling van het Nederlands. De onderlinge steun en herkenbaarheid die deelnemers aan elkaar ontleen, kan hen helpen de eigen problemen te relativiseren en positiever over de eigen mogelijkheden te denken, waardoor zij nieuwe ambities ontwikkelen en de weg open staat voor de ontwikkeling van nieuwe participatievaardigheden.

Mogelijkheden en beperkingen van samenwerking

De medewerkers van BSA werken veel samen met andere organisaties in en buiten de wijk om in te kunnen spelen op ontwikkelingen in de wijk, projecten te realiseren, bekendheid te verwerven en deelnemers te kunnen doorverwijzen. Welke mogelijkheden en beperkingen levert deze samenwerking op voor BSA? Welke bijdrage levert samenwerking aan de effecten van BSA op de participatie van deelnemers?

Doorverwijzing

10 van de 22 geïnterviewde betrokkenen geven aan dat zij cliënten doorverwijzen naar de activiteiten van BSA of dat BSA deelnemers naar hen doorverwijst. Op deze manier wordt de bekendheid van BSA in de wijk vergroot. 10 andere geïnterviewde respondenten van deze groep geven echter aan dat dit (nog) te weinig gebeurt.

Uitwisselen van kennis

Door kennis van de wijk uit te wisselen profiteert niet alleen BSA van de samenwerking met andere organisaties. 12 van de 22 geïnterviewde vertegenwoordigers van deze organisaties geven ook aan te profiteren van de samenwerking met BSA, doordat zij profiteren van de kennis van BSA over de wijk en haar allochtone bewoners.

Wederzijdse voordelen

De samenwerking met andere organisaties binnen en buiten de wijk levert vaak wederzijdse voordelen op voor zowel BSA als voor de andere partij(en), aldus 15 van de 22 respondenten. Zo verrichten de deelnemers van het buurtbeheer van BSA taken waar de onderhoudsdienst van de gemeente en de woningbouwverenigingen niet aan

toe komen. Deze partijen helpen BSA op hun beurt aan klussen voor deelnemers die daar werkervaring mee op kunnen doen.

Bundeling van krachten en profileringdrang

Projecten als het buurtbeheer en de boodschappen- en vervoersdienst, voorbeelden van nieuwe voorzieningen in de wijk, heeft BSA opgezet in samenwerking met diverse andere organisaties. Door de krachten te bundelen zijn initiatieven van de grond gekomen, waar de afzonderlijke partijen dit niet was gelukt, aldus 13 van de 22 respondenten.

17 van de 22 respondenten merken op dat de initiatieven in de wijk er niet alleen zijn gekomen door BSA, maar dat andere organisaties hier ook aan hebben bijgedragen. Er wordt zoveel georganiseerd in de wijk dat het volgens hen moeilijk is te onderscheiden welk effect BSA heeft op de wijk, los van al deze andere activiteiten en projecten van andere organisaties. Deze respondenten geven aan dat BSA vaak de initiatiefnemer is bij het ontwikkelen van dit soort initiatieven.

6 van de 22 respondenten geven aan dat de profileringdrang van sommige organisaties de samenwerking met BSA soms echter in de weg staat. Dit maakt het moeilijk gezamenlijke initiatieven te realiseren en een integrale benadering van de problemen in de wijk te ontwikkelen. Eigen successen gaan vaak voor gezamenlijke successen. Dit komt soms voort uit het feit dat organisaties zich moeten bewijzen om subsidies te behouden en te blijven voortbestaan. Dit gaat echter ten koste van het gezamenlijk van de grond krijgen van zaken.

Gebruik elkaars netwerk

12 van de 22 respondenten geven aan van de contacten van BSA en anderen in de stuurgroep en initiatiefgroep gebruik te maken. Doordat iedereen elkaar kent, krijgt men snel dingen voor elkaar en weet met elkaar te vinden wanneer dat noodzakelijk is.

Gebruik elkaars werkwijze

De outreachende en buurtgerichte werkwijze van BSA heeft verschillende andere organisaties aangezet om deze benadering over te nemen. Ook geven 6 van de 22 respondenten aan dat er door BSA meer aandacht is voor sociale activering en de bijdrage die verschillende organisaties hier aan kunnen leveren.

Conclusie: De effecten van samenwerking op de participatiemogelijkheden van deelnemers

Ook de samenwerking met andere partijen is niet altijd direct van invloed op de effecten van BSA op de participatiemogelijkheden van deelnemers. Het vormt echter wel een mogelijkheid om de bekendheid en het bereik onder geïsoleerde bewoners te vergroten, wanneer andere organisaties meer van deze bewoners naar BSA zouden verwijzen. Op dit moment gebeurt dit nog steeds te weinig. Hoewel veel bewoners via deelnemende bekenden in de wijk voor BSA worden geworven, worden de werkelijk geïsoleerde bewoners op deze wijze mogelijk niet bereikt, en blijven de effecten van BSA op deze groep daardoor beperkt.

Kennis van de wijk is noodzakelijk om op ontwikkelingen in te kunnen springen, maar hier lijken andere organisaties afhankelijker in van BSA dan BSA van hen. BSA heeft wel duidelijk voordeel van de samenwerking bij het realiseren van nieuwe projecten in de wijk als het buurtbeheer en de boodschappen- en vervoersdienst, ondanks de soms als

negatief ervaren profileringdrang van andere organisaties, die de nodige energie kan kosten.

Mogelijkheden en beperkingen van aansturing en ondersteuning

Op welke manier versterkte ondersteuning en aansturing van BSA vanuit de gemeente Hengelo de effectiviteit van BSA? En in hoeverre beperkt zij deze effecten juist?

Integrale benadering: overzicht en afstemming

17 van de 22 respondenten geven aan dat de overvloed aan organisaties en activiteiten het lastig maakt om te overzien wie met wat bezig is, of dingen al worden gedaan of niet, en bij wie je voor wat terecht kunt. Een gezamenlijke, integrale benadering waarbij ieders activiteiten op elkaar zijn afgestemd blijkt lastig te ontwikkelen wanneer het overzicht ontbreekt.

5 van de 22 respondenten merken op dat er nog te weinig wordt ingespeeld op de kansen en ontwikkelingen die er met herstructurering (renovatie) van de wijk ontstaan. Dit levert veel nieuw werk op. De klussen die moeten worden gedaan bieden een mogelijkheid voor deelnemers om werkervaring op te doen.

Veel organisaties zijn bezig met sociale activering. Omdat afstemming en coördinatie nog steeds ontbreken, bestaat het gevaar dat men niet van elkaar op de hoogte is en langs elkaar heen werkt. Doordat het overzicht ontbreekt, komt een integrale benadering van de problemen in de wijk in samenwerking met andere organisaties moeilijker van de grond. Dit beperkt de wijkgerichte effecten van BSA. Ook merken 6 van de 22 respondenten op dat nog te weinig wordt samengewerkt met re-integratiebedrijven en de sociale werkvoorziening, wat deelnemers meer mogelijkheden zou bieden om door te stromen naar betaald werk.

Terugkoppeling en evaluatie

De doorstroming van cliënten van de sociale dienst naar BSA en de terugkoppeling van BSA naar de sociale dienst is beperkt, aldus de geïnterviewde medewerkers van de sociale dienst. Bij de sociale dienst is men te weinig op de hoogte van het bestaan van de verschillende sociale activeringstrajecten in Hengelo en het effect van BSA in vergelijking met andere activeringstrajecten.

Ook bij de gemeente, zo geven 8 van de 22 respondenten aan, heeft men te weinig inzicht in de doorstroming van deelnemers naar opleiding of werk. Terugkoppeling ontbreekt. 5 andere betrokkenen geven echter aan dat teveel verantwoording en terugkoppeling nodeloos veel tijd kost en de slagkracht, creativiteit en effectiviteit van BSA beperkt.

Positie van BSA binnen de gemeente

BSA heeft een relatief zelfstandige positie binnen de gemeente Hengelo, en maar weinig te maken met regels en formaliteiten, aldus 8 van de 22 respondenten. Bovendien heeft BSA relatief open doelstellingen wat haar veel vrijheid geeft om activiteiten te ontwikkelen.

Het feit dat BSA formeel onderdeel is van de gemeente Hengelo brengt haar echter in een moeilijke positie, volgens 7 van de 22 respondenten. Het uiten van kritiek op de aansturing en ondersteuning van de gemeente is soms noodzakelijk, maar is lastig wanneer daarbij de eigen organisatie bekritiseerd moet worden.

Doordat BSA weinig formele taken heeft en geen jaarbegroting en –plan waar zij aan gebonden is, kan zij echter gemakkelijk en snel nieuwe activiteiten ontwikkelen, aldus 9 van de 22 respondenten.

Conclusie: De effecten van aansturing en ondersteuning op de participatiemogelijkheden van deelnemers

Een gezamenlijke, integrale aanpak ter ondersteuning van het werk van BSA, kan helpen het gezamenlijke bereik onder geïsoleerde bewoners te vergroten, en de participatiemogelijkheden van deze groep te vergroten. Een gebrek aan afstemming, overzicht en visie kost soms veel energie.

Terugkoppeling en evaluatie van de effectiviteit van BSA ontbreekt, wat het moeilijk maakt te beoordelen in hoeverre deelnemers hun participatiemogelijkheden vergroten dankzij BSA en meer gaan participeren. Teveel rapporteren kan de tijd voor begeleiding van deelnemers echter onder druk zetten, en daarmee de effecten van BSA op het vergroten van de participatiemogelijkheden van deelnemers beperken.

De positie die BSA heeft binnen de gemeente is niet direct van invloed op de participatiemogelijkheden van deelnemers. Dankzij haar zelfstandige positie heeft BSA echter veel vrijheid in de begeleiding van deelnemers, zodat zij vraaggericht hulp kan bieden; en de participatiemogelijkheden van deelnemers zoveel mogelijk kan vergroten.

6.3. Vraag 2: In hoeverre beïnvloeden de omgeving en culturele achtergrond van deelnemers hun participatie? En in hoeverre is BSA in staat deze factoren te beïnvloeden?

In de theorie kwam de invloed van de culturele achtergrond en omgeving (het sociale netwerk) op de participatie van deelnemers aan de orde. Bij het beantwoorden van de vraag welke invloed de culturele en omgevingsfactoren hebben op de participatie van deelnemers, ga ik dan ook in op de invloed van de culturele achtergrond van deelnemers, de invloed van vooroordelen, discriminatie en cultuurverschillen, en de rol van het sociale netwerk.

Ook kijk ik naar de invloed van de sociale controle en succesvolle rolmodellen op de ontwikkeling van participatievaardigheden en participatie van deelnemers.

Bij de bespreking van deze factoren bekijk ik ook steeds in hoeverre BSA deze factoren kan beïnvloeden.

6.3.1. Culturele achtergrond deelnemers

In hoeverre beperkt of stimuleert de culturele achtergrond van deelnemers de ontwikkeling van participatiemogelijkheden en participatie. Kan BSA op deze remmende of stimulerende invloed van de culturele achtergrond van deelnemers stimuleren?

Beperkende of stimulerende invloed

Familieverplichtingen zijn sterk aanwezig in de Turkse gemeenschap volgens 9 van de 34 respondenten. Vooral van vrouwen wordt verwacht dat zij altijd klaar staan voor hun kinderen en familie. Deze zorg gaat voor de eigen ontwikkeling en participatie. Dit gaat soms ten koste van afspraken, het bijwonen van de lessen en activiteiten van BSA en het bijwonen van vergaderingen van bijvoorbeeld buurtcommissies, maar ook ten gevolge van het volgen van een opleiding of het doen van (vrijwilligers)werk. Hun mannen passen niet op de kinderen en het is niet gebruikelijk dat de Turkse vrouwen onderling op

elkaars kinderen passen. Bovendien hebben zij überhaupt vaak minder contacten die zij kunnen aanspreken om op hun kinderen te passen dan Nederlandse vrouwen. Niet alleen zijn allochtone deelnemers volgens veel respondenten gericht op hun eigen gezin en familie, ook zijn volgens 12 van de 34 respondenten vooral Turkse bewoners erg gericht op de eigen gemeenschap in de buurt. Onder de Turkse bewoners is het gebruikelijk dat als een kennis aanbelt, je altijd open doet en het bezoekt ontvangt, ook als dat niet uitkomt en ten koste gaat van andere afspraken of activiteiten. Verplichtingen binnen de eigen gemeenschap gaan soms ten koste van de eigen ontwikkeling en participatie van deelnemers, aldus deze respondenten.

Binnen deze gemeenschap blijven Turkse bewoners bovendien hun eigen taal spreken, vaak ook wanneer ze in gezelschap zijn van anderen die hun taal niet spreken. (zie ook: 6.2.1. Taalbeheersing). 11 van de 34 respondenten denken dat bewoners dit mogelijk opvatten als het bewust uitsluiten van contact met andere deelnemers en bewoners. Volgens hen staan deze allochtone deelnemers niet erg open voor contact met anderen buiten hun gemeenschap als ze hun eigen taal blijven spreken. Deze opvatting staat in contrast met de uitspraak van 8 van de 9 allochtone deelnemers die zeggen open te staan voor contact met Nederlandse bewoners en graag meer contact met hen zouden willen leggen, ondanks hun veelal Turkse contacten binnen de wijk.

14 van de 22 andere respondenten noemen daarnaast de onzekerheid van veel allochtone deelneemsters, die volgens hen cultureel verklaard kan worden. (zie ook: 6.2.2. Sociale vaardigheden en zelfvertrouwen). Een gebrek aan zelfvertrouwen komt voort uit een gebrek aan mondigheid bij allochtone vrouwen, die kort worden gehouden door hun man en familie. Enkele autochtone deelnemers kampen echter ook met verlegenheid en onzekerheid over hun eigen talenten.

Effect BSA

Voor BSA is het moeilijk culturele beperkingen die de ontwikkeling van participatievaardigheden en participatie van deelnemers belemmeren te doorbreken. Door het belang van de ontwikkeling van participatievaardigheden en participatie te benadrukken kan BSA proberen deelnemers te motiveren om hun eigen ontwikkeling prioriteit te geven. Veel Turkse (en andere) deelnemers zien inmiddels het belang in van taallessen, opleiding en vrijwilligerswerk. Om dit soort culturele beperkingen weg te nemen is een cultuuromslag in de omgeving van Turkse deelnemers, binnen de Turkse gemeenschap in de wijk, juist ook van belang. Voor BSA is het moeilijk een dergelijke cultuuromslag te realiseren, doordat slechts een beperkte groep Turkse bewoners (veelal vrouwen) aan BSA deelneemt.

6.3.2. Vooroordelen, discriminatie en cultuurverschillen

In hoeverre belemmeren vooroordelen, discriminatie en cultuurverschillen de ontwikkeling van participatievaardigheden bij BSA en de participatie van deelnemer in de wijk? In hoeverre kan BSA de remmende invloed van deze factoren op de participatie van deelnemers verminderen? In hoofdstuk 7 (Analyse) bespreek ik in hoeverre vooroordelen in de Berflo Es de participatie van deelnemers kan beïnvloeden.

Beperkende of stimulerende invloed

Hoewel allochtone deelnemers en –bewoners dus volgens veel respondenten op hun eigen gemeenschap gericht zijn, zeggen ze zelf wel open te staan voor contact met allochtone deelnemers en buurtbewoners. Toch hebben ze zelf vaak maar weinig

Nederlandse vrienden en bekenden. Ze menen dat ook bij BSA maar weinig contact tot stand komt tussen allochtone en autochtone deelnemers en vrijwilligers, vooral vanwege de beperkte beheersing van het Nederlands van veel allochtonen.

Met de discriminatie en vooroordelen valt het volgens 9 van de 34 respondenten in het wijkcentrum en in de buurt zelf wel mee. Deze belemmeren het contact volgens veel respondenten niet. Ook onoverbrugbare cultuurverschillen staan volgens hen het contact niet in de weg. Er lijkt hier echter een verschil te bestaan tussen het als zodanig benoemen van cultuurverschillen en het erkennen ervan.

Dezelfde respondenten gaven immers wel aan dat de allochtone deelnemers en bewoners erg op zichzelf zijn, wat het contact volgens hen bemoeilijkt. Niet alleen het feit dat veel allochtonen volgens hen het Nederlands maar beperkt beheersen beperkt volgens hen het contact. Volgens 11 van de 34 respondenten komt dit ook voort uit de onwil van veel allochtone deelnemers om Nederlands te spreken in het gezelschap van anderen die hun taal niet machtig zijn.

Alle geïnterviewde allochtone deelnemers geven echter aan het Nederlands graag te willen leren (verbeteren). Het beeld van een onwillige, gesloten groep zorgt soms voor een wantrouwende sfeer tussen Nederlanders en Turkse deelnemers.

Effect BSA

Door maatregelen als het verplicht spreken van Nederlands in de koffiekamer die BSA heeft ingesteld is het wantrouwen tussen verschillende groepen bewoners in het wijkcentrum tegenwoordig wat verminderd en is er meer onderling contact dan een paar jaar geleden. Volgens de respondenten gaat iedereen in het Tweekelerwegkwartier (wijkcentrum) vriendelijker met elkaar om dan in de Berflo Es het geval is.

Die uitspraak wordt echter niet ondersteund door de opmerking van enkele respondenten dat sommige buurtbewoners zich volgens hen uitgesloten voelen van de activiteiten van BSA in het wijkcentrum. Dat komt volgens hen niet alleen door het misverstand dat BSA volgens die bewoners alleen voor allochtone vrouwen bedoeld is. Ook voelen ze zich niet welkom in het wijkcentrum vanwege de oververtegenwoordiging van allochtone deelnemers.

6.3.3. De rol van het sociale netwerk

In hoeverre ontmoedigen of stimuleren de contacten binnen het sociale netwerk de ontwikkeling van participatievaardigheden en participatie van deelnemers? Krijgen deelnemers ook praktische hulp vanuit hun omgeving? Kan BSA de rol van het sociale netwerk beïnvloeden?

Beperkende of stimulerende invloed

7 van de 12 deelnemers geven aan door hun omgeving aangemoedigd of zelfs geholpen te worden bij het leren van Nederlands. Vaak gaat het om Nederlandse burens of (schoon)familie die deelnemers aanmoedigen om zich te ontwikkelen en Nederlands te leren. Veel allochtone deelnemers krijgen deze hulp en steun echter niet vanuit hun eigen familie of gemeenschap. (zie ook 6.3.1. Culturele achtergrond).

Bij veel allochtone deelnemers wordt thuis geen Nederlands gesproken binnen het eigen gezin. 7 van de 9 allochtone deelnemers proberen met hun kinderen Nederlands te praten, om hun kinderen te stimuleren in hun ontwikkeling en om zelf van het Nederlands van hun kinderen te leren. Dit verloopt vaak moeizaam, juist omdat hun kinderen vaak al veel beter Nederlands praten. Zij vinden het vervelend Nederlands te praten met hun ouders

wanneer dat zo moeizaam verloopt. Ook met bekenden en vrienden uit de eigen gemeenschap praten deelnemers vaak weinig Nederlands, maar veelal hun eigen moederstaal. (zie ook 6.2.1. taalbeheersing)

Omdat zij vaak weinig Nederlandse contacten hebben praten ze buiten de lessen verder ook weinig Nederlands, aldus 17 van de 34 respondenten. Hierdoor voelen ze zich geremd in hun ontwikkeling door hun omgeving. De onderlinge steun van andere deelnemers die met dezelfde problemen te kampen hebben, stimuleert deelnemers echter juist om hun problemen aan te pakken en zich te ontwikkelen.

Ook voor Nederlandse deelnemers geldt dat zij zich lang niet altijd gesteund voelen in hun ontwikkeling aldus 4 van de 34 respondenten. Jaloezie van anderen, de houding van doe maar gewoon en de verwachting dat ook Nederlandse vrouwen in de eerste plaats voor hun kinderen moeten zorgen, remmen hen in hun ontwikkeling.

Effect BSA

De stimulerende of beperkende invloed van het sociale netwerk op de ontwikkeling en participatie van deelnemers is voor de medewerkers van BSA vrij onzichtbaar. Het is dan ook moeilijk de beperkende invloed van het sociale netwerk te verminderen voor BSA. Wel kan zij deelnemers stimuleren om thuis Nederlands proberen te praten. Enkele geïnterviewde allochtone deelnemers geven dan ook aan Nederlands te praten.

6.3.4 .Conclusie: De effecten van culturele factoren op de ontwikkeling van de participatievaardigheden en participatie van deelnemers

Turkse deelnemers lijken in hun participatie het meest ontmoedigd te worden door hun eigen gemeenschap in de wijk. Familieverplichtingen en de verwachting dat de vrouw thuis hoort bij de kinderen, vormen de grootste belemmering van Turkse deelnemers tot participatie buiten de deur. Klaarstaan voor de familie en bekenden gaat voor de eigen ontwikkeling.

Hoewel Turkse deelnemers en –bewoners vooral elkaar lijken op te zoeken, zeggen de geïnterviewde Turkse deelnemers wel open te staan voor het contact met andere bewoners. Of deze deelnemers hier een sociaal wenselijk antwoord geven of niet, en echt open staan voor contact buiten hun gemeenschap, valt moeilijk te beoordelen.

Cultuurverschillen, vooroordelen en discriminatie staan het contact tussen verschillende bevolkingsgroepen in de wijk volgens allochtone deelnemers zelf en andere respondenten nauwelijks in de weg. Het beeld van allochtone groepen bewoners als gesloten gemeenschappen is volgens Nederlandse respondenten echter sterk aanwezig in de wijk, wat het contact tussen allochtone en autochtone bewoners juist belemmert.

Turkse deelnemers worden niet alleen geremd, maar soms ook gestimuleerd in hun participatie. Deelname aan de activiteiten van BSA en vrijwilligerswerk worden meer gestimuleerd dan betaald werk of het volgen van een opleiding.

Voorals Turkse deelnemers lijken elkaar onderling tot steun. Van de contacten binnen hun sociale netwerk krijgen zij vaak echter weinig praktische hulp bij bijvoorbeeld het leren van de Nederlandse taal. Nederlandse deelnemers worden door hun omgeving vaak meer gesteund in hun ontwikkeling en participatie, maar worden soms ook wel degelijk geremd door hun omgeving wanneer zij te maken krijgen met jaloezie of de verwachting dat zij (als vrouw) thuis voor de kinderen moeten zorgen.

De invloed van de gemeenschap en het sociale netwerk van deelnemers is moeilijk zichtbaar, wat het moeilijk maakt voor BSA de (soms) ontmoedigende invloed op de participatie van deelnemers weg te nemen.

In hoeverre zijn deelnemers elkaar tot voorbeeld bij het ontwikkelen van hun participatievaardigheden en participatie? (invloed rolmodellen) In hoeverre kan BSA de voorbeeldrol van deelnemers ten opzichte van elkaar (invloed rolmodellen) stimuleren?

6.3.5. Sociale controle

In hoeverre is sprake van sociale controle onder deelnemers en andere bewoners? In hoeverre stimuleert of ontmoedigt deze sociale controle de ontwikkeling van participatievaardigheden en participatie van deelnemers, en is BSA in staat deze sociale controle te beïnvloeden?

Beperkende of stimulerende invloed

De sterke sociale controle binnen de Turkse gemeenschap (de omgeving van Turkse deelnemers) wordt door 4 van de 6 Turkse deelneemsters vaak als negatief ervaren. Het onderlinge geroddel beperkt hen in de mogelijkheden om een vertrouwelijke en persoonlijke band met andere vrouwen uit hun eigen gemeenschap op te bouwen. 3 van de 9 allochtone deelnemers geven aan het contact met Nederlanders meer te waarderen omdat zij volgens hen minder roddelen dan de Turkse bewoners. Volgens 3 van de 34 respondenten wordt onder een bepaalde groep Nederlandse bewoners in de buurt echter ook veel geroddeld en wordt er teveel op elkaar gelet.

18 van de 34 respondenten merken op dat deze sociale controle ook positief kan werken. De sterke onderlinge band stimuleert Turkse deelnemers om hun kennissen uit eigen gemeenschap mee te nemen naar de activiteiten van BSA, waardoor de bekendheid en het bereik van BSA onder buurtbewoners groeit. Deelnemers die niet naar de les komen worden hier vaak op aangesproken door andere deelnemers. Ook stimuleert deze sociale controle hen in hun ontwikkeling en participatie, zoals hieronder nog aan bod zal komen.

Effect BSA

BSA maakt gebruik van de sterke sociale controle onder Turkse bewoners om nieuwe deelnemers te werven binnen deze groep. De negatieve invloed van deze sociale controle, die de participatie van deelnemers ontmoedigt, kan BSA echter moeilijk beïnvloeden omdat deze zich in de omgeving van de deelnemers, buiten het zicht van BSA, afspeelt.

6.3.6. Invloed rolmodellen

In hoeverre zijn deelnemers elkaar onderling tot voorbeeld in hun ontwikkeling en participatie? Vergroot dit de motivatie van deelnemers? En kan BSA deze rolmodellen (actiever) aan andere deelnemers ten voorbeeld stellen?

Stimulerende invloed

Juist omdat er zoveel op elkaar gelet wordt binnen de Turkse gemeenschap lijken succesvolle Turkse deelnemers voor andere Turkse deelnemers een voorbeeld te vormen in hun eigen ontwikkeling en participatie, zoals 4 van de 6 geïnterviewde Turkse deelnemers aangeven, en 7 van de 22 andere betrokkenen. Zij trekken zich aan andere succesvolle vrouwen op, hoewel deze rolmodellen door anderen binnen hun gemeenschap soms veroordeeld worden. Het moedigt aan om deel te nemen aan de activiteiten van BSA, een opleiding te volgen en (vrijwilligers)werk te gaan doen.

De deelneemsters identificeren zich vooral met vrouwen uit hun eigen gemeenschap. Succesvolle Nederlandse vrouwen zijn hen veel minder tot voorbeeld. Ook Nederlandse

deelnemers onderling zijn elkaar veel minder tot voorbeeld bij de ontwikkeling van hun participatievaardigheden.

Effect BSA

BSA probeert het effect van deze rolmodellen te vergroten door succesvolle Turkse deelnemers duidelijk ten voorbeeld te stellen aan Turkse deelnemers, en hen Turkse bewoners te laten werven om deel te nemen aan BSA. Eén oud-deelneemster is inmiddels medewerkster bij BSA en is veel andere Turkse bewoners ten voorbeeld, hoewel zij bij andere Turkse bewoners weerstand oproept vanwege de ontwikkeling die ze heeft doorgemaakt. Veel respondenten geven aan dat Turkse deelnemers via haar bij BSA terecht zijn gekomen.

6.3.7. Conclusie: De effecten van rolmodellen op de ontwikkeling van participatievaardigheden en participatie van deelnemers

De gezelligheid die de activiteiten van BSA bieden motiveert deelnemers om mee te doen en voorkomt dat zij afhaken wanneer zij maar langzaam vorderingen maken. De sociale controle binnen de Turkse gemeenschap is groot, en werkt veelal ontmoedigend op de ontwikkeling en participatie van Turkse deelnemers.

De geïnterviewde Turkse deelnemers ervaren dit als negatief. Het onderlinge geroddel beperkt de intensiteit van contacten binnen hun eigen gemeenschap, en motiveert hen om met Nederlanders contact te leggen, van wie ze verwachten dat het geroddel hier minder aanwezig is.

Ook onder Turkse deelnemers bestaat een sterke sociale controle, die echter vooral positief van karakter is. Doordat deze deelnemers zo sterk op elkaar letten zijn zij elkaar tot voorbeeld en motiveren zij elkaar om deel te nemen aan BSA, zich verder te ontwikkelen en te participeren in opleiding of (vrijwilligers)werk. BSA maakt hier gebruik van om nieuwe deelnemers binnen de Turkse gemeenschap te werven.

Hoewel de Turkse deelnemers van mening zijn dat onder Nederlandse bewoners minder wordt geroddeld, blijkt dit op een beperkte schaal wel degelijk het geval te zijn. De sociale controle onder Nederlandse bewoners (en andere groepen allochtone bewoners) lijkt echter minder sterk aanwezig, en lijkt Nederlandse deelnemers veel minder te ontmoedigen in hun participatie. Nederlandse deelnemers zijn elkaar onderling echter ook veel minder tot voorbeeld dan de Turkse deelnemers.

6.4. Vraag 3: Welk effect heeft BSA op de participatie van deelnemers? In hoeverre gebruiken deelnemers hun (vergrote) participatiemogelijkheden om te participeren?

In hoeverre gebruiken deelnemers hun (toegenomen) participatiemogelijkheden om te participeren? Bij de beantwoording van deze vraag kijk ik naar de effecten van BSA op de persoonlijke participatie (sociaal netwerk), maatschappelijke participatie (deelname niet-economische activiteiten) en economische participatie (deelname aan opleiding en betaald werk) van deelnemers? Daarbij kijk ik steeds eerst in hoeverre deelnemers op dit gebied participeerden voor hun deelname aan BSA, waarna ik bekijk welk effect BSA op deze vorm van participatie had.

6.4.1. Effect op persoonlijke participatie

Hoe ziet de samenstelling van het sociale netwerk (familie, vrienden, burens, bekenden) van deelnemers er uit? Hoeveel contacten hebben zij, hoe intensief zijn deze contacten, hoe zijn deze contacten ontstaan en hoe gevarieerd zijn deze contacten? En hoe is de samenstelling van dit sociale netwerk veranderd door deelname aan BSA? Hebben deelnemers door BSA nieuwe contacten opgedaan, is de intensiteit van bestaande contacten toe of afgenomen, en is hun variatie aan contacten toegenomen? En op welke manier zijn deze contacten tot stand gekomen? Kortom: Welk effect heeft BSA op de persoonlijke participatie van deelnemers?

Samenstelling huidige sociale netwerk

Hoeveelheid

7 van de 12 deelnemers hebben maar een beperkt aantal contacten, bestaande uit enkele bekenden. Ook 12 van de 22 andere respondenten bevestigen dit beeld van het beperkte aantal contacten van deelnemers. De deelnemers die participeren in vrijwilligerswerk, opleiding of werk hebben vaak meer contacten binnen en buiten de wijk. Participatie brengt hen in contact met studiegenoten, collega's en klanten binnen en buiten de wijk.

Intensiteit

De intensiteit van de contacten van deelnemers is vaak beperkt. De meeste geïnterviewde deelnemers hebben nauwelijks vrienden met wie zij een persoonlijk contact onderhouden; van de geïnterviewde 9 allochtone deelnemers hebben er 7 maar weinig vriendschappelijke relaties, en heeft 1 van de 3 geïnterviewde autochtone deelnemers weinig vrienden. De zorg voor hun kinderen staat hen vaak in de weg om intensieve contacten op te bouwen. 11 van de 22 respondenten geven echter aan dat deze beperkte contacten vaak ook voortkomen uit verlegenheid en beperkte sociale vaardigheden. 6 van de 12 geïnterviewde deelnemers zeggen erg verlegen te zijn. De contacten die allochtone deelnemers hebben opgebouwd binnen hun eigen gemeenschap bestaan vooral uit bekenden of kennissen.

Het onderlinge geroddel, dat 5 van de 12 deelnemers en 8 van de 22 overige respondenten noemen, beperkt de intensiteit van deze contacten. Het is moeilijk persoonlijke zaken te delen, wanneer het maar de vraag is hoe vertrouwelijk de ander hier mee om gaat. Vriendschappen komen in de Turkse gemeenschap dan ook moeilijk tot stand doordat het onderlinge vertrouwen ontbreekt.

Hoewel veel Turkse deelnemers veel contact hebben binnen de Turkse gemeenschap, blijven deze contacten vrij oppervlakkig van aard. 10 van de 12 deelnemers hebben een vriendelijk maar beperkt contact met hun burens, dat vaak bestaat uit het groeten van elkaar of het maken van een kort praatje. Enkele van deze deelnemers gaan regelmatig bij hun burens koffie drinken, en hebben iets meer contact.

Variatie en herkomst contacten

Het isolement van allochtone deelnemers blijkt het grootst. Hun contacten blijven het meest beperkt tot contacten met familie of andere bewoners binnen de wijk, en binnen de eigen gemeenschap tot medebewoners van een zelfde afkomst.

Buiten de buurt hebben de meeste deelnemers maar weinig contacten. Degenen die participeren in vrijwilligerswerk, opleiding en werk hebben niet alleen meer contacten, maar ook meer contacten buiten de eigen wijk.

Het contact met Nederlanders is vaak beperkt tot contacten met hulpverleners, medewerkers van BSA of Nederlandse burenen. Allochtone deelnemers die meer participeren in vrijwilligerswerk, opleiding of werk doen op die manier vaak contacten op met Nederlanders, en kennen dan ook een grotere variatie aan contacten.

Nederlandse deelnemers participeren meer, en hebben daardoor ook een grotere variatie aan contacten, binnen en buiten de buurt.

Effect van BSA op het sociale netwerk

Hoeveelheid

De deelnemers die via BSA zijn gaan participeren in opleiding, werk of vrijwilligerswerk hebben hierdoor vaak meer contacten opgedaan, aldus 8 van de 22 respondenten. 7 van de 12 deelnemers geven zelf aan nieuwe contacten te hebben opgedaan. Ook de deelnemers die alleen meedoen aan de activiteiten van BSA hebben echter vaak nieuwe contacten opgedaan met andere deelnemers, volgens deze respondenten. De deelnemers maken echter maar weinig nieuwe contacten in de wijk buiten de activiteiten van BSA of hun vrijwilligerswerk, opleiding of werk om.

Intensiteit

De intensiteit van het contact van allochtone deelnemers met hun Nederlandse burenen neemt vaak toe. 8 van de 9 allochtone deelnemers zeggen door BSA hun Nederlands verbeterd te hebben en minder verlegen te zijn geworden, waardoor hun bestaande contacten met Nederlandse bewoners intensiveren. Voor zowel de deelnemers die participeren in vrijwilligerswerk, opleiding en werk als de deelnemers die slechts meedoen aan de activiteiten van BSA in het wijkcentrum geldt dat de bestaande contacten met hun burenen verbeteren. Het nieuwe zelfvertrouwen en verbeterde Nederlands zorgen er echter niet voor dat zij nieuwe contacten aanknopen met burenen of medebewoners met wie zij voorheen nog geen contact hadden.

De contacten die deelnemers via vrijwilligerswerk, opleiding of werk opdoen, blijven vaak oppervlakkig en beperkt tot deze activiteiten van BSA bij veel deelnemers, en groeien maar in enkele gevallen uit tot vriendschappen. Voor veel Turkse deelnemers geldt wel dat hun contacten met deelnemende kennissen uit hun eigen gemeenschap verbeteren door hun deelname aan BSA, zoals 19 van de 34 respondenten opmerken; en bij 4 van de 6 geïnterviewde Turkse deelnemers het geval is. De contacten van deze deelnemers met andere deelnemers nemen wel toe, maar blijven beperkt tot BSA. Men gaat vriendelijk maar beperkt met elkaar om. Buiten de activiteiten van BSA hebben allochtone en autochtone deelnemers dan ook nauwelijks contact.

Variatie en herkomst

De variatie aan contacten van deelnemers neemt vooral toe, wanneer zij door de bemiddeling van BSA gaan participeren in vrijwilligerswerk, opleiding of werk. Allochtone deelnemers leren op deze manier meer Nederlanders kennen, en waarderen dit contact omdat zij hopen zo hun Nederlands te verbeteren. 2 van de 3 geïnterviewde Nederlandse deelnemers geven aan dat zij al een behoorlijk sociaal netwerk hebben door een eerder gevolgde opleiding of werk. Door werkloosheid of ziekte kunnen zij echter (tijdelijk) toch in een isolement geraken. De variatie aan contacten neemt bij hen veel minder toe.

Tijdens de activiteiten van BSA zelf, doen deelnemers weliswaar vaak nieuwe contacten op met andere deelnemers, maar blijft de variatie aan contacten beperkt. De oververtegenwoordiging van Turkse deelnemers zorgt ervoor dat deze groep elkaar blijft opzoeken. 8 van de 9 allochtone deelnemers geven aan graag meer contact te willen met Nederlanders. Zij vinden het jammer dat zij ook bij BSA weinig Nederlandse deelnemers leren kennen, simpelweg omdat Nederlandse bewoners nauwelijks deelnemen.

De contacten met Nederlandse deelnemers en vrijwilligers van het wijkcentrum zijn vaak vriendelijk, maar erg beperkt. Ook 2 van de 3 Nederlandse deelnemers en 8 van de 22 overige respondenten geven aan dat de omgang tussen deelnemers en vrijwilligers van verschillende nationaliteiten weliswaar vriendelijk is, maar dat van intensief en vriendschappelijk contact maar weinig sprake is.

Ook binnen het wijkcentrum leeft iedereen veelal langs elkaar heen, iets waar BSA weinig aan heeft kunnen veranderen. Het onderlinge wantrouwen tussen Nederlandse vrijwilligers en allochtone deelnemers is na zeven jaar BSA inmiddels wat afgenomen, maar het interculturele contact binnen het wijkcentrum blijft nog steeds beperkt.

Conclusie: De effecten van BSA op de persoonlijke participatie van deelnemers

Het sociale netwerk van veel deelnemers is beperkt. Vaak is niet alleen sprake van een beperkte hoeveelheid aan contacten, maar ook aan een beperkte variatie en intensiteit aan contacten. Deelnemers hebben vooral contact met hun familie en binnen hun gemeenschap in de buurt. Buiten hun wijk hebben zij relatief weinig contacten omdat zij nauwelijks participeren in vrijwilligerswerk, opleiding of werk.

Het beperkte Nederlands van veel allochtone deelnemers beperkt hun participatie en contacten met Nederlanders. Voor hun contacten zijn zij afhankelijk van de eigen gemeenschap, zoals bij de Turkse deelnemers. Wanneer er geen gemeenschap is in de wijk waar de eigen taal gesproken kan worden, ontstaat vaak een algemeen isolement, zoals bij veel allochtone deelnemers met een andere afkomst. Nederlandse deelnemers verkeren vooral in een isolement wanneer zij werkloos raken, thuis zitten om voor hun kinderen te zorgen, en weinig buiten de deur komen waar zij in aanraking komen met anderen.

Door BSA breiden deelnemers in de eerste plaats hun contacten met andere deelnemers uit. Soms blijft dit contact beperkt tot de activiteiten van BSA, zoals bij veel Nederlandse deelnemers. Soms zoeken deelnemers elkaar ook buiten BSA op, zoals bij veel Turkse deelnemers het geval is. Ook vormt BSA soms het middel om bestaande contacten tussen (voornamelijk Turkse) bewoners aan te halen.

Deelnemers die hun (nieuwe) participatievaardigheden gebruiken om te participeren in vrijwilligerswerk, opleiding of werk, doen de meeste nieuwe contacten op. Hoewel deze contacten vaak oppervlakkig en beperkt van aard blijven, doen enkele deelnemers op deze manier ook nieuwe vriendschappen op. Allochtone deelnemers breiden vooral hun variatie aan contacten uit wanneer zij gaan participeren in vrijwilligerswerk, opleiding of werk, waar zij meer contact hebben met Nederlanders dan in de wijk of bij BSA.

Nieuwe contacten met burens leggen deelnemers maar weinig, buiten de activiteiten van BSA om. Allochtone deelnemers verbeteren wel hun bestaande contacten met Nederlandse bewoners dankzij hun verbeterde Nederlands en toegenomen mondigheid.

6.4.2. Effect van BSA op maatschappelijke participatie

Welke effect heeft BSA op de maatschappelijke participatie van deelnemers? In hoeverre participeren deelnemers in vrijwilligerswerk, buurtcommissies en (niet-economische) activiteiten binnen en buiten de wijk? Neemt hun participatie op dit gebied toe door deelname aan BSA?

Vrijwilligerswerk

Volgens 19 van de 34 respondenten doen veel deelnemers via BSA vrijwilligerswerk of zijn zij van plan dit in de toekomst te gaan doen. 8 van de 12 geïnterviewde deelnemers doet op het moment vrijwilligerswerk, of zijn het van plan te doen. Sommige deelnemers doen echter liever betaald werk en betwijfelen het nut van vrijwilligerswerk, aldus 9 andere respondenten. Deelnemers gaan liever direct aan de slag met betaald werk om geld te verdienen.

8 van de 9 geïnterviewde deelnemers waarderen het vrijwilligerswerk juist omdat ze graag anderen behulpzaam willen zijn en zichzelf nuttig willen maken, nieuwe contacten en werkervaring willen opdoen en hun Nederlands willen verbeteren.

Volgens deze respondenten wordt door BSA het nut van vrijwilligerswerk nu wel meer ingezien. Zij geven aan dat via BSA veel deelnemers vrijwilligerswerk hebben gevonden, veelal binnen de wijk in een verzorgingstehuis, kinderopvang of kringloopwinkel. Via het buurtbeheer stromen regelmatig deelnemers door naar betaald werk bij de onderhoudsdienst van de gemeente of ander betaald werk, aldus diverse respondenten. Of deelnemers dankzij ander vrijwilligerswerk van BSA doorstromen naar betaald werk, daarover verschilt men van mening. Vooral het vrijwilligerswerk in de kringloopwinkel, als kinderopvang of in het lokale bejaardentehuis is populair. Ook neemt een aantal deelnemers deel aan de oriëntaalse catering, doen zij ervaring op bij de Kledinghaeck, een werkproject van BSA (zie bijlage 5) of als docent bij BSA. Via het buurtbeheer doen vooral de mannelijke deelnemers werkervaring op door onderhoudswerkzaamheden in de buurt te verrichten.

Effect op deelname activiteiten in wijk

BSA stimuleert deelnemers om deel te nemen aan activiteiten in de wijk als de kerstmarkt en buurtfeesten, waar BSA soms aan meewerkt. Allochtone buurtbewoners die bij dit soort activiteiten vaak maar weinig aanwezig zijn, doen hier door de aanmoediging van BSA nu iets meer aan mee, aldus 5 van de 34 respondenten. Ook het bijwonen van inspraakbijeenkomsten in de wijk over bijvoorbeeld de nadere herstructurering (renovatie) van de wijk wordt door BSA aangemoedigd. Allochtone deelnemers nemen hierdoor iets meer deel aan deze bijeenkomsten.

Op eigen initiatief zullen deze deelnemers echter niet snel mee doen aan dergelijke activiteiten, alleen wanneer de medewerkers van BSA hen overhalen mee te doen, zo zijn deze respondenten van mening.

Effect op participatie in buurtcommissies

Ondanks alle inspanningen van BSA om deelnemers te overtuigen lid te worden van een buurtcommissie zijn maar weinig deelnemers op deze manier actief in de buurt. Voor allochtone deelnemers blijft het niveau vaak te hoog. Hun Nederlands is onvoldoende om mee te kunnen vergaderen, aldus 12 van de 34 respondenten.

Ook voor autochtone deelnemers geldt soms dat ook voor hen hetgeen wat besproken wordt in de wijkraad soms van een te hoog niveau is. 9 van de 34 respondenten geven aan

dat allochtone deelnemers mogelijk minder het nut inzien van meepraten, het op de hoogte blijven van ontwikkelingen in de buurt en het uitoefenen van invloed op deze ontwikkelingen dan autochtone bewoners. Ze zijn meer gericht op hun eigen gemeenschap en niet op de wijk als zodanig (zie ook: 6.3.1. Culturele achtergrond). Bovendien blijft weinig tijd over voor participatie in een buurtcommissie wanneer deelnemers (vrijwilligers)werk doen, een opleiding volgen, aan de activiteiten van BSA meedoen en voor hun kinderen zorgen.

10 van de 34 respondenten merken op dat de vergadercultuur binnen dergelijke commissies echt Nederlands is, en allochtone buurtbewoners mogelijk kan afschrikken om deel te nemen. Allochtone deelnemers zijn wel bereid om mee te helpen tijdens een activiteit zelf wanneer zij daar door BSA voor benaderd worden. Het organiseren van activiteiten om mee te praten in een vast overleg blijkt echter nog steeds een stap te ver voor veel deelnemers, ondanks het feit dat BSA en ook de huidige leden van de buurtcommissies en wijkraad dit proberen aan te moedigen.

Effect op deelname activiteiten buiten wijk

De meerderheid van de deelnemers is geen lid van een vereniging. Buiten de activiteiten van BSA in het wijkcentrum en een eventuele opleiding of (vrijwilligers)werk zijn de meeste deelnemers nauwelijks actief. Een enkeling sport of is van plan te gaan sporten. 3 van de 12 geïnterviewde deelnemers zeggen graag actiever te willen worden, en aan meer activiteiten bij BSA of andere activiteiten in de wijk deel te nemen.

Ze geven echter aan simpelweg geen tijd meer te hebben, omdat ze het met hun gezin en de activiteiten van BSA al druk genoeg hebben.

Conclusie: De effecten van BSA op de maatschappelijke participatie van deelnemers

De participatie van veel deelnemers in vrijwilligerswerk, buurtcommissies en niet-economische activiteiten binnen en buiten de wijk is beperkt. Het toegenomen zelfvertrouwen, verbeterde Nederlands en de stimulans van BSA zijn voor veel deelnemers reden om vrijwilligerswerk nu of in de toekomst vrijwilligerswerk te gaan doen. Zij zien in dat dit hen nieuwe contacten en werkervaring oplevert, en ze hun Nederlands er door kunnen verbeteren.

Ook de participatie in activiteiten in de wijk neemt toe, maar blijft beperkt tot deelname aan deze activiteiten en hulp tijdens deze activiteiten zelf. Het organiseren van deze activiteiten en participatie in buurtcommissies blijft beperkt, vanwege een taalachterstand, andere prioriteiten en het ontbreken van een vergadercultuur.

6.4.3. Effect van BSA op economische participatie

Welke effect heeft BSA op de economische participatie van deelnemers? Daarbij kijk ik naar de participatie van deelnemers in betaald werk en opleiding. Eerst beantwoord ik in hoeverre deelnemers hierin participeren, en daarna in hoeverre de participatie van deelnemers op deze gebieden door deelname aan BSA toeneemt.

Participatie in betaald werk

Respondenten geven aan dat weinig deelnemers stromen naar betaald werk vanwege een beperkte werkervaring en opleiding, taalproblemen, persoonlijke problemen of een sociaal netwerk of gemeenschap die betaald werk voor vrouwen ontmoedigt.

Vrijwilligerswerk vormt soms een middel om werkervaring op te doen en door te stromen naar betaald werk. De beperkingen van deelnemers zijn echter vaak dusdanig groot, dat

deelnemers ondanks hun deelname niet genoeg participatievaardigheden op doen om betaald werk te verrichten.

Participatie in opleiding

Een aantal deelnemers volgt via de bemiddeling van BSA een opleiding, vaak via het plaatselijke ROC. Voor een aantal allochtone deelnemers geldt echter dat een opleiding te hoog gegrepen blijft, aldus 12 van de 34 respondenten. Hun taalachterstand is te groot om een opleiding te kunnen volgen. Nederlandse deelnemers stromen eerder en sneller door naar een opleiding omdat zij vaak al meer scholing hebben gevolgd dan allochtone deelnemers en hun Nederlands (meestal) geen beperking vormt voor het volgen van een opleiding.

Het beperkte Nederlands van veel allochtone deelnemers beperkt hun participatie in een opleiding het meest. (zie ook: 6.2.1. Effecten op de taalbeheersing) 5 van de 9 allochtone respondenten merken echter ook op dat veel deelnemers door hun omgeving worden geremd in hun participatie, wanneer zij een opleiding willen volgen. Deelname aan de activiteiten van BSA is nu vrij algemeen geaccepteerd, vrijwilligerswerk of werk vaak ook. Het volgen van een opleiding stuit vaak op de meeste weerstand. (zie ook: 6.3.1. Culturele achtergrond).

Respondenten geven aan dat dit ook voor Nederlandse deelnemers geldt. Hun omgeving is vaak jaloers en kan het maar moeilijk accepteren dat de deelnemer zich wel succesvol ontwikkelt. BSA heeft vaak weinig zicht op de omgeving van deze deelnemers en kan deze ontmoedigende houding moeilijk ten positieve beïnvloeden. Het benadrukken van het succes van deelnemers die zich ontwikkeld hebben door hun eigen inzet, kan zij echter wel.

Conclusie: De effecten van BSA op de economische participatie van deelnemers

Voor veel deelnemers blijft participatie in opleiding of betaald werk te hoog gegrepen. Hun participatiemogelijkheden zijn door een gebrekkige beheersing van het Nederlands, gezondheidsklachten, zorg voor hun kinderen, gebrekkige sociale vaardigheden, persoonlijke problemen of ontmoedigende rol van hun omgeving of gemeenschap zodanig beperkt dat het volgen van een opleiding of het doen van betaald werk een stap te ver blijkt.

6.5. Uitleiding: het effect op BSA?

Deze resultaten geven inzicht in de participatiemogelijkheden en -beperkingen van deelnemers, en de effecten van BSA op de participatiemogelijkheden en participatie van deelnemers. In hoeverre valt op basis van deze beschrijving nu te concluderen wat het effect van BSA is op de sociale cohesie in de Berflo Es, de hoofdvraag van dit onderzoek? In het volgende hoofdstuk analyseer ik deze resultaten aan de hand van de theoretische verwachtingen, waarmee ik de vraag zal beantwoorden wat het effect is van BSA op de sociale cohesie in de Berflo Es.

7. Analyse

Op basis van de uitkomsten van de interviews heb ik in het vorige hoofdstuk beoordeeld in hoeverre BSA de participatiemogelijkheden van deelnemers vergroot, of zij op basis hiervan meer gaan participeren, of dat zij hierin door een gebrek aan motivatie, steun van de omgeving of van hun gemeenschap ontmoedigd worden. Deze resultaten analyseer ik in dit hoofdstuk, door deze terug te koppelen naar de theoretische verwachtingen uit hoofdstuk 3, en daarmee te beantwoorden welke invloed BSA heeft op de sociale cohesie in de Berflo Es, de centrale vraag van dit onderzoek.

Bij de bespreking van elke verwachting beantwoord ik steeds welke effecten BSA heeft op het bonding en bridging in de Berflo Es, in hoeverre BSA hier door de toegenomen participatiemogelijkheden en participatie van deelnemers aan bijdraagt, en in hoeverre de effecten van BSA op het bonding en bridging in de wijk elkaar versterken of juist belemmeren. (zie: uitwerking onderzoeksvraag 5, hoofdstuk 5: Conceptualisatie).

7.1. De verhouding tussen bonding en bridging

In dit onderzoek formuleerde ik sociale cohesie als een gevoel van verbondenheid met anderen, gebaseerd op het gewaardeerde contact en/of de identificatie met degenen met wie men zich verbonden voelt. In hoeverre en op basis van welke overeenkomsten blijken bewoners in de Berflo Es zich nu met elkaar verbonden te voelen? Staat het bonding binnen de eigen gemeenschap het bridging met andere bewoners in de weg?

Hieronder zal ik steeds op een theoretische verwachting ingaan, die ik zal toetsen aan de hand van de resultaten van de interviews.

***Verwachting:** Onder bepaalde groepen oververtegenwoordigde bewoners is sprake van een sterke mate van 'bonding'. Dit bonding is gebaseerd op een gedeelde achtergrond, religie, taal en cultuur.*

Als we deze eerste verwachting bekijken, dan blijkt inderdaad dat de meeste Turkse bewoners zich met elkaar verbonden voelen op basis van hun gedeelde religie, afkomst, taal en cultuur. Onder deze groep bewoners is inderdaad sprake van een sterke mate van bonding.

Onder andere groepen bewoners is geen of nauwelijks sprake van bonding op basis van een gedeelde religie, afkomst, taal of cultuur. De beperkte omvang van andere allochtone bevolkingsgroepen in de Berflo Es beperkt het bonding binnen deze groepen bewoners. Wanneer Nederlandse deelnemers of bewoners naar zichzelf als groep verwijzen, dan lijkt dat vooral het geval te zijn om het onderscheid duidelijk te maken tussen henzelf en allochtone bewoners in de wijk. Deze groep voelt zich onderling niet met elkaar verbonden op basis van een gedeelde afkomst, taal en cultuur, maar slechts op basis van gedeelde interesses of belangen.

De gedeelde taal blijkt voor Turkse deelnemers het bonding met de Turkse gemeenschap in de Berflo Es het meest te versterken. Doordat de taalachterstand van deze deelnemers vaak dusdanig groot is dat zij geen Nederlands kunnen of durven spreken, zijn zij aangewezen op contacten binnen de eigen gemeenschap waar de eigen taal gesproken wordt. In paragraaf 7.3. hieronder zal ik verder ingaan op de invloed van de beperkte participatiemogelijkheden, zoals taal, van deelnemers op de sociale cohesie in de Berflo Es.

De aanwezigheid van een grote groep Turkse bewoners in de Berflo Es zorgt ervoor dat deze bewoners vooral elkaar blijven opzoeken, en weinig met bewoners van een andere afkomst of cultuur in aanraking komen. De oververtegenwoordiging van de Turkse bevolkingsgroep in de wijk versterkt het bonding binnen de eigen gemeenschap, en beperkt het isolement van Turkse deelnemers, die voor hun contacten vaak op contacten met andere Turkse bewoners terugvallen, omdat zij geen Nederlands spreken. Hieronder (zie paragraaf 7.3.) zal ik verder ingaan op de invloed van de oververtegenwoordiging van Turkse deelnemers bij BSA op de sociale cohesie in de Berflo Es. Opvallend is dat ook enkele geïnterviewde Turkse deelnemers weinig contacten hebben binnen hun eigen gemeenschap. Wanneer zij scheiden hebben zij vaak geen familiebanden meer met andere Turkse bewoners, wat het bonding met de Turkse gemeenschap beperkt. Ook familiebanden tussen Turkse bewoners lijken als factor dus wel degelijk het bonding binnen de Turkse gemeenschap in de Berflo Es te stimuleren.

Verwachting: *Ook andere bewoners zien Turkse bewoners als onderdeel van een gesloten gemeenschap op basis van hun gedeelde taal, cultuur, religie en afkomst.*

Turkse deelnemers voelen zich verbonden met hun Turkse medebewoners in de wijk, maar ook andere bewoners zien deze Turkse bewoners als leden van de Turkse gemeenschap. Op basis van de uitspraken van de Turkse deelnemers ontstaat een beeld van een groep die zich wel degelijk verbonden voelt met andere bewoners in de wijk, ondanks hun beperkte participatie en contacten buiten hun eigen gemeenschap. Dit beeld bestaat echter niet bij veel andere respondenten. Volgens hen bestaat onder Nederlandse bewoners veelal het beeld van een gesloten Turkse gemeenschap in de wijk, die nauwelijks open staat voor contacten met bewoners van andere nationaliteiten. Dit beeld van een gesloten gemeenschap is gebaseerd op het feit dat Turkse bewoners vaak onderling hun eigen taal blijven spreken in het bijzijn van anderen, en hun sociale netwerk grotendeels beperkt is tot contacten binnen de eigen gemeenschap.

Verwachting: *Het bonding onder Turkse bewoners beperkt het bridging tussen de verschillende bevolkingsgroepen in de Berflo Es.*

Het beeld van de allochtone bevolkingsgroepen in de wijk als gesloten gemeenschappen beperkt de mogelijkheden tot het ontstaan van bridging, het gevoel van verbondenheid tussen bewoners van een verschillende afkomst en cultuur. Nederlandse bewoners laten zich door dit beeld afschrikken om zelf contact te leggen met allochtone bewoners. Wanneer allochtone bewoners op hun buurt weer ervaren dat zij maar moeilijk contact maken met Nederlandse bewoners, zullen zij elkaar nog meer opzoeken en wordt het proces van bonding binnen de eigen gemeenschap versterkt, ten koste van het bridging tussen verschillende groepen bewoners. Dit zelfversterkende proces lijkt moeilijk te keren en de tegenstellingen tussen bewoners in de Berflo Es te vergroten, het bridging tussen bewoners blijft er door beperkt. Vanwege hun beperkte participatie en taalachterstand komen allochtone deelnemers maar weinig in contact met Nederlandse bewoners. Daardoor kunnen zij dit beeld van een gesloten gemeenschap maar moeilijk doorbreken. Hieronder (7.3) zal ik verder ingaan op de invloed van beperkte participatiemogelijkheden van deelnemers op het bonding en bridging in de wijk.

Veel deelnemers, allochtoon en autochtoon, kampen met een gebrek aan zelfvertrouwen en verlegenheid, en vinden het eng om de stap te zetten naar participatie in vrijwilligerswerk, opleiding of werk en het leggen van nieuwe contacten. Dit belemmert hen niet alleen in het leggen van contacten binnen de eigen gemeenschap, maar vooral in het leggen van contacten met 'onbekenden' buiten de eigen gemeenschap, wat het beeld van een gesloten gemeenschap in stand houdt. De beperkte participatie van allochtone bewoners beperkt het bridging binnen de Berflo Es, hoewel de Turkse deelnemers zeggen wel degelijk open te staan voor contact met andere groepen bewoners. Het bonding binnen de eigen gemeenschap lijkt het bridging van Turkse deelnemers (in hun eigen perceptie) niet te beperken. De Turkse gemeenschap lijkt minder gesloten dan op basis van de theorie kan worden verwacht, wanneer we ons op de interviews met Turkse deelnemers baseren.

Opvallend is dat zij ondanks hun beperkte participatie in de wijk en beperkte contacten met andere bewoners, zich wel degelijk verbonden voelen met andere bewoners. De beperkte participatie buiten de eigen gemeenschap belemmert het bridging vanuit het oogpunt van deze deelnemers niet. Om hun Nederlands te verbeteren, willen deze deelnemers graag meer in contact komen met Nederlanders, met wie ze Nederlands kunnen spreken. De Turkse deelnemers lijken te beseffen dat beheersing van het Nederlands noodzakelijk is om te kunnen participeren in opleiding of werk, en om de eigen zelfstandigheid en zelfredzaamheid te vergroten. Het besef dat contact met andere bewoners hun participatiemogelijkheden vergroot, lijkt deze open houding tegenover contact met bewoners van een andere afkomst of cultuur te stimuleren.

Of de mening van deze deelnemers representatief is voor de algemene houding van Turkse bewoners in de Berflo Es is de vraag. Sommige van deze deelnemers (en ook andere respondenten) vertellen door hun familie en omgeving als vrouw wel degelijk geremd te worden in hun participatie en ontwikkeling. Of zij in sommige gevallen ook een sociaal wenselijk antwoord geven wanneer hen naar hun bereidheid tot participatie en contact met andere bewoners wordt gevraagd, is bovendien moeilijk te beoordelen.

Door hun beperkte participatie komen zij bovendien maar weinig in contact met andere bewoners, bij wie het beeld van een gesloten, in zichzelf gekeerde gemeenschap blijft bestaan. In die zin beperkt het bonding binnen de Turkse gemeenschap het bridging tussen verschillende groepen bewoners wel degelijk, zoals ik hieronder nog zal bespreken.

Hieronder zal ik verder ingaan op de relatie tussen bonding en bridging in de Berflo Es, wanneer ik de sociale controle onder Turkse deelnemers en bewoners bespreek.

7.2. Sociale controle

Welk effect heeft de sociale controle op de participatie en sociale cohesie binnen de Berflo Es? Stimuleert zij het bonding of juist het bridging tussen bewoners? Aan de hand van onderstaande twee verwachtingen zal ik toetsen welk effect BSA heeft op de sociale cohesie in de Berflo Es.

Verwachtingen:

- Het bonding binnen de Turkse gemeenschap in de Berflo Es veroorzaakt sociale controle binnen de omgeving van Turkse deelnemers, die de participatie buiten de eigen gemeenschap en het bridging van Turkse deelnemers met andere bewoners ontmoedigt.

- Het bonding binnen de Turkse gemeenschap in de Berflo Es veroorzaakt sociale controle onder Turkse deelnemers, die participatie buiten de eigen gemeenschap en het bridging van Turkse deelnemers met andere bewoners stimuleert.

Het bonding binnen de Turkse gemeenschap gaat samen met een sterke onderlinge sociale controle onder Turkse bewoners, waarbij men sterk op elkaar let. Deze sociale controle wordt door de Turkse deelnemers vooral als negatief ervaren. In plaats van het bonding binnen de Turkse gemeenschap te versterken, belemmert zij het bonding binnen deze groep bewoners juist, doordat zij ervoor zorgt dat onder de Turkse bewoners het ontstaan van vriendschappen en persoonlijk contact wordt bemoeilijkt.

Turkse deelnemers lijken daardoor meer open te staan voor contacten met andere bewoners buiten hun gemeenschap. Deze vorm van sociale controle onder Turkse bewoners stimuleert juist het bridging met andere bewoners, in plaats van het bridging te ontmoedigen.

De sociale controle binnen de Turkse gemeenschap in de Berflo Es blijkt echter zowel ontmoedigend als stimulerend te werken op de participatie van deze groep deelnemers. Waar familie en bekenden de participatie en het bridging met andere bewoners ontmoedigen, stimuleren Turkse deelnemers elkaar juist om te participeren buiten de eigen gemeenschap. Deze laatste vorm van sociale controle die vooral onder Turkse deelnemers plaatsvindt, stimuleert het bridging juist, doordat Turkse deelnemers door hun toenemende participatie met meer andere bewoners in aanraking komen.

Doordat de sociale controle ook onder Turkse deelnemers groot is, zijn zij elkaar in hun ontwikkeling van participatievaardigheden en participatie tot voorbeeld. Deelnemers veroordelen elkaars ontwikkeling niet, maar stimuleren deze juist. Het laat hen inzien dat wanneer anderen in een gelijkwaardige positie met dezelfde problemen en belemmeringen zichzelf succesvol ontwikkelen, zij zelf daartoe ook de mogelijkheid hebben. Hun motivatie om zichzelf te ontwikkelen, de eigen participatiemogelijkheden te vergroten en te participeren, neemt hierdoor toe. Succesvolle rolmodellen zijn de Turkse deelnemers tot voorbeeld, maar lijken op weerstand te stuiten bij andere Turkse bewoners.

De sociale controle onder Turkse deelnemers die het bridging in de Berflo Es blijkt te stimuleren, blijkt de sociale controle onder Turkse bewoners (de omgeving van de Turkse deelnemers) die het bridging in de Berflo Es ontmoedigt, echter te versterken. De ontwikkeling en participatie van Turkse deelnemers lijkt op weerstand te stuiten wanneer zij teveel zelfstandigheid verwerven, en zich los maken van de gemeenschap. De mate waarin deelnemers ontmoedigd worden in hun ontwikkeling en participatie door hun gemeenschap of omgeving verschilt echter per vorm van participatie. Deelname aan de activiteiten van BSA en vrijwilligerswerk is vrij algemeen geaccepteerd onder allochtone en autochtone deelnemers. Het volgen van een opleiding stuit op de meeste weerstand, vooral bij allochtone deelnemers.

De sociale controle onder Nederlandse bewoners is minder groot. Nederlandse deelnemers zijn elkaar bij BSA niet tot voorbeeld. Ook Nederlandse deelnemers worden soms echter door hun omgeving ontmoedigd in hun participatie. Waar bij Turkse deelnemers participatie vooral wordt ontmoedigd door sociale controle om het bonding binnen de gemeenschap te versterken en het bridging met andere bewoners te ontmoedigen, wordt bij andere deelnemers participatie vaak ontmoedigd uit jaloezie. De

succesvolle ontwikkeling van een deelnemer confronteert anderen met hun gebrekkige ontwikkeling en achterstandspositie.

7.3. Oververtegenwoordiging en beperkte participatiemogelijkheden

Hierboven beargumenteerde ik al dat de oververtegenwoordiging van Turkse bewoners in de Berflo Es het bonding binnen deze groep bewoners stimuleert; wat het beeld van een gesloten gemeenschap in de ogen van andere bewoners in stand houdt. Turkse bewoners kunnen dit beeld maar moeilijk doorbreken omdat hen de participatiemogelijkheden, zoals taal en sociale vaardigheden, ontbreken die noodzakelijk zijn voor het leggen van contacten met bewoners van een andere afkomst. Over de relatie tussen oververtegenwoordiging van Turkse deelnemers bij BSA, hun beperkte participatiemogelijkheden en de sociale cohesie in de Berflo Es heb ik verschillende theoretische verwachtingen geformuleerd die ik hieronder zal bespreken.

7.3.1. Beperkte participatievaardigheden

Verwachting: Het gebrek aan participatievaardigheden en participatie van deelnemers stimuleert het bonding binnen de eigen gemeenschap of groep, en beperkt het bridging met andere bewoners.

Hierboven (7.1.) kwam al aan bod dat niet alleen de beheersing van het Nederlands zelf, maar ook de angst om niet begrepen te worden wanneer men Nederlands spreekt, allochtone deelnemers beperkt in het leggen van contacten met bewoners buiten hun eigen gemeenschap. Door hun taalachterstand participeren allochtone bewoners en deelnemers maar weinig in vrijwilligerswerk, betaald werk of een opleiding. Deze groep komt dan ook nauwelijks in aanraking met bewoners van een andere nationaliteit, wat het bridging tussen verschillende bewoners in de Berflo Es beperkt.

De beperkte participatiemogelijkheden en participatie van Turkse deelnemers versterken het bonding binnen de eigen gemeenschap. Turkse bewoners zoeken elkaar op, wanneer zij niet de mogelijkheden hebben anderen op te zoeken. Het vergroten van de participatiemogelijkheden van deelnemers lijkt dan ook noodzakelijk om het bridging tussen verschillende groepen bewoners te stimuleren.

De taalachterstand van andere allochtone deelnemers beperkt het bridging met andere groepen bewoners, doordat zij maar moeilijk contact kunnen of durven te leggen met Nederlandse bewoners. In de wijk wonen bovendien weinig andere bewoners met wie zij hun afkomst, taal en cultuur delen, ook het bonding van deze bewoners is beperkt.

Voor Nederlandse deelnemers vormt de taal vaak geen belemmering voor de participatie en het leggen van contact met andere bewoners, maar is in sommige gevallen toch sprake van een isolement door werkloosheid, lichamelijke of psychische klachten, persoonlijke problemen of een gebrek aan sociale vaardigheden. De beperkte participatie van deze Nederlandse bewoners beperkt zowel het bonding als het bridging in de Berflo Es.

In het vorige hoofdstuk (Resultaten) constateerde ik dat BSA vooral de taalbeheersing en sociale vaardigheden van deelnemers vergroot. Doordat zij meer Nederlands kunnen en durven te praten, verbeteren de bestaande contacten van allochtone deelnemers met Nederlandse burens en bekenden. Tot nieuwe contacten in de wijk en participatie in opleiding en werk leidt dit echter niet. Het verbeterde Nederlands en het toegenomen zelfvertrouwen van deelnemers leidt dus tot een beperkte toename van het bridging tussen verschillende groepen bewoners in de Berflo Es.

Door participatie in vrijwilligerswerk, opleiding en betaald werk neemt de variatie aan contacten van deelnemers het meest toe. Allochtone deelnemers komen meer in aanraking met Nederlandse bewoners door op deze wijze te participeren. Wanneer de participatievaardigheden van deelnemers dusdanig toenemen dat zij meer gaan participeren, stimuleert BSA het bridging tussen verschillende groepen bewoners in de Berflo Es. De participatie van veel deelnemers blijft echter beperkt tot vrijwilligerswerk en deelname aan activiteiten bij BSA in het wijkcentrum, doordat hun participatiemogelijkheden ook door BSA niet dusdanig toenemen dat zij de stap naar participatie in vrijwilligerswerk kunnen maken. Hun achterstand is simpelweg te groot. Ondanks hun beperkte participatie voelen deze deelnemers zich echter wel verbonden met andere bewoners in de wijk; de andere bewoners voelen zich echter nauwelijks met hen verbonden. Pas wanneer deelnemers meer gaan participeren in de wijk neemt het bridging in de Berflo Es toe.

Wanneer participatie in werk of opleiding niet tot de mogelijkheden behoort, en deelnemers daardoor niet in contact komen met andere bewoners buiten hun gemeenschap, blijven zij voor hun contacten aangewezen op de eigen gemeenschap. Dit beperkt het bridging tussen verschillende groepen bewoners en stimuleert het bonding binnen de Turkse gemeenschap.

7.3.2. Oververtegenwoordiging

***Verwachting:** De oververtegenwoordiging van Turkse deelnemers bij BSA versterkt het bonding binnen de Turkse gemeenschap. Dit bonding gaat ten koste van het bridging met andere groepen bewoners.*

Waar het bonding onder Turkse bewoners enerzijds versterkt wordt door de beperkte participatiemogelijkheden van deelnemers, wordt het bonding anderzijds versterkt door de oververtegenwoordiging van Turkse bewoners in de Berflo Es.

Participatie binnen de eigen gemeenschap (bonding) gaat bij veel Turkse deelnemers samen met participatie in de activiteiten van BSA, opleiding en (vrijwilligers)werk. De participatie van deze deelnemers buiten de eigen gemeenschap neemt toe door deelname aan BSA, maar gaat niet ten koste van bestaande contacten binnen de Turkse gemeenschap. Het onderlinge contact wordt door de Turkse deelnemers in stand gehouden en zelfs versterkt door samen met andere Turkse bekenden aan BSA deel te nemen. De contacten van veel Turkse deelnemers zijn dan ook grotendeels beperkt tot contacten met andere Turkse familie of bekenden binnen de wijk. Wanneer er meer Nederlanders in de wijk zouden wonen, zouden de Turkse deelnemers minder tot het contact met hun Turkse bekenden zijn 'veroordeeld'.

Ook bij de meeste activiteiten van BSA zijn Turkse en andere allochtone deelnemers in aantal oververtegenwoordigd, waardoor allochtone deelnemers ook hier maar weinig met Nederlandse deelnemers in aanraking komen. De contacten van Turkse deelnemers blijven bij BSA daardoor echter wel vooral beperkt tot de eigen gemeenschap. BSA versterkt het bonding tussen Turkse deelnemers. Doordat Turkse deelnemers onderling hun taal kunnen blijven praten, blijft hun beheersing van het Nederlands beperkt, komen zij minder in aanraking met andere bewoners en blijft het bridging met andere groepen bewoners beperkt.

Nederlandse bewoners worden daarnaast afgeschrikt door de oververtegenwoordiging en het beeld dat zij hebben van de veronderstelde geslotenheid van de Turkse groep deelnemers. Doordat Nederlandse bewoners wegblijven bij de activiteiten van BSA, blijft het eenzijdige deelnemersbestand in stand, en komen de Turkse deelnemers maar weinig met Nederlandse bewoners in contact. Het bridging binnen de Berflo Es blijft beperkt en het bonding binnen de Turkse gemeenschap wordt versterkt, wanneer bewoners van een verschillende afkomst en cultuur ook bij BSA nauwelijks met elkaar in contact komen.

Verwachting: *In reactie op de sterke mate van bonding tussen Turkse bewoners neemt het bonding onder Nederlandse bewoners in de wijk ook toe.*

De (veronderstelde) geslotenheid van de allochtone bevolkingsgroepen in de wijk lijkt er niet voor te zorgen dat in reactie hierop het bonding onder Nederlandse bewoners toeneemt. Slechts onder een beperkte groep actieve Nederlandse buurtbewoners, de vrijwilligers van het Tweekelerwegkwartier (wijkcentrum), heeft het de groepsvorming versterkt.

Dit heeft er in het verleden voor gezorgd dat allochtone deelnemers en Nederlandse vrijwilligers in het wijkcentrum langs elkaar heen leefden, en er een wantrouwende sfeer bestond tussen de beide groepen. Deze wantrouwende sfeer is inmiddels wat verdwenen.

Verwachting: *De oververtegenwoordiging van Turkse en andere allochtone deelnemers bij de activiteiten van BSA ontmoedigt Nederlandse bewoners om deel te nemen aan BSA en beperkt daarmee het bridging in de Berflo Es.*

Nederlandse bewoners voelen zich achtergesteld bij allochtone bewoners door projecten als BSA, die in hun ogen wel gericht zijn op allochtone bewoners, en niet op hen als Nederlandse bewoners. Sommige van deze bewoners lijken zich niet welkom te voelen als enige Nederlander tussen een groep allochtone deelnemers. De oververtegenwoordiging van Turkse en andere allochtone deelnemers schrikt hen af om zelf deel te gaan nemen aan BSA. Daardoor blijft de oververtegenwoordiging van Turkse deelnemers bij BSA in stand.

Bewoners uit verschillende bevolkingsgroepen komen niet met elkaar in contact, en blijven bewoners uit hun eigen gemeenschap of groep opzoeken; het bonding wordt versterkt ten koste van het bridging tussen bewoners in de Berflo Es.

7.4. Intercultureel contact

Verwachting: *Intercultureel contact bij BSA tussen verschillende groepen bewoners beperkt het bridging in de Berflo Es, wanneer vooroordelen en discriminatie de tegenstellingen in de wijk vergroten.*

Dat het bonding onder Nederlandse bewoners beperkt blijft in reactie op de veronderstelde geslotenheid van groepen allochtone bewoners, wil niet zeggen dat het wij-tegen-zij-denken in de Berflo Es afwezig is. Als aan de Nederlandse respondenten gevraagd wordt of cultuurverschillen, discriminatie of vooroordelen het contact met allochtone deelnemers in de weg staan, geven de meesten van hen echter aan dat dit wel

meevalt. Volgens hen is het vooral het beperkte Nederlands van allochtone bewoners dat het contact met hen bemoeilijkt.

De veronderstelde geslotenheid van de Turkse gemeenschap wordt kennelijk niet als cultureel verschil genoemd, terwijl het door veel Nederlandse respondenten wel degelijk ter sprake wordt gebracht. Ook allochtone respondenten geven aan dat cultuurverschillen, discriminatie en vooroordelen het contact met andere bewoners meestal niet beperken, maar dat vooral hun eigen beperkte Nederlands het contact bemoeilijkt. Toch lijkt er wel degelijk een wij-tegen-zij-denken te bestaan in de wijk, voortkomend uit het beeld van de allochtone groepen bewoners als gesloten gemeenschappen die niet open staan voor het contact met andere bewoners.

Intercultureel contact tussen verschillende groepen bewoners bij BSA lijkt het bridging tussen bewoners dan ook niet automatisch te stimuleren. Het bridging blijft beperkt wanneer allochtone deelnemers onderling de eigen taal blijven spreken, wat de indruk van een gesloten, in zichzelf gekeerde houding van allochtone deelnemers wekt. Doordat BSA het spreken van Nederlands tijdens haar activiteiten stimuleert, zijn de spanningen die hier uit voortvloeien nu grotendeels verdwenen. Allochtone en autochtone bewoners maken nu makkelijker contact met elkaar in het Tweekelerwegkwartier (wijkcentrum) en zeggen dit contact ook te waarderen. Intercultureel contact tussen verschillende groepen bewoners stimuleert op termijn dus wel degelijk het bridging in de Berflo Es, wanneer de ergste spanningen tussen bewoners weggenomen (kunnen) worden. Wanneer culturele verschillen naar de achtergrond verdwijnen, gaan deelnemers zich met elkaar verbonden voelen op basis van persoonlijke overeenkomsten. Men ziet de persoonlijke overeenkomsten in plaats van culturele tegenstellingen; wat het bridging in de Berflo Es stimuleert.

Verwachting: Een waardering van nabuurschap (vriendelijk contact tussen buren) vergroot het bridging binnen de Berflo Es, doordat buren uit verschillende bevolkingsgroepen zich wederzijds afhankelijk van elkaar voelen, en een gedeeld belang hebben bij een goed onderling contact.

Allochtone en autochtone deelnemers zijn ook bij BSA geneigd deelnemers uit hun eigen 'groep' op te zoeken. Allochtone deelnemers lijken echter baat te hebben bij het contact met Nederlandse bewoners om hun Nederlands te verbeteren en hun participatiemogelijkheden te vergroten.

Een dergelijk belang bij het contact met allochtone bewoners ontbreekt vaak bij Nederlandse bewoners, die niet afhankelijk zijn van allochtone bewoners op een manier waarop allochtone bewoners van hen afhankelijk zijn voor het verbeteren van hun Nederlands. Het belang bij een goed contact bestaat slechts aan één kant, en is onvoldoende voor het ontstaan van een gevoel van verbondenheid met allochtone medebewoners vanuit de Nederlandse bewoners.

Een gevoel van wederzijdse afhankelijkheid ontstaat wel wanneer bewoners belang hechten aan een goede omgang met hun buren, de waardering van een goed nabuurschap, waarbij een vriendelijk, maar beperkt contact met de buren voorop staat. De betrokken bewoners hebben beiden belang bij een prettige omgang met buren. Ze zijn in die zin van elkaar afhankelijk voor een goed contact. Het voorkomen van overlast, het inroepen van praktische hulp of het zich vertrouwd willen voelen met de buurt (door de buren te kennen) versterken het belang bij een goed contact met de buren. Dit verlaagt de drempel

voor het leggen van contact tussen allochtone en autochtone bewoners, het ontstaan van waardering voor dit contact en een gevoel van verbondenheid

Veel deelnemers geven aan een goed contact te hebben met (enkele van) hun burens, soms van een andere nationaliteit dan hen zelf. Ze gaan bij elkaar op de koffie, maken af en toe een praatje, passen op elkaars kinderen of bieden andere praktische hulp. Voor allochtone deelnemers geldt dat zij door hun deelname aan BSA vaak hun Nederlands verbeteren, waardoor zij hun bestaande contacten met Nederlandse burens verbeteren en intensiveren. Deelnemers knopen makkelijker een praatje met hun burens aan omdat ze beter Nederlands kunnen en durven praten. Bewoners voelen zich met elkaar verbonden als burens. Het nabuurschap tussen bewoners uit verschillende bevolkingsgroepen versterkt het bridging in de Berflo Es. Wanneer het contact goed verloopt, worden de onderlinge overeenkomsten tussen elkaar, de gedeelde positie als burens van elkaar, belangrijker dan de culturele verschillen.

BSA stimuleert de intensiteit van dergelijke contacten, wanneer allochtone deelnemers door de taallessen van BSA beter Nederlands kunnen en durven spreken, en het bestaande contact met hun burens hierdoor verbetert. Nieuwe contacten tussen bewoners die elkaar nog niet kenden komen dankzij BSA echter niet tot stand. BSA stimuleert slechts het nabuurschap tussen burens die elkaar al kenden. Het effect dat BSA heeft op het bridging in de Berflo Es is in dit opzicht dan ook beperkt. Een gevoel van wederzijdse afhankelijkheid bevordert het contact tussen bewoners van verschillende bewoners, en het gevoel van verbondenheid met elkaar. Bewoners lijken de afhankelijkheid van hun burens te erkennen, en leggen daarmee de basis voor een gewaardeerd contact.

De zorg voor ontwikkelingen in de wijk als de naderende herstructurering (renovatie) van de wijk delen zij echter niet. Dit gedeelde belang wordt niet als zodanig erkend en vormt geen basis voor het ontstaan van een gevoel van verbondenheid met andere bewoners die toch in hetzelfde schuitje zitten. Hoewel bij veel bewoners een goed contact met de burens voorop lijkt te staan, lijken te grote culturele verschillen, gestimuleerd door het wij-tegen-zij-denken in de buurt, het gevoel van verbondenheid tussen burens van een verschillende nationaliteit echter te ontmoedigen.

7.5. Conclusie: De effecten van BSA op de sociale cohesie in de Berflo Es.

In dit hoofdstuk kwamen diverse aspecten van BSA, de achtergrond van haar deelnemers, en de mogelijkheden en beperkingen van BSA om de sociale cohesie in de Berflo Es te beïnvloeden al aan de orde. Wat is nu samengevat het effect van BSA op de Berflo Es?

Verwachtingen:

- Wanneer BSA de participatie van deelnemers buiten de eigen gemeenschap of groep bewoners stimuleert, de participatiemogelijkheden vergroot, en deelnemers in contact komen met bewoners uit andere bevolkingsgroepen, zal het bridging binnen de Berflo Es toenemen, ten koste van het bonding binnen een bepaalde groep bewoners.

- Wanneer BSA de participatie van deelnemers binnen de eigen gemeenschap of groep bewoners stimuleert, de participatiemogelijkheden van deelnemers niet vergroot, en deelnemers niet in contact komen met bewoners uit een andere bevolkingsgroep, zal het bridging binnen de Berflo Es beperkt blijven, en wordt het bonding binnen bepaalde groepen bewoners juist versterkt.

Samenvattend kunnen we concluderen dat BSA de participatiemogelijkheden van deelnemers weliswaar vergroot, maar dat de achterstand van deelnemers vaak dusdanig groot is, dat participatie in (vrijwilligers)werk of opleiding niet altijd tot de mogelijkheden behoort. Toch ontwikkelen deelnemers wel degelijk hun sociale vaardigheden, zelfvertrouwen en beheersing van het Nederlands.

Een deel van de bewoners gebruikt deze versterkte participatiemogelijkheden om meer te participeren buiten de eigen gemeenschap. Daarbij komen deze deelnemers met bewoners van een andere afkomst of achtergrond in contact komen. Ook voelen zij zich met hun collega's, klanten of studiegenoten verbonden op basis van gedeelde persoonlijke overeenkomsten, in plaats van de verschillen in culturele achtergrond of religie voorop te stellen. Allochtone deelnemers komen meer in aanraking met Nederlanders op de werkvloer of op hun opleiding. Ook buiten de Berflo Es versterkt dit het bridging tussen inwoners van Hengelo van verschillende nationaliteiten. BSA stimuleert het bridging in de Berflo Es, wanneer zij er in slaagt deelnemers succesvol te laten participeren, soms ten koste van het bonding binnen de eigen gemeenschap.

BSA slaagt er echter vaak niet in deelnemers meer te laten participeren, door de (te) beperkte vaardigheden van deelnemers, en de grote weerstand tegen participatie van de omgeving van deze deelnemers. Daardoor blijven de effecten van BSA op het bridging in de Berflo Es dan ook beperkt.

Bovendien stimuleert BSA door de oververtegenwoordiging van Turkse deelnemers juist het bonding binnen deze groep bewoners. Dit moedigt Turkse deelnemers aan zich in hun eigen gemeenschap terug te trekken, wat hun beperkte participatiemogelijkheden in stand houdt. Het effect dat BSA heeft op de sociale cohesie in de Berflo Es hangt dan ook sterk samen met de mogelijkheden en beperkingen van deelnemers om te participeren.

Wanneer de beperkingen dusdanig groot zijn dat zij een belemmering blijven vormen om te participeren, komen verschillende groepen bewoners niet met elkaar in contact. Zo kunnen zij elkaar niet laten zien dat zij (soms) wel degelijk open staan voor contacten buiten hun eigen groep bewoners, en blijft het bridging tussen bewoners beperkt.

7.6. Uitleiding: de reikwijdte van het effect van BSA

Ondanks het beperkte aantal deelnemende bewoners, heeft BSA wel degelijk een significant effect op de sociale cohesie in de Berflo Es. Deelnemers verbeteren vaak hun contact met de burens, en komen door een toenemende participatie in vrijwilligerswerk, opleiding of werk meer in aanraking met bewoners uit andere bevolkingsgroepen in de wijk. Bovendien heeft hun deelname mogelijk ook effect op de ontwikkeling van hun kinderen, en hun in de buurt wonende contacten in de wijk.

Door het eenzijdige deelnemersbestand van BSA wordt echter maar een deel van de bewoners in een isolement bereikt. Deelnemers van verschillende nationaliteiten komen ook bij BSA weinig met elkaar in aanraking, wat het bridging tussen verschillende groepen bewoners beperkt en het bonding binnen de eigen gemeenschap of groep versterkt. Het effect van BSA is bovendien soms moeilijk te onderscheiden van dat van andere organisaties als het maatschappelijk werk of het welzijnswerk, die (mogelijk) ook van invloed zijn op de ontwikkeling van participatiemogelijkheden en de participatie van deelnemers.

In het volgende hoofdstuk met aanbevelingen ga ik verder in op de mogelijkheden tot vergroting van het effect van BSA op de sociale cohesie.

8. Aanbevelingen

In dit hoofdstuk zijn een aantal aanbevelingen te vinden die van belang kunnen zijn om de effecten van BSA op de sociale cohesie in de Berflo Es te vergroten. Deze aanbevelingen sluiten aan op de beschrijving van de effecten van BSA in hoofdstuk 6 (Resultaten) en analyse van de effecten in hoofdstuk 7. Met deze aanbevelingen hoop ik antwoord te geven op onderzoeksvraag 6: Wat zijn de mogelijkheden en beperkingen van BSA om de sociale cohesie in de wijk te verbeteren? Hoe kan BSA haar effect op de sociale cohesie in de wijk vergroten?

Omdat ik me in dit onderzoek heb beperkt tot het bestuderen van de effecten van Buurtgerichte Sociale Activering binnen de Berflo Es, zijn deze conclusies dan ook hoofdzakelijk beperkt tot de situatie in de Berflo Es, hoewel deze analyse ongetwijfeld aanknopingspunten biedt voor het analyseren van de effecten van BSA op de sociale cohesie in andere stadswijken. Bovendien is dit onderzoek in omvang beperkt door de beperkte tijd die ik ter beschikking had. Aan de bestudering van een aantal zaken ben ik dan ook niet toegekomen. Daarom doe ik in dit hoofdstuk ook een aantal suggesties voor verder onderzoek.

8.1. Aanbevelingen aan BSA

Het doorbreken van een eenzijdig deelnemersbestand

Op basis van dit onderzoek valt te concluderen dat het eenzijdige deelnemersbestand van BSA nadelig werkt op de taalontwikkeling van allochtone deelnemers. Het beperkte Nederlands van veel allochtone deelnemers beperkt de participatie in de wijk en de contacten met bewoners uit andere bevolkingsgroepen. Doordat allochtone deelnemers ook bij BSA nauwelijks in contact komen met Nederlandse bewoners, blijven zij elkaar als groep opzoeken en blijft hun taalachterstand in stand. Het eenzijdige deelnemersbestand versterkt het bonding onder Turkse bewoners en beperkt het bridging tussen verschillende groepen bewoners in de Berflo Es.

Nu zorgt contact tussen verschillende groepen bewoners niet automatisch voor (meer) waardering voor elkaar. Dit blijkt wel uit de moeizame omgang tussen allochtone deelnemers en autochtone vrijwilligers in het wijkcentrum in de beginjaren van BSA. Op termijn blijkt dit wantrouwen echter grotendeels te verdwijnen en ontstaat langzaam meer waardering voor elkaar, ondanks dit nog steeds beperkte contact. Een gevarieerder deelnemersbestand zou het bridging in de Berflo Es dan ook kunnen versterken.

De (relatieve) oververtegenwoordiging van Turkse deelnemers heeft echter ook voordelen. Het intensieve contact onder Turkse bewoners zorgt er niet alleen voor dat Turkse deelnemers niet in aanraking komen met andere bewoners, maar stimuleert hen onderling juist om deel te nemen aan de activiteiten van BSA en zich te ontwikkelen. Door vooral elkaar op te blijven zoeken, blijven hun participatiemogelijkheden echter beperkt, doordat zij hun Nederlands niet verbeteren. Vooral voor allochtone deelnemers biedt een evenwichtiger deelnemersbestand de mogelijkheid om met meer Nederlandse bewoners in aanraking te komen en hun Nederlands te verbeteren.

Ook veel Nederlandse bewoners hebben een maatschappelijke achterstand, leven in een sociaal isolement en participeren maar weinig. Deelname aan BSA kan ook hen helpen meer te participeren.

De behoefte tot contact met Nederlandse bewoners blijkt er bij allochtone deelnemers bovendien wel degelijk te zijn, ondanks het (terechte of onterechte) beeld dat van hen als

gesloten gemeenschap bestaat onder sommige Nederlandse bewoners. De introductie van een groter aantal Nederlandse deelnemers doorbreekt de oververtegenwoordiging van Turkse deelnemers en daarmee hun neiging om zich binnen hun eigen gemeenschap terug te trekken.

Daarbij moet BSA wel oppassen dat de introductie van meer autochtone deelnemers niet drempelverhogend werkt voor Turkse deelnemers, die wellicht bang zijn te participeren in een “vreemde” omgeving, tussen onbekenden waar ze niet goed mee kunnen praten, wanneer ze deelnemen tussen deelnemers met een andere afkomst.

Stimuleren voorbeeldrol van succesvolle Turkse deelnemers

Een aantal succesvolle Turkse (oud)deelnemers stimuleert de andere Turkse deelnemers om zich te ontwikkelen en te participeren, doordat zij hen als rolmodellen ten voorbeeld zijn. Het bonding binnen de Turkse gemeenschap zorgt ervoor dat deze deelnemers zich met elkaar verbonden voelen. Deze vorm van bonding versterkt het bridging binnen de Berflo Es, doordat Turkse deelnemers gestimuleerd worden om meer te participeren en daarbij in aanraking komen met bewoners van een andere afkomst. Deelname van Turkse vrouwen aan de activiteiten van BSA is binnen de Turkse gemeenschap algemeen geaccepteerd geraakt; en participatie in vrijwilligerswerk en betaald werk lijken steeds meer geaccepteerd te worden. Mogelijk wordt het volgen van een opleiding in de toekomst ook steeds meer geaccepteerd.

Wanneer BSA deze rolmodellen stimuleert zich nadrukkelijker op de voorgrond te plaatsen, vergroot zij de motivatie van Turkse deelnemers om zich te ontwikkelen mogelijk nog meer. BSA kan hen nog actiever inzetten door hen te laten vertellen over hun ervaringen, moeilijkheden en hoe zij deze overwonnen hebben, zodat zij andere deelnemers tot hulp kunnen zijn.

Wanneer de oververtegenwoordiging van Turkse deelnemers wordt doorbroken, bestaat echter het gevaar dat de invloed van deze rolmodellen wordt beperkt, doordat Turkse deelnemers minder succesvolle voorbeelden zien rondlopen bij BSA. BSA staat dan ook voor de uitdaging deze voorbeeldfunctie van rolmodellen binnen de groep Turkse deelnemers te behouden, ondanks de introductie van een groter aantal deelnemende bewoners van andere afkomst.

Stimuleren van participatie naast ontwikkeling van participatievaardigheden

BSA richt zich met haar activiteiten vooral op het vergroten van de participatievaardigheden van deelnemers en het wegnemen van beperkingen die participatie in de weg staan. Vergroting van de participatiemogelijkheden moet voor een toenemende participatie zorgen. Om de participatievaardigheden te vergroten, is het vaak echter juist noodzakelijk om te participeren. Al doende leert men. Pas wanneer deelnemers genoeg werkervaring opdoen en hun opleidingsniveau vergroten, kunnen zij succesvol doorstromen naar opleiding of werk. Vrijwilligerswerk vormt een eerste opstap naar opleiding of werk. Het biedt deelnemers niet alleen de mogelijkheid om werkervaring op te doen, maar ook om het zelfvertrouwen te vergroten, sociale vaardigheden op te doen en de beheersing van het Nederlands te verbeteren. BSA stimuleert de participatie van deelnemers in vrijwilligerswerk, maar doet dit nog onvoldoende.

Het probleem daarbij is wel dat bij veel (vooral allochtone) deelnemers het basisniveau ontbreekt om te participeren in vrijwilligerswerk. Deelname aan vrijwilligerswerk vormt een hoge drempel, wanneer daar een goede beheersing van het Nederlands voor

noodzakelijk is. Door meer laagdrempelig vrijwilligerswerk aan te bieden waar geen opleiding en goede beheersing van het Nederlands voor nodig zijn, wordt deelnemers de mogelijkheid geboden om laagdrempelig te participeren. Projecten als het buurtbeheer bieden deelnemers de mogelijkheid om werkervaring op te doen, het zelfvertrouwen en de sociale vaardigheden te vergroten, het Nederlands te verbeteren en met bewoners uit verschillende bevolkingsgroepen in aanraking te komen.

Participatie in vrijwilligerswerk biedt allochtone deelnemers de mogelijkheid in contact te komen met bewoners buiten hun eigen gemeenschap of groep, waar deelnemers tijdens de activiteiten van BSA in het wijkcentrum voornamelijk de eigen groep blijven opzoeken.

Participatie in vrijwilligerswerk stimuleert het bridging tussen bewoners, waar de activiteiten in het wijkcentrum van BSA vooral het bonding tussen bewoners stimuleren. Door meer laagdrempelig vrijwilligerswerk te bieden kan BSA haar effect op het bridging tussen bewoners in de Berflo Es vergroten.

Ontwikkeling van een integraal beleid

Een groot aantal respondenten geeft aan dat er tussen organisaties onderling te weinig afstemming is van elkaars activiteiten. Een gezamenlijke integrale aanpak en visie ontbreken nog steeds en beperken de effecten die al deze activiteiten samen hebben op de wijk. Respondenten geven aan dat voldoende informatie wordt uitgewisseld over ontwikkelingen in de wijk, maar dat desondanks nog teveel langs elkaar heen wordt gewerkt en dingen dubbel worden gedaan.

Bovendien verwijzen deze organisaties nog te weinig naar elkaar door. Via de woningbouwverenigingen en sociale dienst komen nog weinig deelnemers bij BSA binnen, terwijl deze partijen vanuit hun positie juist zicht hebben op het isolement van bepaalde bewoners in de Berflo Es.

Om het eenzijdige deelnemersbestand te doorbreken is het daarom dan ook juist van belang deze partijen meer geïsoleerde bewoners naar BSA te laten verwijzen, zodat deelnemers niet alleen via bekenden bij BSA terecht komen en zich binnen hun eigen groep blijven bewegen. Ook is een integraal beleid, waarbij intensief wordt samengewerkt met andere partijen, noodzakelijk om deelnemers meer laagdrempelig vrijwilligerswerk te kunnen bieden.

Het vergroten van de middelen die BSA tot haar beschikking heeft

De concentratie van de deskundigheid en kennis bij enkele medewerkers maakt de begeleiding van deelnemers door BSA erg kwetsbaar. Het wegvallen van medewerkers door ziekte, pensioen of andere omstandigheden kan het voortbestaan van bepaalde activiteiten bedreigen, en de mogelijkheden tot individuele begeleiding van deelnemers en de ontwikkeling van nieuwe activiteiten beperken. Daarmee wordt de mogelijkheden van BSA om de participatiemogelijkheden van deelnemers te vergroten en hun participatie te stimuleren ernstig beperkt. Om deze situatie te voorkomen is het dan ook noodzakelijk te bekijken in hoeverre uitbreiding van het aantal medewerkers en spreiding van de deskundigheid en kennis noodzakelijk zijn om het succes van BSA te behouden en waar mogelijk uit te breiden.

Juist wanneer BSA het aantal deelnemers uitbreidt door actiever onder andere groepen bewoners te werven, is het noodzakelijk het aantal medewerkers, de ruimte en financiële middelen van BSA te vergroten, zodat BSA haar effect op de Berflo Es kan vergroten.

8.2. Aanbevelingen voor verder onderzoek

Onderzoek onder niet deelnemende bewoners

Vanwege de beperkte tijd en omvang van dit onderzoek heb ik de interviews beperkt tot deelnemers, medewerkers van BSA en vertegenwoordigers van betrokken organisaties die betrokken zijn bij BSA. Onder deze respondenten bevonden zich enkele leden van de buurtcommissies en de wijkraad, die vanuit het perspectief van de bewoners een indruk konden geven van de effecten van BSA op de wijk, de verhoudingen tussen buurtbewoners en de redenen waarom al dan niet wordt deelgenomen aan BSA.

Ook de deelnemers zijn bewoners van de wijk en kunnen een beeld geven van de verhoudingen tussen bewoners en de effecten van BSA in de wijk. Deze bewoners zijn echter erg betrokken en actief in de wijk als commissieleden en als deelnemer wellicht niet helemaal representatief voor de houding van bewoners tegenover projecten als BSA. Doordat zowel deelnemers als commissieleden ook contacten hebben met andere bewoners, geeft dit bij elkaar een redelijk beeld van de houding en opvattingen van bewoners.

Om een volledig beeld te krijgen van de opvattingen van deze bewoners, is het noodzakelijk een vervolgonderzoek uit te voeren onder bewoners die niet deelnemen aan BSA, en niet actief zijn in buurtcommissies. Op deze manier kan verder inzicht worden verkregen in de verhouding tussen verschillende bevolkingsgroepen in de wijk en de signalen dat Nederlandse bewoners niet willen deelnemen aan BSA, tussen een groep allochtone deelnemers.

De uitvoering van een vergelijkend onderzoek.

Dit onderzoek is een casestudy (onderzoek van een enkel project) naar de effecten van Buurtgerichte Sociale Activering in de Berflo Es. Het BSA-project in de Berflo Es staat echter niet op zichzelf, maar is gebaseerd op een benadering die vaker wordt toegepast binnen verschillende achterstandswijken in heel Nederland. Met dit onderzoek heb ik geprobeerd enig inzicht te verkrijgen in de (onderscheidende) effecten van deze benadering.

Omdat deze studie zich beperkt tot één project in één wijk, zijn de effecten die ik constateer dan ook vooral beperkt tot deze ene wijk, de Berflo Es in Hengelo. De specifieke bevolkingssamenstelling van de wijk, de kenmerken van het lokale beleid, en de specifieke invulling van het project in Hengelo maken het moeilijk om de uitkomsten te generaliseren naar andere wijken in Nederland waar BSA wordt toegepast.

Om meer inzicht te krijgen in de werkzame en niet-werkzame bestanddelen van de methode en de omstandigheden waaronder BSA het meeste effect sorteert, is het noodzakelijk een vergelijkend onderzoek te verrichten onder verschillende BSA-projecten binnen diverse Nederlandse gemeenten. Een dergelijk onderzoek is zes jaar geleden al uitgevoerd door Toine Wentink (2003) onder de drie pilotprojecten van BSA in Hengelo, Rotterdam en Emmen. (zie de inleiding van dit verslag)

Inmiddels is BSA in verschillende varianten uitgebreid naar meerdere gemeenten in Nederland, en zijn de omstandigheden in de onderzochte wijken sindsdien behoorlijk veranderd. Een nieuwe en uitgebreidere vergelijkende studie naar de effecten van BSA in verschillende wijken, en in vergelijking met andere methoden, is dan ook noodzakelijk om te kunnen concluderen wat het onderscheidende effect is van BSA als benadering.

Uitvoering van een longitudinaal onderzoek met meerdere metingen

In dit onderzoek heb ik met elke respondent één interview gehouden. Vanwege de beperkte tijd en de omvang van dit onderzoek was het niet mogelijk meerdere interviews te doen met één respondent. Het beeld dat zo ontstaat van de effecten van BSA blijft daardoor slechts een momentopname. De verwachtingen van en opvattingen over BSA veranderen mogelijk in de loop van de tijd door ontwikkelingen in de wijk, ontwikkelingen in het lokale beleid en veranderende verwachtingen van deelnemers. Doordat ik veel verschillende deelnemers en betrokkenen heb gesproken, met verschillende visies, posities en belangen, hoop ik toch een zo volledig beeld te hebben gekregen van de effecten van BSA op deelnemers en in de wijk. Om een nog vollediger beeld te krijgen, kan het echter zinvol zijn respondenten te blijven volgen en meerdere malen te interviewen. Deelnemers zouden bijvoorbeeld bij binnenkomst, tijdens het volgen van de activiteiten en bij het stoppen met de activiteiten met BSA geïnterviewd kunnen worden.

Het belang van regelmatige evaluatie in een tijd van verandering

De Berflo Es verandert de komende jaren waarschijnlijk ingrijpend van karakter. Met herstructurering of renovatie van de wijk verdwijnen veel goedkope sociale huurwoningen, waar veelal duurdere huurwoningen en koopwoningen voor terugkomen. Dit heeft niet alleen effect op het woningaanbod en de uitstraling van de wijk, maar ook op de bevolkingssamenstelling van de wijk. Oude bewoners, waaronder deelnemers aan BSA, keren mogelijk niet terug in de wijk en worden vervangen door nieuwe bewoners die mogelijk minder of anders aanspraak maken op de begeleiding van BSA. De veranderende bevolkingssamenstelling is bovendien mogelijk ook van invloed op de sociale cohesie in de wijk.

Het is dan ook van belang regelmatig te blijven evalueren in hoeverre de activiteiten en begeleiding van BSA aansluiten bij deze bewoners, en in hoeverre het noodzakelijk is dat BSA haar activiteiten aanpast aan deze veranderende situatie.

Onderzoek naar de samenwerking tussen verschillende partijen in de Berflo Es

In de beschrijving van de uitkomsten van de interviews kwam al aan bod dat een integrale langetermijnvisie op de ontwikkeling van de wijk waarbij de activiteiten van alle partijen op elkaar zijn afgestemd, nog steeds ontbreekt. Signalen over ontwikkelingen in de wijk worden weliswaar aan elkaar doorgegeven, maar iedereen is nog te weinig op de hoogte van elkaars activiteiten zodat het wiel vaker wordt uitgevonden dan nodig. Organisaties verwijzen nog te weinig naar elkaar door. Gezamenlijke projecten komen van de grond, maar een visie op wat men hier op lange termijn mee wil bereiken in de wijk is nog niet duidelijk aanwezig. Een onderzoek naar de mogelijkheden en beperkingen van het ontwikkelen van een integrale langetermijnvisie is dan ook wenselijk, om voldoende afstemming en coördinatie tussen partijen te bereiken en het gezamenlijke effect op de ontwikkeling van de wijk te vergroten.

Dit onderzoek biedt een eerste aanknopingspunt voor een dergelijk onderzoek naar de mogelijkheden van de ontwikkeling van een integrale visie. De samenwerking tussen partijen in de wijk komt maar zijdelings aan bod. Het is dan ook noodzakelijk om dieper op deze samenwerking tussen partijen die actief zijn in de wijk en de regierol van de gemeente in te gaan.

9. Nawoord

Met dit onderzoek ben ik ruim een halfjaar bezig geweest. Toch heeft het onderwerp me al die tijd kunnen boeien. Sterker nog, hoe langer ik met dit onderzoek bezig was, hoe meer het onderwerp voor mij ging leven en hoe boeiender dit onderzoek werd. Door de interviews met respondenten kreeg ik pas echt inzicht in wat er allemaal speelde rond BSA; de effecten van de methode op individuele deelnemers en op de wijk als geheel. De achtergrond waar tegen dit onderzoek zich af speelt, de problemen rond de integratie en participatie van bewoners van probleemwijken in de samenleving, bleek erg interessant. Dit onderzoek had ik niet succesvol kunnen voltooien zonder de ondersteuning en begeleiding van een aantal mensen, die ik hierbij dan ook wil bedanken. Als eerste zijn dan mijn begeleiders van de UT, Pieter-Jan Klok en Ringo Ossewaarde. Dankzij hun suggesties en aanbevelingen werd de rode draad van dit onderzoek steeds duidelijker. Vooral van hun tips ter verbetering van de structuur van dit verslag, heb ik veel geleerd. Ik wil hen dan ook bedanken voor alle tijd en moeite die zij in mijn begeleiding hebben gestoken.

Daarnaast wil ik ook mijn begeleiders van BSA, Corry van der Meij en Roy Roemaat bedanken voor hun ondersteuning, inzet en het prettige contact. Van beiden heb ik vooral veel hulp gehad bij het zoeken en benaderen van respondenten. Hun open houding gaf mij de vrijheid om dit onderzoek naar eigen inzicht in te richten en waar nodig (onderbouwde) kritiek te uiten op bepaalde aspecten van BSA.

Ook de Wetenschapswinkel en de gemeente Hengelo wil ik bedanken voor de praktische ondersteuning en interesse in dit onderzoek.

Alle respondenten wil ik bedanken voor hun medewerking aan de interviews. Zonder deze interviews was dit onderzoek niet tot stand gekomen.

Tot slot wil in iedereen in mijn omgeving bedanken voor alle nuttige suggesties, kritische vragen en interesse. Die steun heeft mij steeds gemotiveerd om door te zetten wanneer het even wat minder ging en een zo goed en leesbaar mogelijk verslag te schrijven.

Bijlagen

- Bijlage 1: Over Buurtgerichte Sociale Activering als methode
- Bijlage 2: Over BSA in de Berflo Es – Hengelo
- Bijlage 3: De Berflo Es als aandachtswijk
- Bijlage 4: Achtergronden van de deelnemers
- Bijlage 5: De activiteiten van BSA in de Berflo Es
- Bijlage 6: Opzet en inrichting onderzoek
- Bijlage 7: Interviewvragen (Oud)Deelnemers BSA
- Bijlage 8: Interviewvragen betrokkenen BSA
- Bijlage 9: Overzicht respondenten
- Bijlage 10: Literatuurlijst

Bijlage 1: Over Buurtgerichte Sociale Activering als methode

In de inleiding kwam het grote en verscheidene aanbod aan initiatieven, projecten en beleid gericht op verbetering van de situatie in achterstandswijken en haar bewoners, al aan bod. In dit onderzoek heb ik één specifieke aanpak bestudeerd, Buurtgerichte Sociale Activering (BSA), een aanpak die op dit moment in verschillende plaatsen in Nederland gehanteerd wordt om bewoners van kansarme buurten te helpen. De overeenkomsten tussen deze verschillende projecten zijn groot, maar het BSA-project in Hengelo dat ik in dit onderzoek heb bestudeerd, verschilt in bepaalde opzichten van dat in andere steden, zoals ik later nog aan de orde zal laten komen. Hieronder de belangrijkste uitgangspunten en doelstellingen zoals die in de literatuur over BSA als benadering worden beschreven (zie Wentink, 2003; SCP, 2003).

Doelstelling

De belangrijkste doelstelling van de BSA-methode is het vergroten van de participatiemogelijkheden van moeilijk bereikbare of geïsoleerde buurtbewoners.

Activering van een brede doelgroep

BSA is in tegenstelling tot veel ander (gemeentelijk) sociaal beleid, gericht op alle niet-werkenden in een afgebakend gebied (de buurt), ongeacht of zij een uitkering ontvangen of niet, gepensioneerd zijn of onderdeel uitmaken van de beroepsbevolking.

Activering van de sociale omgeving

Om zoveel mogelijk bewoners uit de doelgroep te bereiken, wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande formele en informele netwerken en voorzieningen in de wijk die een bijdrage kunnen leveren aan de activering van de deelnemers. Door andere partijen te betrekken kunnen deelnemers gemakkelijker worden benaderd. Ook kunnen op deze manier nieuwe activiteiten worden opgezet. Op deze manier kan aansluiting worden gezocht bij bestaande activiteiten, waar deelnemers naar worden doorverwezen. Uitgangspunt daarbij is dat de kleinschaligheid van de buurt het gemakkelijker maakt om dergelijke samenwerkingen op te zetten.

Vraaggerichtheid

Bij BSA staan de wensen, behoeften, mogelijkheden en beperkingen van de individuele deelnemer centraal. De methode is dan ook vraaggericht, de activiteiten worden zoveel mogelijk op de individuele deelnemer afgestemd.

De buurt als 'vindplaats' en 'springplank'

De buurtgerichte aanpak van BSA biedt het voordeel van kleinschaligheid. Deze kleinschaligheid kan nuttig zijn om een groep te bereiken die moeilijker bereikbaar is, dan wanneer gebruikt wordt gemaakt van een grootschaliger gemeentelijke aanpak. De inzet van lokale formele en informele netwerken, die hierboven al besproken is, kan hierbij helpen. Bovendien biedt de nabijheid en kleinschaligheid van activiteiten voor deelnemers een laagdrempelig opstapje om maatschappelijk actief te worden.

Vrijwilligheid en zelfbeschikking

Deelnemers die worden benaderd om deel te nemen aan het BSA-project worden in de meeste gevallen benaderd door medewerkers van BSA. Deelname vindt meestal plaats op

basis van vrijwilligheid. Belangrijk is de persoonlijke motivatie van deelnemers om de eigen situatie te verbeteren. Van de deelnemer wordt verwacht zelf na te denken over de eigen behoeften en wensen, zodat een aanpak op maat kan worden opgesteld.

Persoonlijke benadering en pragmatische werkwijze

Kenmerkend aan de methode is het persoonlijke contact tussen sociaal werker en deelnemer. Door de kleinschaligheid is een informele werkwijze mogelijk, waarbij bureaucratisch procedures en regels zoveel mogelijk worden vermeden. Ook het contact met andere instanties is zo pragmatisch en informeel mogelijk, waardoor snel ingespeeld kan worden op ontwikkelingen binnen de wijk en nieuw aanbod (activiteiten) snel ontwikkeld kan worden, wat beter aansluit op de wensen, mogelijkheden en beperkingen van deelnemers.

De gemeente als facilitator

BSA vraagt veel van de betrokken medewerkers en organisaties. Zowel op het gebied van de werving van, benadering van en het contact met deelnemers, maar ook op ondersteunend en beleidsmatig vlak, als het gaat om het afstemmen van het aanbod aan activiteiten en de dienstverlening op elkaar en het inspelen op toekomstige ontwikkelingen in de wijk, wordt veel van BSA verwacht. Van gemeentes wordt verwacht dat zij een faciliterende en regisserende rol op zich nemen, partijen bij elkaar brengt, knelpunten wegneemt en een lange termijnvisie ontwikkelen in samenwerking met de andere betrokken partijen.

Bijlage 2: Over BSA in de Berflo Es – Hengelo

In bijlage 1 kwamen de kenmerken van Buurtgerichte Sociale Activering als benadering al aan de orde. In deze bijlage ga ik verder in op de invulling en toepassing van BSA als methode in de Berflo Es, en de ontwikkelingen die binnen deze wijk spelen.

Voor onderstaande beschrijving heb ik gebruik gemaakt van de informatiebrochure *Buurtgerichte Sociale Activering* (2006), de *Wijkanalyse Berflo Es* (2003), het *Wijkplan 2004-2007 Berflo Es*. (2004), de informatiebrochure *Wijkprogramma 2006 Berflo Es*, en de nota *De sociale verbouwing: visie op de sociale infrastructuur Berflo Es 2015*. (2005).

Doelstelling

Het doel van Buurtgerichte Sociale Activering (BSA) is om wijkbewoners uit de Berflo Es die in een sociaal een maatschappelijk isolement verkeren op buurtniveau en in samenwerking met andere organisaties succesvol te laten activeren (een toenemende maatschappelijke participatie). BSA begeleidt hen, al dan niet in samenwerking met anderen, bij het aanpakken van de oorzaken van hun problemen die hebben geleid tot een sociaal isolement.

Keuze voor de Berflo Es

De gemeente Hengelo heeft in 2000 besloten om met BSA te starten in de Berflo Es vanwege het grote aantal wijkbewoners dat een sociale uitkering heeft, werkloos en laagopgeleid is. Daarnaast heeft de wijk het hoogste percentage allochtonen van Hengelo en wordt de wijk bevolkt door bewoners van veel verschillende nationaliteiten. De wijk heeft veel goedkope sociale woningbouw, en staat op het punt om ingrijpend gerenoveerd te worden, wat mogelijk ingrijpende gevolgen heeft voor de samenstelling van de wijkbewoners. Een uitgebreidere beschrijving van de Berflo Es is te vinden in bijlage 3.

Buurtgerichtheid

BSA onderscheidt zich van andere activeringsmethoden uit het welzijnswerk door haar buurtgerichte karakter. Dit blijkt niet alleen uit de beoogde doelgroep, wijkbewoners in een sociaal isolement. Expliciet sluit dit criterium deelname van mensen in een vergelijkbare situatie in andere wijken uit. Ook voor het signaleren en benaderen van potentiële deelnemers wordt actief gebruik gemaakt van de eigen kennis van de wijk en contacten in de wijk met en van andere organisaties. Ook bij het aanbieden van activiteiten, het doorverwijzen naar verdere hulpverlening, het ontwikkelen van nieuwe activiteiten, en het inzicht krijgen in de problemen en ontwikkelingen die spelen in de wijk, wordt veel samengewerkt met andere instanties.

Methode

Buurtgerichte Sociale Activering is een methode die zich niet alleen door haar buurtgerichte karakter onderscheidt. De methode wordt ook gekenmerkt door een outreachende benadering, waarbij actief buurtbewoners en organisaties worden benaderd. Daarnaast werkt BSA niet volgens formele regels en langs gebaande paden; maar gaat zij onorthodox en informeel te werk. Door snel en flexibel in te springen op de mogelijkheden en wensen van deelnemers kan zij snel en vraaggericht werken. Om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de mogelijkheden en beperkingen van deelnemers en hen te kunnen helpen is het belangrijk om vertrouwen te winnen. Laagdrempeligheid,

een informele, persoonlijke en gelijkwaardige benadering zijn noodzakelijk. Daarnaast is BSA een positieve benadering. BSA gaat zoveel mogelijk uit van de mogelijkheden van mensen in plaats van hun beperkingen en probeert deelnemers op een positieve manier te motiveren om zich te ontwikkelen. Omdat BSA uitgaat van een benadering met veel persoonlijke begeleiding, krijgen de medewerkers vaak niet alleen zicht op de individuele problemen van deelnemers, maar ook inzicht in culturele problemen en problemen in de woonsituatie van deelnemers. Deze informatie is van waarde voor organisaties binnen en buiten de wijk. BSA heeft zelf dan ook een sterk signalerende functie. Dat blijkt ook uit onderstaande drie niveaus die BSA in Hengelo onderscheidt en waar zij zich in haar activiteiten op richt.

Niveaus

Om inzicht te krijgen in de problemen waar deelnemers mee kampen, proberen de sociaal werkers van BSA bij de begeleiding van deelnemers steeds inzicht te krijgen in de volgende drie niveaus:

- *Buurtniveau*. Hoe ervaart de deelnemer de buurt waar hij/zij woont? Hier komen aspecten als leefbaarheid, veiligheid en mobiliteit aan de orde.
- *Huishoudenniveau*. Wat speelt er binnen het gezin of de thuissituatie? Welke persoonlijke problemen kent de deelnemer? Hier gaat het bijvoorbeeld om de zorg voor de kinderen, gezondheidsproblemen en financiële problemen.
- *Doelgroepenniveau*. Welke kenmerken hebben de deelnemers? Welke rol spelen cultuurverschillen tussen deelnemers van verschillende nationaliteiten?. Hebben zij bijvoorbeeld behoefte aan andere activiteiten of hulp? Hoe beïnvloedt hun achtergrond hun isolement?

Verondersteld wordt dat de problemen waar een deelnemer mee kampt en die tot zijn of haar isolement hebben geleid met elkaar samenhangen. Om de deelnemer succesvol te activeren is het van belang inzicht te krijgen in wat er speelt op alle niveaus.

Situatie in de wijk

Om inzicht te krijgen in wat er speelt in de wijk en hoe bewoners hun wijk beleven heeft BSA in 2001 een enquête gehouden onder wijkbewoners, om vast te stellen hoe de bewoners over hun wijk en de problemen in hun wijk denken, en in hoeverre zij behoefte hebben aan de activiteiten van BSA. Daarnaast overlegt BSA in de Berflo Es regelmatig met buurtcommissies, de wijkraad, de woningbouwcorporaties en het welzijnswerk om op de hoogte te blijven van problemen en ontwikkelingen in de wijk. Hieronder komt dit overleg uitgebreid aan de orde. Doordat de medewerkers van BSA daarnaast de deelnemers ook regelmatig spreken over hun beleving van hun wijk en hun woonsituatie, signaleert BSA zelf de nodige problemen en ontwikkelingen in de wijk die deelnemers als bewoners ervaren.

Cultuurverschillen

De sociaal werkers van BSA constateren dat de verschillende nationaliteiten, achtergronden en cultuur van de deelnemers vraagt om verschillende benaderingen. De autochtone deelnemers hebben vaak een voorkeur voor een individuele benadering en stromen vaak sneller door of uit naar werk of opleiding, omdat zij bekend zijn met de Nederlandse taal en de maatschappij. De allochtone deelnemers blijken zich beter te ontwikkelen door deelname aan groepsactiviteiten met daarnaast individuele gesprekken. Dit verschil verklaart BSA uit het verschil in ik-denken bij autochtonen en het wij-

denken bij allochtonen, waarbij vooral de familie centraal staat. Allochtone deelnemers vertrouwen hulpverleners niet snel, niet alleen omdat zij er vaak slechte ervaringen mee hebben omdat zij van het kastje naar de muur werden gestuurd, maar ook omdat zij vertrouwen anders beleven vanuit hun cultuur. Deze ervaringen sluiten aan bij mijn theoretische verwachtingen over het verschil in Gemeinschaft- en Gesellschaftsdenken. Welke rol deze verschillen in de praktijk spelen en in hoeverre iemands culturele achtergrond (mede)bepalend is voor het succes of het falen van de activering van deelnemers, heb ik in dit onderzoek aan de orde gesteld.

Aantallen

BSA heeft als doelstelling om jaarlijks veertig tot zestig mensen per jaar te activeren in de Berflo Es. Tot nu toe heeft BSA dit aantal steeds gehaald. Op dit moment nemen 113 bewoners in de Berflo Es deel aan één of meerdere activiteiten van BSA. Veel deelnemers nemen al meerdere jaren deel aan de activiteiten van BSA.

Activiteiten

Wanneer een deelnemer binnenkomt bij BSA wordt eerst gekeken naar de mogelijkheden, wensen en interesses van de deelnemer in kwestie. Op basis hiervan wordt gekeken aan welke activiteiten iemand mee kan en wil doen. Naast individuele gesprekken, begeleiding en doorverwijzing naar hulpverleningsinstanties of re-integratiebureaus biedt BSA verschillende groepsactiviteiten aan. Hieronder vallen taallessen, computerlessen, zwemlessen, nailessen en knutselmiddagen. Ook heeft zij verschillende projecten ter verbetering van de leefbaarheid in de buurt opgestart, in een aantal gevallen in samenwerking met andere organisaties die ook actief zijn in de wijk. Verder stimuleert BSA het ondernemerschap van buurtbewoners door hun te begeleiden bij het opstarten van hun eigen bedrijfje. Deelname aan de activiteiten vindt plaats op basis van vrijwilligheid en is in principe gratis. Deelname aan de taallessen is in een aantal gevallen ook verplicht voor oudkomers, allochtonen die voor 1 januari 1998 naar Nederland zijn gekomen, volgens de Wet Inburgering. Een uitgebreider overzicht van alle activiteiten van BSA is te vinden in bijlage 3.

Aansturing

Stuurgroep BSA

Bij de start van BSA in de Berflo Es in 2000 is een stuurgroep ingesteld. Doel van de stuurgroep is om knelpunten in de organisatie en coördinatie van BSA te constateren en op korte termijn oplossingen te bedenken. Daarnaast houdt de stuurgroep zich bezig met het achterliggende beleid, bespreekt zij regionale ontwikkelingen, en kijkt zij vooral naar de randvoorwaarden en ondersteuning die BSA nodig heeft. In deze stuurgroep hebben vertegenwoordigers van de volgende organisaties zitting:

- Hoofd Activering en projecten SZW gemeente Hengelo
- Wijkcoördinator stadsdeel Zuid gemeente Hengelo
- Coördinator BSA gemeente Hengelo
- Vertegenwoordiger van Carint/Humanitas (zorginstelling)
- Vertegenwoordiger van Scala (welzijnswerk)
- Vertegenwoordiger van woningbouwcoöperatie St. Joseph
- Vertegenwoordiger van woningbouwcoöperatie HBS Ons Belang
- Multifunctioneel Wijkcentrum Twekkelerwegkwartier (locatie van BSA).

Als voorzitter van de stuurgroep treedt de wethouder van Sociale Zaken op, die vanuit de gemeente direct verantwoordelijk is voor de aansturing van BSA.

Initiatiefgroep BSA

Naast de stuurgroep bestaat er ook een initiatiefgroep die als doel heeft om in opdracht van BSA nieuwe ideeën te bedenken voor activiteiten, projecten te ontwikkelen, signalen uit de wijk door te geven en BSA te ondersteunen waar dat nodig is.

In de initiatiefgroep hebben zitting:

- Bestuursleden multifunctioneel centrum Twekkelerwegkwartier
- Leden Samen op Weg Kerk
- Projectleider FC Twente Scoren in de Wijk.
- Voorzitter en twee leden van de wijkraad
- Twee leden van de buurtcommissie Veldwijk Zuid
- Sociaal werkers van BSA.

Overige samenwerkingen

Voor het opzetten van projecten of bij de organisatie van activiteiten werkt BSA met bovenstaande partijen samen, en met verschillende andere organisaties. Zo worden de deelnemers van het buurtbeheer begeleid door medewerkers van Stichting Surplus, en draagt de stadsdeelmanager Zuid van de gemeente, die verantwoordelijk is voor het onderhoud van de openbare ruimte, hier opdrachten voor aan. Voor de kerstmarkt en de eetgelegenheid voor ouderen, wordt samengewerkt met verschillende scholen in de wijk. Om problemen te signaleren in de wijk wordt regelmatig overlegd met de wijkagent. Voor de ontwikkeling van het beleid wordt daarnaast ook overlegd met verschillende vertegenwoordigers van de gemeente, zoals de wethouder welzijn.

Lokale ontwikkelingen

Uitbreiding BSA naar andere wijken

In 2005 heeft de gemeente Hengelo besloten BSA ook op te zetten in andere achterstandswijken in Hengelo. Het BSA-project kreeg regelmatig te maken met bewoners uit andere Hengelose wijken die interesse toonden en ook wilden deelnemen. Omdat deelname beperkt is tot bewoners uit de Berflo Es, moest deze groep steeds de deur worden gewezen. Om ook inwoners van Hengelo te kunnen helpen zijn in de Sterrenwijk en de Hengelose Es inmiddels ook BSA-projecten opgezet met elk twee eigen sociaal werkers. Ook deze wijken kampen met een groot aantal bewoners met een uitkering, werkeloosheid, leefbaarheidsproblemen en een groot aantal allochtone bewoners in een achterstandssituatie, de reden waarom juist in deze wijken nieuwe projecten zijn opgestart.

In tegenstelling tot het project in de Berflo Es komen de deelnemers bij deze BSA-projecten vooral terecht via doorverwijzing en bemiddeling van de sociale dienst, terwijl in de Berflo Es meer wordt geworven via kanalen in de wijk, en veel nieuwe deelnemers bij BSA binnenkomen via andere deelnemers. De nieuwe BSA-projecten zijn bedoeld voor bewoners met een bijstandsuitkering in een isolement, terwijl het BSA-project in de Berflo Es juist de bredere doelgroep heeft van bewoners in een sociaal isolement. Het is de bedoeling dat ook bij BSA in de Berflo Es in de toekomst meer deelnemers terecht komen die zijn doorverwezen door de sociale dienst van de gemeente. Het BSA-project in de Berflo Es wordt uitgebreid; vanaf komend jaar kunnen bewoners uit het hele stadsdeel Hengelo Zuid bij BSA terecht. Welke gevolgen deze veranderingen in beleid

hebben op de samenstelling van het deelnemersaanbod, is moeilijk van te voren te voorspellen. Wel wordt verwacht dat het aantal autochtone deelnemers mogelijk toeneemt, omdat de sociale dienst ook een groot aantal autochtone cliënten in zijn bestand heeft dat in aanmerking komt voor een activeringsproject.

Herstructurering

In augustus 2007 is de herstructurering van de Berflo Es, een grootschalige renovatie van de wijk, van start gegaan. In een periode van vier jaar wordt het grootste deel van het woningaanbod in de wijk gesloopt, waar nieuwe woningen voor terug komen. De bebouwing in de wijk is op dit moment relatief oud en slecht onderhouden, en bestaat vooral uit sociale woningbouw. In de toekomst zullen er naast sociale huurwoningen ook meer koopwoningen en duurdere huurwoningen worden bijgebouwd. Ook de indeling van de wijk zal veranderen. Straten worden verbreed en er komen nieuwe voorzieningen.

Komst nieuw wijkcentrum

Een van de nieuwe voorzieningen die in de wijk is gepland is een nieuw multifunctioneel wijkcentrum. Het huidige Twekkelerwegkwartier groeit uit zijn voegen en is veel te klein voor de activiteiten van BSA, van de speeltuinvereniging Twekkelerwegkwartier en de overige instanties die er op het moment gevestigd zijn. In het nieuwe wijkcentrum zouden alle instanties die actief zijn in de wijk moeten worden gebundeld; een centrum waar de wijkbewoners voor alles terecht kunnen. Welke gevolgen dit heeft voor BSA is moeilijk te voorspellen. Wel leeft de zorg dat de laagdrempeligheid en informele sfeer van het Twekkelerwegkwartier zullen verdwijnen, en dat dit een drempel kan vormen voor de huidige bewoners om het wijkcentrum te bezoeken.

Bijlage 3: De Berflo Es als “aandachts” wijk

Om een beter beeld te krijgen van de Berflo Es, de achterstandswijk in Hengelo waar in Hengelo Buurtgerichte Sociale Activering is gestart, is in deze bijlage een uitgebreidere beschrijving van de Berflo Es te vinden. Voor de beschrijving van de kenmerken van de Berflo Es heb ik vooral gebruik gemaakt van de Wijkanalyse Berflo Es die in 2003 door de gemeente Hengelo is uitgevoerd. De Berflo Es is een wijk die gekenmerkt wordt door grote overeenkomsten in bevolkingssamenstelling, woningaanbod en sociaaleconomische positie tussen de afzonderlijke woonbuurten: Berflo Es Zuid, Berflo Es Noord, Veldwijk Noord en Veldwijk Zuid.

Daarbij heb ik gebruik gemaakt van de *Wijkanalyse Berflo Es* (2003), het *Wijkplan 2004-2007 Berflo Es*. (2004), de informatiebrochure *Wijkprogramma 2006 Berflo Es*, en de nota *De sociale verbouwing: visie op de sociale infrastructuur Berflo Es 2015*. (2005).

Kenmerken van de wijk

Bevolkingssamenstelling

In totaal heeft de Berflo Es ruim 8000 inwoners, waarvan de meeste bewoners in Berflo Es Noord wonen. De Berflo Es Zuid is de dichtstbevolkte buurt van de Berflo Es. Het grootste deel van de bewoners is tussen de 30 en 54 jaar oud, hoewel er in vergelijking met andere wijken in Hengelo veel jongeren tussen de 18 en 39 jaar wonen, velen alleenstaand of samenwonend. Daarnaast is ongeveer 10% van de bevolking van Turkse afkomst, en heeft een aanzienlijk deel van de bewoners een andere niet-westerse etniciteit. In totaal is ongeveer 30% van de bevolking van niet-Nederlandse afkomst. (Wentink, 2003:40) Opvallend is dat de doorstroming in de wijk hoger dan gemiddeld is voor Hengelo. Doordat er veel jonge starters in de wijk wonen, die beginnen met een goedkope huurwoning, en verhuizen naar een betere woning zodra hun inkomen stijgt, is er veel doorstroom naar andere Hengelose wijken of buiten Hengelo. Deze doorstroming (migratie) lijkt overigens vooral beperkt te zijn tot het jonge autochtone deel van de bevolking, voor allochtone gezinnen en autochtone ouderen geldt dit in veel mindere mate.

Fysieke inrichting

De samenstelling van het woningaanbod in de Berflo Es wordt grotendeels gekenmerkt door sociale huurwoningen, meer dan 50% van het totale woningaanbod. De gemiddelde economische waarde van de woningen is dan ook laag, en ligt behoorlijk onder het Hengelose gemiddelde. Daarnaast is een groot deel van de woningen wat ouder, ruim een kwart is gebouwd voor 1950, en het grootste deel in de jaren vijftig en zestig. Naast woningen kent de wijk ook drie bedrijventerreinen.

Sociaaleconomische positie

Het gemiddelde besteedbaar jaarinkomen van een huishouden in de Berflo Es ligt ongeveer 3600 euro onder dat van het gemiddelde Hengelose jaarinkomen. De wijk kent veel inwoners die als werkzoekende staan ingeschreven bij het CWI, waaronder veel laagopgeleiden en veel jongeren. Ook het aandeel uitkeringsgerechtigden binnen de bevolking ligt hoger dan gemiddeld voor Hengelo. Op de basisscholen heeft een relatief groot deel van de kinderen een leerachterstand, vooral de kinderen van een niet-westerse achtergrond of van ouders met een lage opleiding. Wel kent de wijk relatief veel

verenigingen en sportclubs, en relatief veel voorzieningen, waaronder twee huisartsenpraktijken, drie basisscholen, een peuterzaal, kinderdagverblijf en een buitenschoolse opvang. Verder zijn er drie buurthuizen en een speeltuinvereniging actief.

Veiligheid

Diefstal en vernieling zijn de meest voorkomende delicten in de Berflo Es, net als in heel Hengelo. Een relatief groot deel van de woninginbraken en vernielingen in de openbare ruimte vindt plaats in de Berflo Es.

Beleving van de buurt

De wijkanalyse van de Berflo Es in 2003 bevat naast een statistisch onderzoek naar de kenmerken van de wijk een onderzoek naar de beleving van bewoners, waarbij de mening van zowel buurtbewoners als in de wijk actieve 'professionals' (onder andere werkzaam bij woningbouwverenigingen, scholen, welzijnswerk, BSA, politie) over zaken als leefbaarheid, veiligheid, sociale cohesie en algemene tevredenheid met de wijk werd gevraagd. Deze analyse neem ik hier als uitgangspunt bij de beschrijving van de beleving van de buurt, hoewel het onderzoek nu na bijna vier jaar wellicht niet meer geheel representatief is voor de mening van buurtbewoners en professionals over de wijk op bepaalde punten. In dit verdere onderzoek zal ik bekijken in hoeverre en in welk opzicht deze zaken anders worden ervaren, en men positiever dan wel negatiever is gaan denken over de wijk.

Leefbaarheid en sociale cohesie

In vergelijking met andere wijken in Hengelo zijn de bewoners van de Berflo Es het minst tevreden over hun wijk. De wijk verloedert, de bewoners kennen elkaar nauwelijks en gaan weinig met elkaar om ze voelen zich nauwelijks thuis in de wijk en constateren een gebrek aan saamhorigheid. Verder zijn bewoners maar weinig tevreden met hun woning, de groenvoorziening, parkeergelegenheid en voorzieningen voor jongeren. Men is wel tevreden over het aanbod aan voorzieningen, het basisonderwijs en de aanwezige winkels. Ondanks het gevoelde gebrek aan sociale cohesie voelen bewoners zich wel degelijk betrokken bij en medeverantwoordelijk voor hun buurt, een relatief groot aandeel van de bewoners is actief in de eigen buurt. Toch hebben bewoners maar weinig vertrouwen in de toekomst van hun wijk.

Veiligheidsgevoel

Een kwart van de bewoners voelt zich in de eigen buurt wel eens onveilig, wat betekent dat het onveiligheidsgevoel groter is dan onder de gemiddelde Hengelose bevolking. Bovendien is 43% van de bevolking daadwerkelijk wel eens slachtoffer geweest van een crimineel delict. Zowel het slachtofferschap als het onveiligheidsgevoel is sinds 1997 steeds gestegen.

Beleving van de buurt door professionals

De mening van de professionals komt vrijwel overeen met die van de buurtbewoners. Ook zij delen de mening dat de Berflo Es terecht is aangemerkt als Hengelose aandachts- of probleemwijk, met vele uiteenlopende sociale problemen, en zijn blij dat de problematiek in de Berflo Es hoog op de politieke agenda staat. In bepaalde gebieden of huizenblokken vindt een concentratie van problemen plaats. Deze professionals constateren dan ook het bestaan van zogenaamde 'multiprobleemgezinnen'. Deze

gezinnen hebben te maken met verwaarlozing van kinderen, huisvestingsproblemen en financiële problemen. Verder zijn zij van mening dat zowel de gemeente, verschillende instellingen, verenigingen en samenwerkingsverbanden veel actie ondernemen om de situatie te verbeteren, hoewel de coördinatie en het overzicht van al deze activiteiten vaak ontbreekt. Wat betreft de sociale problematiek in de wijk wordt vooral gewezen op de fysieke verloedering van de wijk, op zaken als zwerfvuil en vandalisme, ruzie en geluidsoverlast en een gebrek aan onderhoud, hoewel door verschillende acties wordt geprobeerd de netheid van de wijk te verbeteren, met wisselend succes. De hoge doorstroming van bewoners wordt als één van de voornaamste oorzaken van de problematiek in de wijk gezien, de betrokkenheid bij de buurt en sociale contacten met buurtbewoners zijn hierdoor beperkt. Bovendien is er weinig contact tussen autochtonen en allochtonen, onder andere door cultuurverschillen en taalachterstand bij allochtonen, waardoor maar moeizaam contact ontstaat tussen verschillende bevolkingsgroepen. Ook op de scholen in de wijk is te merken dat het contact tussen bevolkingsgroepen beperkt blijft, omdat een groot deel van de autochtone kinderen buiten de wijk naar school gaat. Om leerachterstanden te beperken is er extra aandacht gekomen voor buitenlandse leerlingen en wordt er gekeken naar de mogelijkheden van een 'Brede' school, met extra buitenschoolse activiteiten. Ook de professionals zijn positief over de participatie in de wijk, in onder andere buurtcommissies, hoewel ze opmerken dat de participatie van jongeren, vrouwen en allochtonen hier teveel in achter blijven. Door verschillende activiteiten van de speeltuinverenigingen en een aantal BSA-activiteiten als naailessen en de multiculturele markt worden deze groepen wel meer actief en is er meer contact tussen verschillende bevolkingsgroepen aldus de professionals. De verbeterde samenwerking tussen organisaties en de laagdrempeligheid van deze activiteiten maken van deze activiteiten een succes volgens de geïnterviewde professionals. Een bedreiging voor de sociale cohesie van de wijk is de naderende herstructurering van de wijk, waarbij veel woningen worden afgebroken en veel gezinnen de wijk zullen verlaten. Die herstructurering biedt echter ook kansen volgens de professionals, omdat het zorgt voor meer betrokkenheid van bewoners en participatie van wijkbewoners in buurtcommissies.

Bijlage 4: Achtergrond van de deelnemers

Om een beeld te schetsen van de kenmerken van deelnemers aan BSA, hun problemen en hun maatschappelijke achtergrond, is in deze bijlage een uitgebreidere beschrijving van de kenmerken van de deelnemers te vinden. Bij de beschrijving van de achtergronden en kenmerken van de deelnemers aan Buurtgerichte Sociale Activering heb ik de beschrijving van Wentink (2003) als uitgangspunt genomen. Deze beschrijving is bedoeld om een beter idee te krijgen van de verschillende problemen waarmee de doelgroep van BSA te maken heeft en de manier waarop deze problemen de participatiemogelijkheden in de samenleving beperken.

Doelgroep

BSA is gericht op alle niet-werkende bewoners van de gekozen wijk, ongeacht de inkomens of uitkeringen waar zij afhankelijk van zijn. De doelgroep is niet, zoals bij veel gemeentelijk sociaal beleid, beperkt tot bijstandsgerechtigden. Ook gepensioneerde ouderen en personen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering kunnen tot de doelgroep behoren. Vaak gaat het daarbij om mensen in een sociaal isolement, die op een grote afstand staan van de arbeidsmarkt en slechts beperkt deelnemen aan de samenleving. Bovendien is regelmatig sprake van een combinatie en concentratie van meerdere persoonlijke en sociaaleconomische problemen (multiprobleem-situatie), die participatie op de arbeidsmarkt of binnen de samenleving bemoeilijken. Kansarme groepen als allochtonen, ouderen en mensen met lichamelijke of psychische problemen zijn oververtegenwoordigd. (SCP, 2003:18) Naast de brede doelgroep onderscheidt BSA zich van ander sociaal beleid, doordat het nadrukkelijk gericht is op verbetering van het bereik onder moeilijk bereikbare of geïsoleerde buurtbewoners, en door de buurtgerichte en pragmatische aanpak, waarbij veel gebruik wordt gemaakt van formele en informele netwerken. Omdat het moeilijk is de doelgroep van maatschappelijk inactieven in kaart te brengen, juist omdat zij zo moeilijk bereikbaar is, is het lastig te bepalen in hoeverre en welk deel van deze groep bereikt wordt door BSA. Wel is het mogelijk hier kort in te gaan op de verschillende achtergronden en problemen van de doelgroep.

Sociaaleconomische positie

Als we kijken naar de sociaaleconomische positie van deelnemers dan blijkt dat duidelijk sprake is van een achterstand in opleidingsniveau, beheersing van de Nederlandse taal (onder allochtone deelnemers), uitkeringsafhankelijkheid en werkervaring. Dat is niet voor niets, aangezien de deelnemers veelal bewust zijn benaderd vanwege hun achterstandspositie op deze gebieden. Van de deelnemers en oud-deelnemers aan BSA is een groot deel (bijna 90%) afhankelijk van een uitkering of een uitkering aangevuld met een gedeeltelijk inkomen uit arbeid. Slechts 8% van de deelnemers had bij de start van de deelname aan BSA een eigen inkomen of was afhankelijk van het inkomen van de partner. De uitkeringsduur van de deelnemers varieert behoorlijk, een groot deel is relatief lang (meer dan twee jaar) afhankelijk van een uitkering. Het bereik onder deze laatste groep deelnemers blijkt landelijk steeds meer te zijn toegenomen. De slechte arbeidsmarktpositie van de deelnemers blijkt ook uit het vaak beperkte opleidingsniveau van de deelnemers. Een derde van de deelnemers heeft slechts lager onderwijs of geheel geen onderwijs gevolgd. Nog eens een derde heeft een opleiding op VMBO-niveau. Bovendien heeft ongeveer de helft zijn/haar opleiding niet afgemaakt. De oorzaken van deze vroegtijdige schooluitval variëren van leerproblemen en motivatieproblemen, tot

taalachterstanden en persoonlijke problemen in de thuissituatie. In Hengelo beheerst ongeveer 40% van de deelnemers de Nederlandse taal matig tot slecht. De helft van de deelnemers heeft weliswaar een taal- of inburgeringscursus gevolgd, maar dit heeft in de meeste gevallen niet tot een goede beheersing van de taal gezorgd, en wordt door de deelnemers vaak als belemmering ervaren om betaald werk te vinden of deel te nemen aan de Nederlandse samenleving. Als we kijken naar de werkervaring, de vaardigheden die men zich in de praktijk eigen heeft gemaakt, dan blijkt er sprake te zijn van meer variatie. Waar een deel van de deelnemers nog nooit heeft gewerkt, heeft een ander deel verschillende banen gehad, en zijn in bepaalde situaties specifieke vaardigheden opgedaan.

Financiële situatie

De deelnemers aan BSA kennen een sterke variatie in inkomensbronnen en uitkeringen, met behoorlijke verschillen in hoogte en bijverdienmogelijkheden. De helft van de deelnemers blijkt goed rond te kunnen komen van het huidige inkomen, naar eigen zeggen. Een aanzienlijk deel, 20% van de deelnemers in Hengelo, heeft echter financiële problemen en volgt vaak een schuldsaneringstraject. In sommige gevallen is sprake van huurschulden en huisuitzetting, maar vaker beperkt het gebrek aan financiële middelen uitgaven aan bepaalde vormen van maatschappelijke participatie, als lidmaatschap van verenigingen, uitstapjes, cursussen en vakanties. In een aantal gevallen kunnen deelnemers wel terugvallen op het sociale netwerk van familie, vrienden of bekenden voor financiële bijstand.

Gezondheid en persoonlijke situatie

Naast sociaaleconomische en financiële problemen vormen ook gezondheidsproblemen voor een fors deel van de deelnemers een belemmering tot participatie in de samenleving. Van de Hengelose deelnemers heeft bijna een kwart te maken met gezondheidsproblemen, en ongeveer 35% met psychische of psychosomatische problemen. Een deel van deze groep wordt in zijn maatschappelijk functioneren beperkt; en heeft beperkte mogelijkheden om betaald werk te verrichten of zich buiten de deur te bewegen (beperkte mobiliteit). Ook bestaat er het risico op sociaal isolement en vereenzaming, als gevolg van deze klachten, doordat deelnemers maar weinig buiten de deur komen. Naast gezondheidsproblemen kent een derde van de deelnemers ook verscheidene persoonlijke problemen, vaak op het gebied van zorg en opvoeding van de kinderen of in de relationele sfeer. Soms zijn geweld, of een drank- of drugsverslaving in het spel.

Rol van het sociale netwerk

De sociaaleconomische achterstandspositie van de deelnemers blijkt ook uit het feit dat een groot deel van de deelnemers aangeeft een gebrek aan sociale contacten te hebben. Hoewel maatschappelijk isolement of uitsluiting meer inhoudt dan een gebrek aan contact, blijkt dat 39% van de deelnemers spreekt van isolement, eenzaamheid en weinig contacten. Gebrek aan participatie, geld of sociale status lijken dus wel degelijk tot een isolement te leiden. Ondanks deze 'eenzaamheid' hebben veel deelnemers wel een beperkt netwerk van familie, enkele vrienden en kennissen, wat echter nog niets zegt over de sociale steun die men er aan ontleent of de mogelijkheid het te gebruiken als sociale hulpbron om bijvoorbeeld werk te vinden. Kortom, in de omvang, bruikbaarheid en tevredenheid met het sociale netwerk bestaan grote verschillen tussen de deelnemers.

Tijdsbesteding en zingeving

Als gevolg van langdurige werkloosheid en beperkte maatschappelijke participatie blijkt soms dat deelnemers gevoelens van verveling en een gevoel van zinloosheid in hun bestaan ervaren. Door het teveel aan tijd, het gebrek aan structuur, en de soms beperkte sociale contacten ontstaan deze gevoelens van verveling, die tot onvrede met de huidige situatie kan leiden. Bij sommige deelnemers gaat het daarbij niet zozeer om de hoeveelheid bezigheden, als wel de kwaliteit ervan, die vaak als onbevredigend wordt ervaren. Het gaat dan voornamelijk om vrouwen die door hun huishouden en zorg voor de kinderen vaak het gevoel hebben niet aan 'zichzelf toe te komen' en geen kansen zien om zichzelf te ontplooien. Van de beperktere groep deelnemers die weinig problemen heeft met tijdsbesteding en in sommige gevallen zelfs een druk sociaal leven leidt, is weliswaar ook vaak sprake van persoonlijke problemen, maar in veel mindere mate.

Bijlage 5: De activiteiten van BSA in de Berflo Es

Hieronder is een uitgebreidere beschrijving te vinden van de verschillende activiteiten van BSA in de Berflo Es, dat een beeld geeft van de concrete begeleiding en activiteiten die BSA aan haar deelnemers biedt. Voor de beschrijving van activiteiten heb ik me gebaseerd op de Informatiebrochure Buurtgerichte Sociale Activering (2006) en de evaluatieverslagen BSA (2000-2001 en 2002-2005).

Cursussen

Analfabetencursus.

Bedoeld voor deelnemers die geen of weinig opleiding hebben gevolgd en niet of nauwelijks kunnen lezen en schrijven. In de meeste gevallen gaat het hier om allochtone deelnemers, waarbij het leren lezen en schrijven gecombineerd wordt met het leren van de Nederlandse taal.

Taallessen op verschillende niveaus.

Naast de taallessen die bij BSA in het Tweekelerwegkwartier worden gegeven, verwijst BSA deelnemers soms ook door naar de taallessen van het regionale ROC.

Zwemlessen gecombineerd met taallessen.

Veel allochtone deelnemers hebben nooit een zwemdiploma behaald.

Creatieve knutselochtenden.

Theater/dramalessen.

Cursus Basis Computerkennis.

Kennis van Word, internet en email.

Cursus Lichte Dagen/Donkere Dagen/Evenwicht.

Gespreksgroep waarin deelnemers met persoonlijke en/of psychische problemen hun ervaringen kunnen uitwisselen en steun bij elkaar kunnen zoeken. De gespreksgroep is bedoeld om deelnemers weer positiever naar de toekomst te laten kijken, hun mondigheid te vergroten en hen te leren waar ze terecht kunnen voor hulp.

Economische participatie

Doorverwijzing naar cursussen en opleidingen binnen een onderwijsinstelling.

Vrijwilligerswerk in het Tweekelerwegkwartier (buurtcentrum).

Dit varieert van hulp in de kinderopvang bij BSA, tot het organiseren van activiteiten in de wijk en lidmaatschap van een buurtcommissie of wijkraad.

Doorverwijzing naar vrijwilligerswerk elders.

Dit varieert van bijvoorbeeld koffie schenken en schoonmaken in een bejaardentehuis, tot werk in de plaatselijke kringloopwinkel.

Doorverwijzing naar re-integratiebureaus of bemiddeling naar gesubsidieerd of betaald werk.

Sommige deelnemers worden door BSA doorverwezen naar re-integratiebureaus die bemiddelen naar betaald werk, of rechtstreeks doorverwijzen naar gesubsidieerd of betaald werk binnen of buiten de Berflo Es.

Sociale wijk economie

BSA begeleidt deelnemers bij het opzetten van een eigen bedrijfje. Dit is niet alleen gericht op het activeren van individuele deelnemers maar ook op het versterken van de wijk economie en het opzetten van nieuwe voorzieningen in de wijk. In de Berflo Es zijn relatief weinig winkels en vindt weinig ambachtelijk werk plaats. Met de projecten die opgezet zijn op het gebied van sociale wijk economie probeert BSA werkgelegenheid in de wijk te creëren voor deelnemers die weinig kansen hebben op de arbeidsmarkt. Op dit moment wordt gekeken of er meer bedrijfjes vanuit BSA kunnen worden opgestart.

Leerwerkproject Kledingreparatie “de Kledinghaeck”

Een ervaren kledingmaker begeleidt maximaal drie deelnemers bij het herstellen en op maat maken van kleding. Daarnaast is ook een stomerij opgezet en worden gordijnen op maat gemaakt. De deelnemers doen werkervaring op. De kledingmaker hoopt op den duur van het leer- werkproject een zelfstandig eigen bedrijf te maken. Vanuit BSA wordt dit project begeleid op praktisch gebied, door onder andere ondersteuning op het gebied van boekhouding en PR.

Oriëntaalse catering

Uit de enquête die BSA in 2001 hield in de wijk bleek dat een aantal vrouwelijke bewoonsters graag met elkaar wilde koken en recepten wilde uitwisselen. Vanuit die behoefte is toen een kookgroep opgezet die elke week bij elkaar kwam. Vanuit deze kookgroep is in 2003 een oriëntaalse cateringdienst opgezet, die regelmatig in opdracht van andere organisaties de catering bij een activiteit in de wijk verzorgt. De groep deelnemers bestaat uit vrouwen van verschillende nationaliteiten, die aan elkaar hun recepten leren. Vanuit BSA krijgt de groep begeleiding bij de organisatie en het uitbreiden van de catering tot sociaal economische activiteit. Een vrijwilligster begeleidt hen op het gebied van hygiëne, afspraken maken en nakomen, het maken van plannings, sociale vaardigheden, het promoten en binnenkrijgen van opdrachten, klantvriendelijkheid en het oefenen van de Nederlandse taal. Een ander vrijwilligster helpt hen bij het opzetten van een administratie en leert hen budgetteren, een kostprijs te betalen, te boekhouden en de inkoop te regelen. Gekeken wordt nu of dit project in de toekomst kan uitgroeien tot een zelfstandig bedrijf.

Buurtgerichte activiteiten

Kerstmarkt.

Een jaarlijkse activiteit bedoeld voor alle wijkbewoners, voor zowel jongeren als ouderen, allochtonen als autochtonen. Naast een kerststal, zang van een kinderkoor, konden bezoekers kerststukjes maken en werden er oriëntaalse hapjes verkocht. Inmiddels heeft de kerstmarkt steeds meer bekendheid gekregen in de wijk.

Buurtbeheer.

Een groep deelnemers verricht verschillende werkzaamheden in de wijk gericht op de verbetering van de woonomgeving. Op dit moment doen hier acht mannelijke deelnemers aan mee; mogelijk wordt dit aantal nog uitgebreid in de toekomst. De werkzaamheden variëren van snoeien van groen in de straat tot het opknappen van woningen en het doen van klussen voor bewoners. Buurtbeheer werkt in opdracht van de gemeente Hengelo, die als lokale overheid verantwoordelijk is voor het onderhoud van de gemeenschappelijke ruimte. De gemeente, de woningbouwverenigingen St. Joseph en HBS Ons Belang en bewoners kunnen de klussendiensten inhuren voor onderhoud van de openbare ruimte en woningen. Vanuit de gemeente en de woningbouwverenigingen is het project gezamenlijk gefinancierd. De deelnemers worden in hun werkzaamheden ondersteund door medewerkers van Stichting Surplus, die ervaring hebben met de begeleiding van een doelgroep met weinig kansen op de arbeidsmarkt.

Boodschappen- en vervoersdienst.

BSA, Scala (welzijnswerk) en de hulpdienst Hengelo signaleerden een behoefte aan een boodschappendienst. In de wijk wonen veel ouderen die problemen hebben met het doen van boodschappen en behoefte hebben aan vervoer naar bijvoorbeeld de dokter of het ziekenhuis. Met behulp van sponsoren is een bus aangekocht. Voor een kleine vergoeding kunnen bewoners, die beperkt mobiel zijn, de dienst inschakelen voor kleine verhuizingen, boodschappen of vervoer.

Gemeenschappelijke eetvoorziening voor ouderen/Jongeren koken voor ouderen

In samenwerking met Stichting Welzijn Ouderen in Hengelo (SWOH) heeft BSA het project jongeren koken voor ouderen opgezet, een gemeenschappelijke eetvoorziening voor 55 plussers in de wijk. VMBO-scholieren van scholengemeenschap de Grundel doen de inkoop, bereiden de maaltijden en serveren ze uit aan de ouderen; en doen op die manier praktijkervaring op. Op dit moment verzorgt zorginstelling Carint de maaltijdvoorziening. De maaltijdvoorziening is opgezet vanuit de wens van vooral autochtone ouderen een dergelijke voorziening op te zetten. Deze ouderen hebben weinig contacten en geven aan behoefte te hebben aan een praatje.

Bijlage 6: Opzet en inrichting onderzoek

Hieronder bespreek ik de inrichting van dit onderzoek, waarbij ik de keuze van het soort onderzoek, de onderzoeksmethode en de keuze voor respondenten nader toelicht. Ook zal ik de verschillende beperkingen van dit onderzoek bespreken, en de manier waarop ik met deze beperkingen omga en de betrouwbaarheid, representativiteit en generaliseerbaarheid van dit onderzoek probeer te garanderen. Daarbij heb ik gebruikt gemaakt van de literatuur van Babbie (2001).

Inrichting onderzoek

Het empirische onderzoek onder respondenten bestaat uit één meting van de opvattingen van respondenten in de tijd. Omdat dit onderzoek in tijd en omvang is beperkt, was het onmogelijk een zogenaamd longitudinaal onderzoek uit te voeren met meerdere metingen verspreid over een langere periode van bijvoorbeeld een paar jaar.

In het verleden zijn diverse evaluaties uitgevoerd naar de effecten van BSA in de Berflo Es door de medewerkers van BSA zelf, maar deze waren meestal in omvang beperkt.

Daarnaast is in 2003 ook een statistisch onderzoek, de wijkmonitor Berflo Es, uitgevoerd naar de kenmerken van de Berflo Es en haar bewoners en de tevredenheid van bewoners met hun wijk. Dit onderzoek geeft een goed beeld van de wijk, maar is geen zogenaamde nulmeting. Een nulmeting zou de situatie in de wijk en onder de doelgroep van potentiële deelnemers aan BSA voor aanvang van de start van het project in 2000 hebben moeten meten. Met behulp van een dergelijke meting was vast te stellen welke effecten zijn opgetreden onder deelnemers en in de wijk sinds de start van het project in 2000.

Vanwege het ontbreken van een dergelijke nulmeting, heb ik gekozen voor een onderzoek dat uitgaat van één meting in de tijd. Deze meting onderzoekt welke overeenkomsten en verschillen te vinden zijn in de effecten zoals verschillende betrokkenen die waarnemen en toeschrijven aan BSA. Daarnaast is dit onderzoek ook een casestudy, een studie van één situatie. Hier is dat het BSA-project in de Berflo Es in Hengelo. Hier heb ik voor gekozen omdat dit onderzoek wordt uitgevoerd in opdracht van de gemeente Hengelo. De mogelijkheden en beperkingen van een casestudy bespreek ik hieronder uitgebreider.

Keuze onderzoeksmethode

Het empirisch onderzoek onder betrokken deelnemers en organisaties is gebaseerd op open interviews onder deelnemers, medewerkers en vertegenwoordigers van diverse betrokken partijen. Ik heb daarbij gekozen voor interviews in plaats van enquêtes, omdat interviews de mogelijkheid bieden dieper door te vragen naar de achterliggende verwachtingen en visie van mensen op de effectiviteit van BSA. Ondanks het potentieel grotere bereik van een enquête, de mogelijkheid grotere aantallen respondenten te bereiken met een enquête dan met een interview, biedt een enquête deze mogelijkheid van doorvragen niet. Daarnaast bieden interviews de mogelijkheid om vragen toe te lichten. Respondenten kunnen er beter hun eigen verhaal in kwijt, dat niet beperkt blijft tot de standaardantwoordcategorieën uit enquêtes, en dus potentieel meer inzicht oplevert in de achterliggende visie van de respondenten.

Voor dit onderzoek heb ik in totaal 34 interviews uitgevoerd onder (oud)deelnemers en onder vertegenwoordigers of medewerkers van andere partijen die op enige wijze betrokken zijn bij BSA. De keuze voor respondenten die deelnemen aan de interviews zal

ik hieronder verder toelichten. Vanwege de beperkte omvang van dit onderzoek was een groter aantal interviews gezien de beschikbare tijd onmogelijk. Naast open interviews heb ik in dit onderzoek ook gebruik gemaakt van de achtergrondinformatie uit verschillende beleidsnota's van zowel de gemeente Hengelo als landelijke nota's over BSA als aanpak. Door het gebruik van deze nota's heb ik geprobeerd inzicht te krijgen in de ontwikkeling van BSA door de jaren heen, de doelstellingen en verwachtingen rondom BSA, de lokale ontwikkelingen die van invloed zijn op het functioneren van BSA in de Berflo Es en de mogelijke toekomstige ontwikkeling van BSA in Hengelo.

Verloop interviews

Geen opnameapparatuur maar aantekeningen.

De deelnemers vormen een doelgroep die weinig ervaring heeft met interviews, het Nederlands vaak maar beperkt beheerst en soms wat onzeker overkomt. Het is hun vaak onduidelijk waarom zij moeten meewerken aan het onderzoek en zijn soms wat wantrouwend. Het gebruik van opnameapparatuur kan deze groep afschrikken door de formele opstelling die hier vanuit gaat. Ik heb geprobeerd een open en informele sfeer tijdens het interview te creëren, door het gebruik van opnameapparatuur te vermijden. Dit maakte het voor meewerkende deelnemers gemakkelijker om openlijk voor hun mening over BSA uit te komen en hun opvattingen uit te dragen.

Ook voor de andere respondenten geldt dat het weglaten van opnameapparatuur een vertrouwelijke sfeer creëerde, waarin zij eerlijker konden antwoorden zonder daarbij rekening te houden met de aanwezigheid van opnameapparatuur, waardoor zij later met sociaal onwenselijke of politiek incorrecte antwoorden geconfronteerd zouden worden. De aantekeningen die ik heb gemaakt tijdens de interviews, heb ik na afloop onmiddellijk aangevuld en zo snel mogelijk uitgewerkt, om een onnauwkeurige weergave van de uitspraken van respondenten te voorkomen.

Open vragen

Het stellen van open vragen biedt de mogelijkheid om in te spelen op wat de respondenten vertellen. Hierdoor verloopt het gesprek gemakkelijker en informeler en zijn er meer mogelijkheden om door te vragen. Om te controleren of alle noodzakelijke onderwerpen tijdens een interview aan de orde zijn gekomen heb ik de vragenlijsten, die zijn terug te vinden in bijlage 7 en 8 gebruikt.

Vertrouwelijkheid

Bij de aanvang van elk interview heb ik steeds duidelijk gemaakt dat het interview vertrouwelijk blijft, en de uitspraken en opvattingen van de respondenten niet terug te voeren zijn tot zijn of haar persoon. Op deze manier hoopte ik dat respondenten openlijk konden vertellen over hun opvattingen, zonder hier later door anderen op aangesproken te worden.

Bespreking van gevoelige onderwerpen

Door eerst zoveel mogelijk open vragen te stellen over zaken die wat minder gevoelig liggen, zoals naar de functie die iemand bekleedt binnen een organisatie of de achtergrond van een deelnemer, probeerde ik respondenten op hun gemak te stellen en hen zo open mogelijk te laten vertellen. Daarna probeerde ik gevoeliger onderwerpen aan de kaak te

stellen, zoals de knelpunten in de samenwerking met BSA, beperkingen van BSA, de invloed van discriminatie en vooroordelen of culturele verschillen tussen bewoners.

Samenstelling onderzoekspopulatie

Samenstelling respondenten

In hoofdstuk 4 (Conceptualisatie) kwam de samenstelling van de onderzoekspopulatie al aan de orde. Hier ga ik daar dieper op in.

Mijn groep respondenten bestaat uit twee categorieën. Enerzijds uit deelnemers of oud-deelnemers aan BSA, anderzijds uit vertegenwoordigers of medewerkers van organisaties die op een of manier samenwerken of betrokken zijn bij BSA. Daarbij gaat het om vertegenwoordigers van buurtcommissies en wijkraden, van woningbouwverenigingen, van verschillende afdelingen van de gemeente Hengelo, van het lokale welzijnswerk en verschillende medewerkers van BSA zelf.

Directe en indirecte betrokkenheid

Een aantal van de betrokken organisaties die de laatste groep respondenten vertegenwoordigen heeft zitting in de stuurgroep of initiatiefgroep BSA en is direct betrokken bij de totstandkoming van het gemeentelijk beleid rondom BSA of het opzetten van nieuwe BSA-activiteiten. Daarnaast heb ik echter ook vertegenwoordigers geïnterviewd van instanties of organisaties die wat minder direct betrokken zijn bij BSA, en geen zitting hebben in de stuurgroep of initiatiefgroep BSA.

Op deze manier hoopte ik een zo groot mogelijke variatie aan respondenten met verschillende posities en achtergronden te kunnen interviewen. Degenen die zitting hebben in stuurgroep of initiatiefgroep zullen wellicht een wat beter beeld hebben van de ontwikkelingen rondom BSA, maar zijn mogelijk ook wat ten positieve bevooroordeeld ten opzichte van BSA, terwijl diegenen die er geen zitting in hebben wellicht wat minder van BSA afweten, maar mogelijk BSA wat kritischer zullen beoordelen.

De respondenten die ik heb geïnterviewd variëren dus enorm in achtergrond en positie. Op deze manier hoopte ik een zo representatief mogelijk beeld te krijgen van de opvattingen en verwachtingen die leven over BSA.

Verschillende niveaus

Voor dit onderzoek heb ik respondenten geïnterviewd op verschillende niveaus. Op dit operationele niveau hebben zij echter minder met het achterliggende beleid van BSA te maken, en weten zij van daaruit minder over de mogelijkheden en beperkingen van BSA, en de samenwerking tussen verschillende organisaties. Medewerkers van BSA, leden van buurtcommissies, medewerkers van het welzijnswerk, en anderen mensen die vanuit hun functie direct te maken krijgen met deelnemers of buurtbewoners, weten meestal vrij weinig over de politieke keuzes, het achterliggende beleid van BSA, de samenwerking met andere instanties en de aansturing van de gemeente Hengelo, maar vaak meer over de effecten van BSA in de wijk. Zij hebben vaak een goed beeld van de verhoudingen in de wijk, en de mogelijkheden en beperkingen van deelnemende bewoners.

Daarnaast heb ik een aantal respondenten geïnterviewd die zich bezighouden met het gemeentelijke beleid waar BSA direct of indirect mee te maken krijgt en de samenwerking tussen verschillende instanties rondom BSA. Deze respondenten hebben vaak nauwelijks te maken met buurtbewoners en deelnemers aan BSA, en weten maar

beperkt (of indirect via anderen) wat er leeft in de wijk en welke mogelijkheden en beperkingen deelnemers hebben. Wel hebben zij vaak meer inzicht in de politieke en bestuurlijke positie van BSA, de successen en knelpunten in de samenwerking met andere organisaties en beleidsmatige ontwikkelingen die van afloop zijn op het functioneren van BSA in de Berflo Es. Op dit niveau bevinden zich vooral ambtenaren en wethouders van de gemeente Hengelo, en vertegenwoordigers van woningbouwverenigingen. In een aantal gevallen heb ik respondenten geïnterviewd die functioneren op beide niveaus. Ze hebben zowel veel contact met deelnemers en/of bewoners in de wijk en daarnaast veel zicht op beleidsmatige ontwikkelingen en de samenwerking tussen partijen.

Variatie in achtergrond

Het interviewen van respondenten met een verschillende achtergrond en positie leverde verschillende soorten informatie op, die gecombineerd bredere inzichten opleverden in de effecten, mogelijkheden en beperkingen van BSA. Op deze manier heb ik geprobeerd een beeld te geven van hoe BSA beoordeeld wordt, en welk draagvlak het heeft in de gemeente Hengelo onder verschillende betrokkenen.

De keuze van respondenten heb ik steeds gebaseerd op een of meerdere van de vier criteria die hier boven al aan de orde kwamen:

- Kennis van deelnemers en de effecten op deelnemers
- Kennis van de buurt en de effecten op de buurt
- Kennis van het beleid van BSA, haar positie, mogelijkheden en beperkingen in de Berflo Es
- Kennis van de effecten op de BSA van haar samenwerking met andere instanties.

Benadering

Voor de benadering van respondenten ben ik gedeeltelijk aan namen gekomen door mijn eigen zoekwerk. Daarnaast heb ik een aantal contactpersonen doorgekregen via Corry van der Meij van BSA, mijn directe begeleidster, die ik gevraagd heb respondenten te selecteren op bovengenoemde criteria. Via bepaalde respondenten ben ik bovendien weer bij andere respondenten terechtgekomen. Op deze manier heb ik de variëteit aan respondenten geprobeerd zoveel mogelijk te waarborgen en de selectie of 'bias' in de keuze voor respondenten, waar ik hieronder verder op inga geprobeerd enigszins te beperken.

Selectie of bias in de keuze van respondenten

Selectie in achtergrond

De keuze van respondenten voor interviews brengt altijd een zekere selectie of 'bias' met zich mee. De respondenten die meewerken aan het onderzoek hebben vaak bepaalde kenmerken die van invloed zijn op de resultaten van de interviews. Daarmee beïnvloeden ze uiteindelijk ook de conclusies van het onderzoek, de toetsing van de praktijk aan de theoretische verwachtingen en de beantwoording van de onderzoeksvragen. Door te zorgen voor een zo groot mogelijke variatie in relevante kenmerken van deelnemers als beheersing van de Nederlandse taal, leeftijd, gezinssituatie, opleidingsniveau en werkervaring en afkomst valt de invloed van deze selectie gedeeltelijk te voorkomen, zoals ik hierboven al toelichtte.

Toch is een zekere selectie of bias onvermijdelijk. Het is van tevoren echter niet altijd duidelijk welke kenmerken van deze respondenten van invloed zijn op de opvattingen die mensen hebben. Soms spelen andere kenmerken van respondenten een rol in het beïnvloeden van hun opvattingen dan verwacht. Het is dan ook noodzakelijk hier zoveel mogelijk rekening mee te houden bij de beoordeling van de resultaten van de interviews.

Selectie in deelname aan BSA

Ook de opzet van Buurtgerichte Sociale Activering zelf zorgt in de Berflo Es wellicht voor een selectie in deelnemers. De allochtone deelnemers die meedoen aan BSA vormen slechts een deel van het totale aantal allochtone bewoners in de Berflo Es. Het is dan ook de vraag of ze representatief zijn voor de opvattingen van de gemiddelde allochtone buurtbewoner uit de Berflo Es. Mogelijk verschillen hun opvattingen met de opvattingen van degenen die niet deelnemen aan BSA, over het belang van ontwikkeling van participatievaardigheden en maatschappelijke participatie van vrouwen in de Nederlandse samenleving. De conservatievere leden van deze gemeenschap worden mogelijk niet bereikt, doordat de vrouwen niet mogen deelnemen van hun man of familie, of hier door hun omgeving in worden ontmoedigd. Ook is het mogelijk dat deelnemers aan BSA juist veel meer behoefte aan hulp en ondersteuning hebben bij hun ontwikkeling dan andere leden van hun gemeenschap.

Wat het verschil is tussen de mensen die wel en niet deelnemen aan BSA is moeilijk vast te stellen, omdat dit onderzoek zich beperkt tot de deelnemers aan BSA. Het is mogelijk de deelnemers die als respondent meewerken hier naar te vragen, om toch te proberen te krijgen in de factoren die mensen stimuleren of ontmoedigen om deel te nemen aan BSA, zich te ontwikkelen en te participeren en hoe hier in hun omgeving tegenaan wordt gekeken. Mogelijk geven deelnemers aan BSA op dit gebied een positiever beeld dan degenen die niet deelnemen aan BSA en zich meer geremd voelen door hun omgeving dan de deelnemers die zich juist gestimuleerd voelen.

Selectie in ondervertegenwoordiging autochtone deelnemers

Aan BSA doen relatief weinig autochtone deelnemers mee, ongeveer 10 tot 20% van het totaal. Deze deelnemers komen als respondenten dan ook minder vaak in dit onderzoek voor dan de allochtone deelnemers. Mogelijk heb ik daarvoor bepaalde verschillen of overeenkomsten in opvattingen tussen allochtone en autochtone deelnemers en buurtbewoners over het hoofd gezien. Toch heb ik gekozen voor een samenstelling van 80% deelnemers van allochtone afkomst en 20% van autochtone afkomst om de samenstelling van de respondenten zoveel mogelijk met de werkelijkheid overeen te laten komen.

Selectie in betrokkenheid

Naast de selectie in de deelnemers van BSA die op sommige gebieden onvermijdelijk is, speelt selectie ook een rol in de keuze voor de benadering van betrokken partijen. Hier gaat het vaak om de vertegenwoordigers van organisaties als woningbouwverenigingen, gemeentelijke afdelingen, het welzijnswerk of buurtcommissies. Zo zitten in de verschillende buurtcommissies en wijkraad die actief zijn in de Berflo Es voornamelijk de actieve en betrokken bewoners. Deze bewoners denken mogelijk anders over hun buurt en de omgang tussen bewoners in de buurt. Ook hebben 'actieve' bewoners waarschijnlijk meer kennis van BSA, andere activiteiten in de buurt en lokaal beleid, wat mogelijk van invloed is op hun beoordeling van de effectiviteit van BSA en haar invloed

binnen de Berflo Es. De vraag is dan niet alleen of juist deze medewerkers of vertegenwoordigers vanuit hun organisatie het meest betrokken zijn bij BSA of hier het beste beeld van kunnen geven, maar ook of ze representatief zijn voor de opvattingen van hun organisatie. Daarnaast is het de vraag waar de grens te trekken. In de Berflo Es zijn meer dan veertig organisaties actief. Alle betrokken organisaties en instanties benaderen voor een interview was in dit onderzoek, dat in tijd en omvang is beperkt, dan ook onmogelijk. Het lijkt dan ook logisch te kiezen voor de meest betrokken organisaties, die het meeste zicht hebben op de ontwikkelingen rondom BSA in de Berflo Es. Daar zit echter ook een nadeel aan. Deze organisaties zijn misschien juist zo betrokken om een bepaalde reden. Doordat ze positief staan tegenover BSA en samenwerking met BSA is hun betrokkenheid groot en zijn ze goed op de hoogte. Dat kan natuurlijk ook andersom werken. Vertegenwoordigers van organisaties die aanvankelijk wat sceptisch stonden tegenover samenwerking maar wel betrokken werden kunnen door die betrokkenheid nu positiever zijn gaan denken over BSA. Organisaties die relatief negatief denken over BSA kunnen om die reden uitgesloten zijn van intensieve samenwerking of zelf afgezien hebben van intensieve samenwerking, maar zijn wellicht ook negatiever omdat ze minder zicht hebben op BSA en een minder goed beeld hebben van de effecten. Om de invloed van de betrokkenheid bij BSA enigszins uit te sluiten heb ik ook vertegenwoordigers van organisaties of gemeentelijke afdelingen geïnterviewd die iets verder van BSA afstaan, niet direct verantwoordelijk zijn voor BSA vanuit hun functie of geen zitting hebben in de stuurgroep of initiatiefgroep BSA.

Selectie in de oververtegenwoordiging van 'positieve' deelnemers

De deelnemers of oud-deelnemers die erg negatief zijn over BSA zullen wellicht minder snel bereid zijn mee te werken aan een interview dan deelnemers die erg positief zijn over BSA. Daarvoor is het mogelijk dat de kritiek op BSA op bepaalde punten onderbelicht blijft.

Selectie in de aanlevering van respondenten van BSA

De deelnemers die ik als respondenten heb benaderd voor dit onderzoek heb ik aangeleverd gekregen via BSA. Daarvoor heb ik een zo groot mogelijk variatie aan deelnemers benaderd. Deze deelnemers verschilden van elkaar in achtergrond, opleidingsniveau, kennis van de Nederlandse taal, werkervaring, leeftijd, gezinssituatie en geslacht. Het percentage allochtone respondenten en autochtone deelnemers komt bij benadering overeen met de percentages allochtone en autochtone deelnemers aan BSA in de Berflo Es. Dat betekent een oververtegenwoordiging van vrouwelijke allochtone respondenten in overeenstemming met de situatie zoals die nu bestaat bij BSA in de Berflo Es.

Beperkingen

Oorzaak-gevolgrelaties

Beleidsvaluatiestudies zoals dit onderzoek zijn bedoeld om te beoordelen wat de gevolgen zijn van bepaald beleid. Welke effecten zijn aan dit beleid toe te schrijven; en zijn dit de gewenste effecten met het oog op de gestelde doelstellingen?

Om deze vragen te kunnen beantwoorden is het noodzakelijk om een oorzaak-gevolgrelatie te kunnen leggen tussen de activiteiten en het beleid van BSA enerzijds, en de gevolgen die BSA daarmee heeft op deelnemers en de Berflo Es anderzijds. Daarbij is

het noodzakelijk onderscheid te maken tussen het effect van BSA en dat van ander beleid of andere projecten in de wijk. Een geschikte nulmeting, die uitgaat van een voormeting, voor aanvang van de start van BSA in 2000, was niet beschikbaar. Een dergelijke meting is juist noodzakelijk om vast te stellen waarin de huidige situatie van de deelnemers en de wijk verschilt, met die van zeven jaar geleden, voordat BSA werd opgestart in de Berflo Es. Op basis van een beschikbare nulmeting is het gemakkelijker het effect van BSA te onderscheiden van ander beleid, andere projecten en ontwikkelingen in de wijk die ook van invloed zijn op de sociale cohesie in de wijk. Doordat BSA in de Berflo Es veel samenwerkt met andere organisaties en instellingen in en buiten het verband van de stuurgroep en initiatiefgroep BSA, realiseert zij in samenwerking met andere partijen veel van haar activiteiten en projecten in de wijk; wat het nog lastiger maakt het onderscheidende effect van BSA in de Berflo Es zichtbaar te maken. Om de effecten van BSA toch te kunnen meten, heb ik me in dit onderzoek dan ook gebaseerd op de opvattingen van respondenten zoals die blijken uit de interviews. Door de interviews met elkaar te vergelijken, hoop ik een zo realistisch mogelijk beeld verkregen te hebben van de effecten van BSA in de Berflo Es.

Momentopname

Bovenstaande punten over verschuivende verwachtingen en verschuivende doelstellingen maken duidelijk dat de opvattingen van respondenten over BSA niet noodzakelijk onveranderlijk zijn. Als gevolg van hun eigen ervaringen, ontwikkelingen en gebeurtenissen kan hun mening in de loop van de tijd veranderen. Doordat dit onderzoek slechts uitgaat van één meting (één interview per respondent) vanwege de beperkte tijd en omvang die ervoor staat, gaat het dus slechts om een momentopname.

Veranderende opvattingen en beoordelingen van BSA, en de factoren die deze veranderingen in verwachtingen en opvattingen verklaren, zijn moeilijk te achterhalen op basis van één interview. De vraag naar hoe men een paar jaar terug over iets dacht, worden immers beantwoord vanuit de positie die men nu heeft ten opzichte van BSA. Toch is het niet compleet zinloos om te vragen naar de verwachtingen die respondenten hadden van BSA toen ze ermee in aanraking kwamen of gingen deelnemen. Het geeft inzicht in de motivatie die deelnemers hadden om deel te nemen of in de manier waarop zij tegen ontwikkelingen in het beleid van BSA en de samenwerking tussen partijen aankijken. Deze uitspraken moeten echter altijd beoordeeld worden vanuit de huidige opvattingen van respondenten.

Casestudy en generaliseerbaarheid

Naast een onderzoek dat in de tijd beperkt is, is dit ook een onderzoek dat in zijn aard beperkt is tot de situatie van één project, een casestudy. De bestudering van de effecten van BSA in de Berflo Es heeft informatie opgeleverd die mogelijk ook inzichten biedt voor andere BSA-projecten in Hengelo, of die elders in Nederland bruikbaar zijn. Een casestudy biedt de mogelijkheid om een enkel project diepgaand en uitgebreid te onderzoeken, vaak uitgebreider dan het geval is bij een studie die verschillende projecten met elkaar vergelijkt.

Daarmee wordt meteen ook het nadeel duidelijk van een casestudy; een vergelijking met andere soortgelijke projecten ontbreekt namelijk. Het doel is immers om inzicht te krijgen in die ene specifieke situatie. Een vergelijking kan echter juist veel informatie opleveren over de omstandigheden waarin BSA wel succesvol is en waarin niet, de succes- en faalfactoren van de methode. In dit onderzoek maak heb ik die vergelijking

niet gemaakt. Toch denk ik dat de vergelijking tussen de opvattingen van de verschillende betrokkenen wel degelijk veel informatie heeft opgeleverd over de mogelijkheden en beperkingen van BSA. In dit onderzoek heb ik echter hoofdzakelijk gekeken naar het bestaande BSA project in de Berflo Es in Hengelo; en niet naar de andere BSA-projecten elders in Hengelo.

Dat neemt niet weg dat er met het oog op deze nieuwe projecten veel te leren valt van wat er goed loopt en juist mis gaat in de Berflo Es naar de mening van deelnemers en medewerkers van diverse betrokken organisaties. De wijken in Hengelo waar BSA nu wordt opgezet, de Hengelose Es en de Sterrenbuurt, verschillen in een aantal opzichten natuurlijk wel zodanig van de Berflo Es, dat het generaliseren van de uitkomsten van dit onderzoek naar deze wijken de nodige gevaren met zich meebrengt. De bruikbaarheid voor BSA-projecten elders in Nederland is waarschijnlijk wat beperkter, omdat de lokale omstandigheden sterk kunnen verschillen met die in Hengelo.

Sociale wenselijkheid

Wanneer je mensen naar hun mening vraagt is het soms onvermijdelijk dat ze uitspraken doen die niet of slechts gedeeltelijk overeen komen met hun werkelijke opvattingen. Dat kan komen doordat ze bang zijn dat, wanneer ze eerlijk hun mening geven, ze op die in hun ogen 'ongewenste' mening worden aangesproken, ze zich schamen voor de werkelijkheid of hun mening of hopen in de gunst te vallen van de onderzoeker door de in hun ogen 'juiste' antwoorden te geven, bijvoorbeeld om politiek correct over te komen. In welke gevallen respondenten sociaal wenselijk antwoorden en wanneer ze juist eerlijk antwoorden is tijdens een interview vaak moeilijk vast te stellen. Het stellen van zo min mogelijk suggestieve en zoveel mogelijk open vragen voorkomt sociaal wenselijke antwoorden, doordat respondenten een minder goed idee hebben van wat de onderzoeker wil weten. Daarnaast is het van belang de respondent duidelijk te maken dat je als onderzoeker het meeste baat hebt bij eerlijke antwoorden, en zij vanwege de vertrouwelijkheid van het interview openlijk hun mening kunnen geven. Het stellen van wat directere en specifiekere vragen is soms echter onvermijdelijk om gevoelige onderwerpen te kunnen bespreken, waar respondenten uit zichzelf niet snel over zullen beginnen. Toch heb ik geprobeerd mijn vragen zo open mogelijk te stellen en mensen het idee te geven dat ze zo eerlijk en open mogelijk hun mening konden geven.

Eigen agenda

Naast het doen van sociaal wenselijke uitspraken die niet overeen komen met hun werkelijke opvattingen, kunnen respondenten ook uitspraken doen die op een andere manier niet representatief zijn voor hun werkelijke uitspraken. Wanneer mensen een eigen belang of politieke agenda hebben bij deelname aan het interview zullen ze snel geneigd zijn eenzijdige antwoorden te geven die aansluiten bij hun eigen politieke boodschap. Als een respondent vooral de zaken wil aankaarten die misgaan bij BSA, dan zal hij of zij vooral de negatieve kanten van BSA benadrukken en de positieve kanten van BSA minder uitgebreid bespreken of verzwijgen. Wanneer iemand juist belang heeft bij het voortbestaan van BSA in haar huidige vorm zal hij of zij juist de successen benadrukken van de zaken die misgaan, ze relativiseren of verzwijgen.

BSA is een project dat per uitstek in een politieke omgeving bestaat, met meerdere betrokken instanties en organisaties met overlappende maar ook tegenstrijdige belangen. Nu BSA wordt uitgebreid naar andere wijken in Hengelo zijn er weer volop mogelijkheden om de discussie te voeren over de veronderstelde werkzame en niet-

werkzame bestanddelen van BSA, en is de kans op respondenten die uitspraken doen met een eigen agenda in het achterhoofd groot. Door zoveel mogelijk open vragen te stellen die weinig informatie geven over het doel van het onderzoek en de theoretische verwachtingen die je als onderzoeker wilt toetsen neemt de kans op sociaal wenselijke antwoorden gebaseerd op de eigen agenda, dan ook af.

Eigen interpretatie

In de interviews heb ik een aantal 'gevoelige' thema's besproken zoals de culturele verschillen, vooroordelen en discriminatie in de Berflo Es, waar vaak veel maatschappelijke discussie over is en de meningen sterk over verschillen. Bij het beoordelen van de uitspraken van de interviews kunnen persoonlijke vooroordelen of meningen al snel een grote rol gaan spelen. Om te voorkomen dat de rol van mijn eigen interpretatie hier een te grote rol in zou gaan spelen heb ik geprobeerd zo weinig mogelijk suggestieve vragen te stellen en met enige voorzichtigheid conclusies te trekken.

Beperkte taalbeheersing

De beheersing van de Nederlandse taal van de allochtone deelnemers is in veel gevallen beperkt. Dit kan voor deze groep niet alleen een drempel vormen om deel te nemen aan een interview. Ook zullen respondenten die het Nederlands maar beperkt beheersen meer moeite hebben om zich uit te drukken in het Nederlands en hun mening te geven. Dit kan respondenten beperken in hun uitspraken en een minder betrouwbaar en representatief beeld geven van hun werkelijke opvattingen.

Het interviewen werd daarnaast bemoeilijkt doordat deze respondenten bepaalde vragen wellicht niet goed begrepen of zichzelf onduidelijk of onbegrijpelijk uitdrukten. Doordat deze respondenten wellicht ook over minder zelfvertrouwen beschikken en wat verlegen zijn doordat ze het Nederlands voor hun eigen gevoel (terecht of onterecht) beperkt beheersen, waren ze wellicht wat minder open, omdat ze zich minder op hun gemak voelden. In mijn onderzoek heb ik geprobeerd hier rekening mee te houden door vragen simpel te formuleren of toe te lichten, te herhalen en zelf te vragen of ik hen goed begrepen heb.

In de laatste plaats is hoe respondenten zelf omgaan met de beperkte beheersing van hun Nederlands ook een kwestie van karakter. Sommige respondenten waren uit zichzelf spontaan en open zijn, terwijl anderen juist wat verlegen en gesloten over kwamen. Omdat de grootste groep deelnemers aan BSA, ongeveer 80% tot 90% van de deelnemers in de Berflo Es, uit allochtone deelnemers bestaat die het Nederlands vaak beperkt beheerst, samenhangend met hun sociale isolement, is het een niet te missen groep in dit onderzoek. Deelnemers uitsluiten als respondenten omdat hun Nederlands slechts matig of redelijk is, zou een niet representatief beeld geven van de opvattingen van deelnemers over de effectiviteit van BSA.

Toch is enige selectie ook hier onvermijdelijk. De deelnemers die het Nederlands nauwelijks beheersen zijn ongeschikt om in het Nederlands te interviewen. Een Turkse medewerker of ander deelnemers zou als tolk hebben kunnen dienen, maar bracht het gevaar met zich mee dat zijn/haar aanwezigheid de uitspraken van deze respondenten hebben kunnen beïnvloeden. Een onafhankelijke tolk was op korte termijn helaas niet te regelen.

Non-respons

De non-respons, het aantal beoogde respondenten dat niet mee wilde werken aan een interview, bleef in dit onderzoek relatief beperkt. Van de categorie deelnemers wilde één oud-deelnemer die veel negatieve ervaringen had met BSA uiteindelijk toch niet meewerken aan een interview. Daarnaast waren er twee deelnemers die vanwege privé-omstandigheden aangaven uiteindelijk toch geen tijd te hebben om deel te nemen aan een interview. Deze laatste deelnemers stonden bij de BSA-organisatie niet bekend om hun uitgesproken negatieve houding tegenover BSA, zoals bij bovengenoemde eerste deelnemer wel het geval was. Zij verschilden wat betreft hun achtergrond weinig van de andere deelnemers die ik geïnterviewd heb. De non-respons van de deelnemer die zo negatief stond tegenover BSA is mogelijk wel van invloed op de uitkomsten van de interviews onder de deelnemer. Juist omdat zij zo negatief was over BSA, in contrast met de andere geïnterviewde deelnemers die overwegend positief waren over BSA, zou haar interview inzicht hebben kunnen geven in de negatieve effecten van BSA.

Bijlage 7: Interviewvragen (Oud)Deelnemers BSA

In deze bijlage zijn de interviewvragen te vinden die de basis voor mijn interviews onder (oud)deelnemers aan BSA vormden. De indeling van de vragen in categorieën en de vragen zelf zijn gebaseerd op de uitwerking van de onderzoeksvragen, die te vinden zijn in hoofdstuk 4 (Conceptualisatie).

Kenmerken respondent

- Aan welke activiteiten van BSA neemt u deel of heeft u deelgenomen?
- Hoe lang neemt u al deel aan de activiteiten van BSA of heeft u hieraan deelgenomen?
- Neemt u nog steeds deel of bent u nu gestopt? Waarom bent u gestopt?
- Hoe bent u bij BSA terechtgekomen?
- Wat verwachtte u van tevoren van BSA?
- Hoe lang woont u al in deze buurt?
- Wat doet u in uw dagelijks leven? Opleiding/vrijwilligerswerk/betaald werk? Om wat voor soort/opleiding of werk gaat het?
- Hoe ziet uw gezinssituatie eruit? Getrouwd/gescheiden/kinderen?

Participatiemogelijkheden

- Wat heeft u door uw deelname aan BSA geleerd? Waar heeft het u mee geholpen?
- Heeft u het idee dat deelname aan BSA u geholpen heeft bij het vinden van een opleiding, het vinden van vrijwilligerswerk of betaald werk, en deelname aan ontmoetingsactiviteiten in de buurt? (vragen wat relevant is). Waarom heeft het wel of niet geholpen?
- Heeft u door uw deelname aan BSA bruikbare werkervaring of vaardigheden (opleiding) opgedaan?
- Heeft u het idee dat u door uw deelname aan BSA als persoon veranderd bent? In welk opzicht?
- Bij allochtone deelnemers: Heeft u het idee dat u door uw deelname aan de taallessen beter Nederlands bent gaan praten?
- Bij allochtone deelnemers: Heeft u het idee dat u door uw deelname aan vrijwilligerswerk, opleiding of werk via BSA beter Nederlands bent gaan praten?

Persoonlijke participatie (samenstelling sociaal netwerk)

- Hoe groot is uw groep bekenden? Vrienden, collega's, kennissen? Hoeveel ongeveer?
- Bent u tevreden met de hoeveelheid en het soort contacten dat u heeft?
- Wonen uw vrienden, collega's, familie kennissen en bekenden vooral binnen deze buurt of vooral daarbuiten?
- Lijken uw vrienden, familie, kennissen en bekenden veel op elkaar of zijn er veel verschillen? Wat betreft afkomst (allochtoon/autochtoon), werk, opleiding, interesses?
- Waar kent u uw meeste vrienden/bekenden van?
- Hoe is de sfeer in het Tweekelerwegkwartier/hier bij BSA? Hoe gaan de deelnemers met elkaar om?
- Heeft u door uw deelname aan de activiteiten van BSA bij het Tweekelerwegkwartier nieuwe contacten gelegd? Om wat voor soort contacten gaat het? (intensiteit, afkomst).
- Heeft u door uw deelname aan vrijwilligerswerk, opleiding of werk via BSA nieuwe contacten gelegd? Om wat voor soort contacten gaat het? (intensiteit, afkomst).

- Heeft u nieuwe contacten binnen de buurt opgedaan of is het bestaande contact verbeterd door uw deelname aan BSA? Welke contacten zijn toegenomen? Welke zijn verbeterd?
- Vindt u dat uw deelname aan BSA ervoor gezorgd heeft dat u makkelijker contacten kunt leggen?
- Voor allochtone deelnemers: Heeft u door uw deelname aan BSA meer of minder contact met Nederlandse wijkbewoners? Hoe komt dit? Verbetering Nederlandse taal/vooroordelen meer of minder/verbetering sociale vaardigheden.

Maatschappelijke Participatie

- Bent u lid van een vereniging? Kunt u hier iets meer over vertellen?
- Doet u vrijwilligerswerk? Is dat in deze buurt? Kunt u hier iets meer over vertellen?
- Neemt u wel eens deel aan activiteiten in de buurt? Wat voor soort activiteiten? Waarom doet u wel/niet mee?
- Bent u lid van een buurtcommissie of de wijkraad? Waarom wel/niet?
- Bent u door uw deelname aan BSA actiever geworden in de buurt?
- Bent u door uw deelname aan BSA actiever geworden buiten de buurt?

Economische participatie

- Heeft u door uw deelname aan BSA (gesubsidieerd) betaald werk gevonden? Waarom wel/niet?
- Denkt u dat uw mogelijkheden op het vinden van werk door uw deelname aan BSA zijn toegenomen? Waarom wel/niet?
- Wat zijn u ambities (wensen) voor de toekomst? Wilt u graag gaan werken/een opleiding volgen? (motivatie).
- Bent u door uw deelname aan BSA in staat gesteld een opleiding te volgen? Waarom wel/niet?
- Denkt u dat uw mogelijkheden om een opleiding te volgen zijn toegenomen door uw deelname aan BSA? Waarom wel/niet?

Belemmeringen tot participatie

- Heeft u last (gehad) van lichamelijke of psychische klachten? Belemmeringen ze u om nieuwe contacten te leggen/onderhouden, of te werken, vrijwilligerswerk te doen of een opleiding te volgen?
- Indien sprake van kinderen: Hoe combineert u de zorg voor uw gezin met uw activiteiten bij BSA? Zijn er dingen waar u niet aan toekomt? (activiteiten BSA of in wijk, lidmaatschap vereniging, vrijwilligerswerk, opleiding, betaald werk). Ervaart u dit als een belemmering?
- Bij allochtone deelnemers met matig Nederlands: In hoeverre belemmert uw beperkte beheersing van het Nederlands u om vrijwilligerswerk te doen, te gaan werken of een opleiding te volgen?
- Bij allochtone deelnemers met matig Nederlands: In hoeverre belemmert uw beperkte beheersing van het Nederlands u in het leggen van contacten?
- Op welke andere manieren ervaart u belemmeringen van uw gebrekkige Nederlands?
- Welke andere belemmeringen ervaart u bij het leggen van nieuwe contacten, het doen van (vrijwilligers)werk of volgen van een opleiding?

Omgeving en culturele achtergrond

- Wat vindt uw omgeving (familie, vrienden, buren, andere bekenden) van uw deelname aan BSA? Reageren mensen positief of negatief?
- Wordt de deelname aan BSA door uw omgeving aangemoedigd of ontmoedigd?
- Bemoeilijkt of vergemakkelijkt de groep/gemeenschap waarvan u uitmaakt het ontstaan van contacten met allochtonen / autochtonen?
- Wordt hier het contact binnen de eigen groep juist door aangemoedigd of het contact met buurtbewoners met een andere afkomst of achtergrond?
- Kent u andere deelnemers of oud-deelnemers aan BSA? Zijn deze deelnemers voor u een voorbeeld?
- Bent u door hen aangemoedigd om aan BSA deel te nemen?
- Krijgt u hulp of steun bij de taal cursus/volgen van opleiding/zoeken van werk van mensen uit uw omgeving?
- Heeft u veel last van vooroordelen of discriminatie in de buurt? Welke invloed heeft dit op uw contacten met buren/buurtgenoten? In hoeverre spelen deze vooroordelen/discriminatie bij de lessen/activiteiten van BSA?
- Merkt u culturele verschillen tussen buurtbewoners van een verschillende afkomst? Staan deze het contact in de weg? Hoe is dit bij BSA?

BSA als benadering

- Hoe ervaart u de omgang met de medewerkers van BSA? Hoe is het contact?
- Wat vindt u van het Tweekelerwegkwartier? Sfeer, toegankelijkheid.
- Wat vindt u van de activiteiten van BSA?
- Bent u tevreden over het aanbod aan activiteiten/begeleiding? (Wat ontbreekt er nog?)

Bijlage 8: Interviewvragen betrokkenen BSA

In deze bijlage zijn de interviewvragen te vinden die de basis vormden voor mijn interviews onder vertegenwoordigers van betrokken partijen bij BSA; zoals onder medewerkers van de gemeente, medewerkers van woningbouwverenigingen, medewerkers van BSA en leden van buurtcommissies. De indeling van de vragen in categorieën en de vragen zelf zijn gebaseerd op de uitwerking van de onderzoeksvragen, die te vinden zijn in hoofdstuk 4 (Conceptualisatie).

Kenmerken respondent

- Wat voor functie vervult u precies? Kunt u daar iets meer over vertellen?
- Hoe lang bent u al werkzaam in deze functie?
- Hoe lang bent u bij vanuit deze functie al betrokken bij de Berflo Es?
- Hoe lang bent u al vanuit deze functie al betrokken bij BSA?

Beoordeling BSA als methode en samenwerking

- In hoeverre bent u bekend met BSA? (doelstellingen, activiteiten).
- Kent u deelnemers of oud-deelnemers van BSA?
- Hoe denkt u dat deelnemers de omgang met de medewerkers van BSA ervaren?
- Wat vindt u van het wijkgerichte karakter van BSA? Welke voor/nadelen heeft dit? Sfeer, toegankelijkheid.
- Wat vindt u van de werkwijze van BSA? Sluit deze benadering volgens u aan op de doelgroep?
- Bent u tevreden over het aanbod aan activiteiten/begeleiding? (Wat ontbreekt er nog?)
- Op welke manier werkt u of uw organisatie samen met BSA?
- Hoe beoordeelt u de samenwerking met BSA? Waarom verloopt deze goed/slecht?
- Wat zijn volgens u de mogelijkheden en beperkingen van BSA? (in vergelijking met andere methoden/organisaties).
- Waarom is BSA als methode succesvol/niet succesvol?
- Wat zou BSA kunnen verbeteren?

Participatiemogelijkheden

- Welk effect heeft BSA op de participatiemogelijkheden van deelnemers? Nemen deze toe?
- Welk effect heeft BSA op de sociale vaardigheden van BSA? In hoeverre constateert u een verandering/denkt u dat deelnemers veranderen?
- Welk effect heeft BSA op de taalvaardigheden van allochtone deelnemers? Nemen deze toe, en in welke mate?
- Heeft u het idee dat BSA deelnemers helpt bij het vinden van een opleiding, het vinden van vrijwilligerswerk of betaald werk, en deelname aan ontmoetingsactiviteiten in de buurt? (vragen wat relevant is). Waarom heeft het wel of niet geholpen?
- Heeft u het idee dat deelnemers door BSA bruikbare werkervaring of vaardigheden (bijv. opleiding) opdoen?

Persoonlijke participatie (samenstelling sociaal netwerk)

- In welke mate denkt u dat sprake is van een sociaal isolement van deelnemers? Waarin uit zich dat?

- Welke effecten heeft BSA volgens u op de omvang en samenstelling van het sociale netwerk (contacten) van deelnemers?
- Doen deelnemers door deelname aan BSA nieuwe contacten op? Waarom wel/niet? Om welke contacten gaat het? (deelnemers, buurtbewoners, anderen?)
- Welk effect denkt u dat BSA heeft op de samenstelling van het sociale netwerk van allochtone deelnemers? Ontwikkelen zij meer contacten met Nederlanders, waarom wel/niet?

Maatschappelijke Participatie

- Denkt u dat deelnemers door hun deelname aan BSA meer vrijwilligerswerk gaan doen? Waarom wel/niet?
- Denkt u dat deelnemers meer deel gaan nemen aan activiteiten in of buiten de buurt? Wat voor soort activiteiten? Waarom wel/niet?
- Denkt u dat deelnemers meer lid gaan worden van buurtcommissies/wijkraden? Waarom wel/niet?

Economische participatie

- In hoeverre denkt u dat de doorstroommogelijkheden van deelnemers naar opleiding en werk toenemen? Waarom nemen deze wel of niet toe?
- In hoeverre zijn deelnemers gemotiveerd? Wat zijn hun ambities? In hoeverre speelt dit een rol?

Belemmeringen tot participatie

- Welke belemmeringen denkt u dat deelnemers ervaren om te gaan participeren?
- Nederlands/werkervaring/opleiding/motivatie/zorg kinderen/gezondheid/sociale vaardigheden.

Omgeving en culturele achtergrond

- Hoe (denkt u dat) reageert de omgeving van deelnemers op hun deelname aan de activiteiten van BSA/toegenomen participatie dankzij BSA?
- Wordt participatie en ontwikkeling aangemoedigd of ontmoedigd? In welke mate?
- In hoeverre denkt u dat deelnemers voor elkaar een voorbeeldrol/rolmodel vervullen?
- In hoeverre denkt u dat deelnemers concrete hulp krijgen van familie/bekenden uit hun omgeving? Op welke manier?
- Bestaan er volgens u veel vooroordelen en discriminatie tussen bewoners in de Berflo Es. Staan deze het contact tussen verschillende groepen buurtbewoners in de weg? Hoe is dit bij BSA?
- Merkt u culturele verschillen tussen buurtbewoners van een verschillende afkomst? Staan deze het contact in de weg? Hoe is dit bij BSA?

Effecten op de wijk

- Welke effecten denkt u dat BSA heeft op de wijk?
- Welk effect heeft BSA op de contacten tussen verschillende groepen wijkbewoners door BSA?
- Welk effect heeft BSA op de contacten binnen een bepaalde groep wijkbewoners/culturele gemeenschap?
- Welke andere effecten constateert u in de wijk?

Bijlage 9: Overzicht respondenten en interviews

In deze bijlage is een overzicht te vinden van alle 34 respondenten die meegewerkt hebben aan dit onderzoek. De deelnemers worden niet bij naam genoemd, zodat zij anoniem blijven en niet aangesproken kunnen worden door derden op hun medewerking aan dit onderzoek. De vertegenwoordigers van betrokken partijen die ik heb geïnterviewd worden hieronder met naam en functie genoemd. Een toelichting op de keuze en selectie van respondenten is te vinden in bijlage 6 (Opzet en inrichting onderzoek). Om de vertrouwelijkheid van de uitspraken van respondenten te garanderen zijn de 34 interviews die ik in het kader van dit onderzoek heb uitgevoerd, niet bij dit verslag gevoegd. Op verzoek en in overleg kan ik deze interviews (geanonimiseerd) verstrekken.

Naam	Functie
Deelnemer 1	Deelnemer
Deelnemer 2	Deelnemer
Deelnemer 3	Deelnemer
Deelnemer 4	Deelnemer
Deelnemer 5	Deelnemer
Deelnemer 6	Deelnemer
Deelnemer 7	Deelnemer
Deelnemer 8	Deelnemer
Deelnemer 9	Deelnemer
Deelnemer 10	Deelnemer
Deelnemer 11	Deelnemer
Deelnemer 12	Deelnemer
Truus Pross	Taaldocente bij BSA en het ROC Hengelo
Lisette Spijkerman	Medewerkster sociale dienst/oud- sociaalwerkster BSA
Janneke Oude Alink	Wethouder welzijn, jeugdzaken, onderwijs en wijkzaken gem. Hengelo
Willy van Diepen	Afdelingshoofd wijkservice gem. Hengelo; verantwoordelijk voor de operationele ondersteuning van BSA
Henny Stegeman	Medewerkster woningbouwvereniging St. Joseph; begeleid proces herstructurering in de Berflo Es.
Roy Jansen	Medewerker Stichting Surplus; begeleid en coördineert deelnemers buurtbeheer
Drees Kroes	Initiatiefnemer BSA; oud-medewerker sociale zaken gemeente Hengelo; medewerker Scoren in de Wijk
Dennis Wiggers	Medewerker Scoren in de Wijk
Marian Kroeze	Sociaal werker BSA Sterrenwijk en Klein Driene
Franc Talsma	Stadsdeelmanager Hengelo Zuid gemeente; verantwoordelijk voor onderhoud openbare ruimte in de Berflo Es

Anke Veenendaal
Erik Stok

Diny Schildkamp
Monique Vermeulen

Antoinette de Boer

Joke Bouwmeester
Roy Roemaat
Astrid Wolters

Bahar Akgul
Bert Otten

Marcel Bruinink

Corry van der Meij

Sociaal werker Scala welzijnswerk
Oud-wijkregisseur Berflo Es vanuit
gemeente/ beleidsadviseur sociale zaken
gemeente Hengelo
Lid wijkraad Berflo Es/initiatiefnemer BSA
Buurtopbouwwerker Scala; ondersteuning
leden buurtcommissies en wijkraad
Woonconsulent woningbouwvereniging
HBS Ons Belang; verantwoordelijk voor
problemen met huurders en leefbaarheid
van de Berflo Es.
Lid wijkraad Berflo Es
Voorzitter wijkraad Berflo Es
Coördinator BSA gemeente Hengelo;
uitvoering en coördinatie praktische zaken
Administratief medewerkster BSA
Wethouder Sociale Zaken; beleidsmatig
eindverantwoordelijk voor BSA
Medewerker sociale dienst/oud-
medewerker BSA
Sociaal werkster BSA Berflo Es

Bijlage 10: Literatuurlijst

Over BSA als methode:

- T. Freitag, I. Lenne, C. Tenhaeff (2003). Buurtgerichte sociale activering. Methodiekbeschrijving voor een gebiedsgerichte aanpak. Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW), Utrecht.
- T. Wentink (2003). In de buurt van de vraag? Onderzoek naar een, buurtgericht en vraaggericht, activeringsexperiment voor niet-werkenden. Dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Gemeente Rotterdam.
- Informatiebrochure Buurtgerichte Sociale Activering (2006). Multifunctionele wijkwelzijnsvoorziening, Gemeente Hengelo.
- Project Buurtgerichte Sociale Activering. Evaluatieverslag 2000/2001. Gemeente Hengelo, 2002.
- Buurtgerichte Sociale Activering. Evaluatieverslag 2002/2005. Gemeente Hengelo, 2005.
- T. van der Pennen & S. Hoff (2003). Sociale activering. Een brug tussen uitkering en betaalde arbeid. Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Den Haag.

Achtergrondinformatie over de Berflo Es:

- Wijkanalyse Berflo Es 2003. Gemeente Hengelo. Afdeling Onderzoek & Statistiek.
- Wijkplan 2004-2007. Berflo Es. Gemeente Hengelo 2004.
- Informatiebrochure Wijkprogramma 2006 Berflo Es. Gemeente Hengelo 2006.
- Nota "De sociale verbouwing: visie op de sociale infrastructuur Berflo Es 2015. Gemeente Hengelo, dienst SZW. 2005.

Achtergrondinformatie problematiek achterstandswijken:

- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR). Rapport "Vertrouwen in de buurt."/ Amsterdam University Press, Amsterdam 2005.

Theorie:

- T. Blokland-Potters (1998). Wat stadsbewoners bindt. Sociale relaties in een achterstandswijk. Kampen: Kok. Agora.
- U. Beck (1992). Risk society. Towards a new modernity. London/California/New Delhi: Sage Publications.
- P. Kivisto (1998). Key ideas in sociology. London/California/New Delhi: Sage Publications.
- G.B. Vold, T.J. Bernard & J.B. Snipes. (2002). Theoretical criminology. 5th edition. Oxford University Press. New York.
- J.W. Duyvendak & L. Veldboer (red.)(2001/2006). Meeting Point Nederland; Over samenlevingsopbouw, multiculturaliteit en sociale cohesie. Amsterdam: Boom.
- A. Etzioni (ed.) (1995). Rights and the common good. The communitarian perspective. New York: St. Martin's Press.
- R.D. Putnam (2000). Bowling alone. The collapse and revival of American community.
- E. Durkheim (1893/1964). The Division of Labor in Society. Glencoe, IL: Free Press.
- F. Toennies (1887/1957). Community and society. Edited and translated by C.P. Loomis. New York: Harper & Row.
- C.C. Rohde (1997). Het vertoog van waardigheid. Een cultuursociologische studie naar het dierbare en verhevene in de westerse samenleving.

Methodologie/onderzoeksonwerp:

- E. Babbie (2001). The Practice of Social Research. 9th Edition. Wadsworth, Belmont – USA.

